J. BUTURAC

KUTINA

uz 200. obljetnicu župne crkve

KUTINA

Izdaje: Župni ured Kutina i KS, Zagreb
Odgovara: Željko Slonjšak, Župni ured Kutina
Tisak: »Željeznička tiskara«, Zagreb

J. Buturac

KUTINA

uz 200. obljetnicu župne crkve

Dodatak:
OBILAZAK MOSLAVINE

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST

Zagreb 1977.

PREDGOVOR

»Što ima znamenita u Moslavini, konkretno u Kutini?« — upitao je jedan turistički prolaznik našeg prosječnog čovjeka na ulici. — »Tvornica« — odgovorio je kratko naš čovjek.

Možda bi mnogi prolaznik dobio takav ili sličan odgovor. Da li zbog osjećaja neke nezdrave »neugodnosti«, kad je riječ o crkvi, da li zbog manjka opće naobrazbe našeg osrednjeg potrošačkog čovjeka, ili zbog toga što mu nitko nije govorio i o ostalim našim vrijednostima? Mi smo mali narod, brojčano i teritorijalno. Uvijek smo bili okrenuti k »velikima«. Cijenili smo strano i »uvozno«. Tako smo već dobili neki krivi osjećaj »manje vrijednosti«. A ipak smo dali svijetu velike ljude. Ipak su naše crkve, naši muzeji, naša prošlost, puni kulturnih i umjetničkih vrijednosti. 1300 godina početka našeg kršćanstva, 1000 godina naše prve crkve, Gospe od Otoka kod Solina, podignute od hrvatske kraljice Jelene, sile nas na razmišljanje i upoznavanje naše bogate kulturne i kršćanske prošlosti.

Pred nama je godina 1977. Jedno velebno i divno zdanje ljudskih ruku, ljudske vjere, ljudskog srca i uma, ponos Moslavine, župna crkva Majke Božje Snježne u Kutini, slavi svoju 200-tu obljetnicu postojanja. Podignuta je velikim žrtvama kao divan spomenik vjere ovog kraja, ovog naroda. Bila bi velika nepravda njenim graditeljima i slikarima, te onom siromašnom narodu koji je toliko za nju žrtvovao, kad ne bismo posvetili punu pažnju ovom jubileju. Toliko više što kutinska crkva spada u red najljepših baroknih građevina u Hrvatskoj. Po svojim fres-

kama, oltarima, propovjedaonici i ispovjedaonicama stavlja se uz bok onoj u Belcu u Hrvatskom zagorju. Dva stoljeća ona stoji na kutinskom brežuljku kao divan spomenik kulture i vjere ovog naroda, ovoga kraja. Neka blista i budućim naraštajima da žive i od duhovnih vrednota! Da hodočaste k njoj i crpe snagu na životnom putu.

Ovaj povijesno-sakralni i turistički vodič neka je skroman prilog proslavi velikoga kutinskog jubileja. Neka otme zaboravu značajna imena iz povijesti Kutine i okoline. Neka nam je svima na poticaj da upoznamo svoje vrednote, da ih cijenimo, da ih ne zanemarimo, nego uz vlastite žrtve i ljubav da ih sačuvamo i predamo budućim pokoljenjima.

U Kutini, 5. 8. 1976.

Na blagdan Gospe Snježne!

Željko Slonjšak,
župnik

POVIJEST KUTINE I OKOLICE

Napisao
Dr. Josip Buturac

UVOD

Povijest je znanost koja nas uči kako su se i zašto dogodili događaji koji su nekada imali, pa još i danas imaju, važnost za razvitak ljudskoga društva u nekom određenom kraju i vremenskom razdoblju.

Prema tome, povijest mora ne samo događaje opisati ili prikazati nego također pokazati njihove uzroke i posljedice, tj. treba ih među sobom povezati kao karike u lancu. Doista, povijesni su događaji među sobom povezani kao uzroci i posljedice. To običnom čovjeku nije lako uočiti, a povijesnoj znanosti to je upravo glavna svrha. Iz ovoga dalje slijedi da se povijest ne bavi sitnim, nevažnim, pa makar naoko i zanimljivim događajima, nego samo onim krupnim i važnim, koji su potresali ljudskim društvom i određivali njegove daljnje tokove.

Povijesna znanost kod prikazivanja događaja služi se izvorima ili dokumentima, i to kritički sigurnima. Prema tome, povjesničar ili historik mora prije svega ispitati vjerodostojnost, izvornost (autentičnost) i cjelovitost povijesnih izvora, kao što se sudac u sudnici mora uvjeriti da li su izjave svjedoka pouzdane za utvrđivanje činjeničnog stanja.

Zadaća je, dakle, povijesti da na temelju kritički sigurnih izvora utvrdi prošle događaje, odnosno činjenično stanje u prošlosti. Iz ovoga dalje slijedi da povijest propovijeda istinu koja može biti radosna i žalosna, služiti na ponos ili sramotu prošlim naraštajima.

U svakom slučaju, povijest je učiteljica života samim tim što istražuje i otkriva istinu, ugodnu i neugodnu, bilo

to kome pravo ili ne. Tko poznaje povijest, njezine jake ličnosti i znamenite događaje, razne povijesne teškoće i borbe, taj će lakše shvatiti sadašnjost, snaći se u životnoj borbi i neće klonuti duhom.

Prema arheološkom istraživanju Muzeja Moslavine u Kutini, ljudi su živjeli na području današnje Moslavine već u doba neolitske i antičke kulture, tj. oko 2000 godina prije Krista i kasnije u doba rimskoga vladanja u našoj današnjoj domovini. Ostaci tih kultura pronađeni su na više mjesta: Velika Mlinska kod Garešnice, Marić-Gradina u Mikleuškoj, Tomašica kod Garešnice, Okešinac kod Novoselca, Hercegovac.

Mi svoj povijesni prikaz ograničavamo prostorno na Kutinu i njezinu bližu okolicu, a vremenski na razdoblje kada se Kutina prvi puta spominje u povijesti pa do danas.

Radi lakšega pregleda dijelimo povijest Kutine u tri dijela: I. razdoblje obuhvaća vrijeme od g. 1256.—1552., tj. kasni srednji vijek; II. razdoblje kreće se od 1552—1687., tj. u doba turskoga ratovanja i vladanja; III. razdoblje od 1687.—1974. obuhvaća novije i sadašnje doba.

Na pisanje ove povijesti potakla me je ljubav prema Kutini, gdje sam kao kapelan proveo prve godine svoga svećeničkoga života i rada (1929.—1931.); zatim duga, burna i zanimljiva prošlost Kutine i njezin bujan gospodarski razvitak posljednjih godina, što svakako zaslužuje povijesnu monografiju.

Kod pisanja ove povijesti pomogla mi je 25-godišnja služba u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Tako sam mogao sabrati ne samo podatke tiskanih dokumenata nego i proučiti građu svih zagrebačkih arhiva: Arhiva Hrvatske, Nadbiskupskoga arhiva i Kaptolskoga arhiva, i to sve ono

što se odnosi na prošlost Kutine i okolice. Od velike pomoći bila mi je Spomenica Kutinske župe, zatim arhivi moslavačkih župa: Kutine i dr.

Od povijesne literature poslužio mi je »Zbornik Moslavine« knjiga I., u izdanju Muzeja Moslavine u Kutini 1968., zatim neki povijesni priručnici i stručni časopisi.[1]

Neke će stvari ostati nedorečene i neobjašnjene. Neka to bude mlađem naraštaju poticaj da povijest Kutine i Moslavine dalje istražuje i unapređuje.

KASNI SREDNJI VIJEK 1256.—1552.

Upravna župa ili županija Gračenica

Tokom XIII. i XIV. stolj. postoji u sjevernoj Hrvatskoj ili ondašnjoj Slavoniji više upravnih župa ili malih županija. Tako u Moravču, Kalniku, Križevcima, Rovišću, Čazmi, Grđevcu, Moslavini, Gariću — pa i u Gračenici. Hrvatska i madžarska historiografija do sada su pogrešno tvrdile da je u srednjem vijeku bila upravna župa u Garešnici. Prof. Stjepan Pavičić dokazao je u spomenutom »Moslavačkom zborniku« knj. I., pozivajući se na 45 srednjovjekovnih isprava, da je doista nekada postojala upravna župa u Gračenici. Do zabune je došlo zato što su razni pisari u raznim kancelarijama različito pisali ime upravne župe Gračenica: Grassanicha, Grassancha, Gresseniche, Gresenche, Gerzenche, Gersencha, Guerzence, Guesencha, Gwersenycha, a novi doseljenici oko g. 1700. od starog imena Garygh napravili su ime Garešnica.

[1] Liber memorabilium parochiae Kutinensis a. 1843.—1973., Rkt župski ured Kutina. — Zbornik Moslavine, knjiga prva, Muzej Moslavine Kutina, 1968.

Gdje je bilo sjedište ili župski grad-tvrđa (castrum) upravne župe Gračenica? Svakako u okolici današnjeg naselja Gračenice, zapadno od Kutine. Prema mišljenju prof. Pavičića, župski se grad nalazio na brdu sjeverozapadno od Mikleuške, zvanom Gradina, jer u onom kraju izvire i teče potok koji se nekada zvao Gračenica, a danas — Kamenjača.

Međaši upravne župe Gračenice tekli su ovako: na istoku rijeka Stupčanica (danas Ilova), na jugu rijeka Lonja, na zapadu potoci Voloder i Paklenica, a na sjeveru vrhovi gore Garića (danas Garjevice), izvori potoka Male i Velike Bršljanice te Hunka. Prema tome, srednjovjekovna Kutina s okolicom pripadala je upravnoj župi Gračenici.

Ta se župa spominje prvi put 1256. Ne zna se kada je nastala, niti se može za nju tvrditi, kao ni za druge župe u Slavoniji, da ima vezu sa starim hrvatskim plemenskim uređenjem. Istina je da su ovdašnji plemići zajedničkim silama i sredstvima izgradili i uzdržavali svoju županijsku tvrđu-grad (castrum), taj je castrum u neku ruku sinonim za županiju, ovdje su se plemići sastajali i držali svoje skupštine, vodili sudske parnice, a za vrijeme rata tu su imali zbijeg ili sklonište.

Stanovnici na području upravne župe ili županije vjerojatno su isprva bili svi slobodni i ravnopravni, a kasnije su se podijelili u dvije vrste: jedni su jobagijoni predijalci ili slobodnjaci (iobbagiones castri praediales) koji imaju stanovite povlastice, a drugi su kastrenzi (castrenses, građani) bez povlastica. Jobagijon je veliki posjednik, raspolaže s više sesija i ima nekoliko stotina jutara zemlje. Naprotiv, kastrenzi su bili mali posjednici.

Tokom XIII. stolj. mijenja se uređenje županije u Slavoniji. Očita je namjera zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga kralja da ojača svoju vlast, a oslabi vlast i značaj

staroga župsko-upravnog uređenja. Ukoliko su kastrenzi negdje (kao npr. u Rovišću) prisvojili sebi povlastice predijalaca, sad su im te povlastice bile oduzete. Štoviše, kralj izuzima jobagijone predijalce od sudske vlasti župana i župskoga grada-tvrđe te ih podvrgava svojoj sudskoj vlasti i vojnoj službi. Oni sada postaju plemići po kraljevoj milosti, izjednačeni su s plemićima kraljevine Slavonije, sudi im kralj ili u njegovo ime ban, a povelje im izdaje kralj i ban. Kad oni izumru, njihovu zemlju kralj darovnicom daje donatornom ili feudalnom plemstvu.

Kastrenzi (ili grado-kmeti) popravljaju županijsku tvrđu, u njoj drže dan i noć stražu. Plaća im je za tu službu zemljište. Služba je nasljedna, kao i plaća, te prelazi od oca na sina.

Na čelu uprave ili županije stajao je poglavar koga latinski dokumenti zovu comes, a hrvatski župan. U starije vrijeme birali su ga plemići, a od XIII. stolj. imenuje ga kralj iz redova uglednih i bogatih velikaša.

Župsku upravu čine još i ovi službenici koji se također zovu općim imenom comes (župan): zemaljski župan (comes terrestris) brine se za zajednicu posjeda, dvorski župan (comes curialis) upravlja župskim gradom-tvrđom, ubire prihode toga grada; župan vojvoda zapovijeda županijskom vojskom.

Sud je bio sastavljen od više članova ili porotnika koji se također zovu comes, comes terrestris, iudex, officialis. Taj sud, kao i tadašnji kaptoli, po kraljevu nalogu ispituje sporne međaše među plemičkim posjedima. Pred županijskom upravom sklapaju se kupoprodajni ugovori, a comes terrestris izdaje isprave o tako sklopljenim pogodbama.

Najstariji poznati gračenički župan spominje se g. 1262. Bio je to Oliver, magister kraljičinih tavernika,

dakle, visoki činovnik na kraljevu dvoru, imenovan od kralja. No već g. 1277. dariva kralj Gračeničku župu zagrebačkom biskupu Timoteju (1263.—1287.). Njegov nasljednik zagrebački biskup Mihael (1295.—1303.) sâm sebe zove comes de Garig et Gersenche, što znači da je posjedovao dvije susjedne upravne župe, gračeničku i garićku. Zagrebački su biskupi zapravo kratko uživali gračeničku županiju, ali su se sve do naših dana zvali »inclyti comitatus de Berzencze supremus et perpetuus comes« (pogrešno mjesto »Gerzencze«!). Međutim, g. 1369. i 1385. stoje domaći plemići na čelu gračeničke županije. Zagrebački biskup kao vlasnik spomenute županije dobivao je od nje kunovinu i 7 denara poreza, dakle prihod što ga je inače primao kralj.

U sredini XIV. stolj. preustrojena je uprava u Slavoniji tako da su postepeno ukinute male upravne župe i mjesto njih, po ugarskom uzoru, stvorene županije s prostranijim područjem. Tako su ukinute upravne župe Kalnik, Dubrava, Čazma, Rovišće, Grđevac, Moslavina, Garić pa i — Gračenica. Njihova su se područja uklopila u novo-uređenu križevačku županiju, koja se protezala od Kalnika i Lonje do Drave, Psunja, Papuka, pa sve do Orahovice u Slavoniji.

Ispod župskoga grada-tvrđe nalazilo se trgovište (oppidum) Gračenica, gdje su stanovali obrtnici i trgovci. Odavle prema Lonji prostiralo se vlastelinstvo ili gospoština Gračenica. Tu su imali posjede i jobagijoni Druškovići, Tiburcijevići i Tulkovići.[2]

---

[2] Zbornik Moslavine, Stjepan Pavičić, Moslavina i okolina, str. 55—60. — Josip de Bösendorfer, Agrarni odnosi u Slavoniji, JAZU, Zagreb 1950., str. 7—36. — Szabo Đuro, Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb 1920., str. 105—108.

Naselje Kutina

O počecima naselja Kutine povijesna znanost ne može ništa sigurno reći zbog malog broja sačuvanih srednjovjekovnih dokumenata. Prvi se put spominje Kutina u povelji ugarsko-hrvatskog kralja Bele IV. 10. studenoga 1256. Tom se poveljom uređuju međaši posjeda šomođskoga župana Henrika s jedne strane i posjeda jobagijona upravne župe Garić s druge strane. O međašima između garićke i gračeničke upravne župe ili županije kaže se tom zgodom da oni idu do velike ceste (»ad magnam viam«), zatim do stare zajedničke međe između gračeničke i garićke županije (»ad metam antiquam communem inter Grassanicham et Garig«) pa prešavši cestu silaze dolinom od zapada u Kutinu (»ibique transeundo viam per vnam vallem ex parte occidentis descendit in C o t y n n a m«).[3]

Kutina se kao naselje spominje i kasnije više puta: 1273., 1363., 1364., 1400., 1424., 1464., 1487., a pisari je zapisuju ovako: Kotenna, Kothennya, Kotenya, Katynna. Osnova je za ovo mjesno ime »kot«, prema kajkavskom nazalnom izgovoru. Zato moslavački kajkavci i danas zovu ovo naselje — Kotenja. Međutim, doseljeni štokavci za turskih ratova prozvali su taj inače opustošeni kraj — Kutina, a tako ga bilježi i hrvatska vojnička karta u XVII. stolj. (Slično se dogodilo i u Požeštini: od staroga srednjovjekovnoga »Goto« i »Koto« nastalo je novovjeko — Kutiva i Kutjevo.)

U kasnom srednjem vijeku ime Kutina obuhvaća porječje potoka ili rječice Kutine od njezina izvora pa do utoka u kanal ili rijeku Trebež, koja se izlijeva u Lonju. Prema tome, sve područje od današnje Kutine do Kutinice,

---

[3] Codex diplomaticus JAZU V, str. 37.

dakle Šartovac, Slatina i Čaire zove se tada jednim imenom Kutina. Isprava Zagrebačkoga kaptola od 14. kolovoza 1363. razlikuje pojedine dijelove Kutine te ih zove: Gornja i Donja Kutina (Superior et Inferior Kotennya), Kutinica (Kotennycha) i Velika Kutina (Maior Kotennya).[4] Prema mišljenju spominjanoga Stj. Pavičića, Velika bi Kutina odgovarala današnjoj Slatini sjeverno od današnje Kutine, a Gornja i Donja Kutina današnjem brdskom i ravničkom dijelu Kutine.[5]

Župe i crkve u Kutini

Poznata je činjenica da je Hrvatska u kasnom srednjem vijeku bila gusto naseljena te imala veliko mnoštvo crkvenih župa, crkvi i samostana kako u drugim krajevima tako i u Moslavini. Nije zato ništa neobično što su u velikom i prostranom naselju Kutini postojale dvije crkvene župe i dvije župske crkve.

Crkva Sviju svetih bila je u Kutini g. 1364. Za nju se kaže da se nalazi kod rječice Kutine (»iuxta fluuium Kotonya«).[6] Crkva sv. Katarine iz g. 1488.[7]

U poznatom popisu župa zagrebačke biskupije od g. 1334. zapisana je samo kapela u Kutini (»capella in Kotenna«), dok se župa i crkva Sviju svetih nalazi između Goila i te kapele, ali bez oznake naselja.[8] Vjerojatno je da je ta župa i crkva Sviju svetih identična s prije spome-

[4] Ondje XIII, 296—297.

[5] Zbornik, Pavičić, 66—67.

[6] Cod. dipl. XIII, 364.

[7] Bösendorfer dr. Josip, Crtice iz slavonske povijesti, Osijek 1910., str. 261.

[8] Butorac dr. Josip, Popis župa zagrebačke biskupije od god. 1334., str. 39 (Zbornik Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb 1944.).

nutom crkvom Sviju svetih u Kutini iz g. 1364. Prema tome, spomenuta kutinska kapela iz g. 1334. mogla bi biti identična s gore rečenom crkvom sv. Katarine iz g. 1488.

Za jednu kutinsku crkvu znamo da se sigurno nalazila na mjestu sadašnje kutinske župske crkve Snježne Gospe, jer je ona građena na temeljima i ruševinama srednjovjekovne kutinske crkve. Druga srednjovjekovna kutinska župa i crkva stajala je vjerojatno sjeverno odavle, u kraju prema Čairama i Kutinici.

Kome je bila posvećena crkva u današnjoj Kutini? Čini se kao vjerojatnije da je bila posvećena Svima svetima jer nedaleko teče rječica Kutina, i jer je ta crkva bila znamenitija od crkve sv. Katarine koja se 1334. spominje samo kao kapela.

Evo imena nekih župnika koji su službovali u Kutini.

1441. župnik je u Kutini (»de Kuthena«) Demetrije. Njemu je 24. ožujka 1441. naložio čazmanski kanonik magister Martin neka pozove kmetove Valenta i Tomu Moslavca da vrate garićkim pavlinima otete svinje, pa ako u roku od 15 dana toga ne učine, treba da ih izopći iz Crkve.[9]

1442. spominje se u Kutini (»de Kuthenya«) župnik Juraj. On je kao svjedok sudjelovao u garićkom pavlinskom samostanu prigodom otvaranja oporuke magistra Pavla de Pukur (tj. Pekerszerdahely, danas Pakrački Sređani).[10]

1466. kutinski župnik Toma (»plebanus de Kwthennya), imenovan 1465. od Valenta, garićkog samostanskog vikara, za samostanskog odvjetnika, zastupao je taj samostan u velikoj parnici protiv nasilnika koji su otimali samostansku imovinu. Protivnu stranku zastupao je

[9] Arhiv Hrvatske Zagreb, Pavlini, Garić V, 115. — Liber memor. par. Kutinensis, str. 88.

[10] Arhiv, kao gore, V, 119.

Petar, župnik u Podravskoj Slatini (»de Zalatnok«). Sveta je Stolica u toj parnici postavila za suca Matiju, prepošta augustinskoga samostana u Donjoj Vaški. U parnici je sudjelovala i Marija, udova Akoša Čupora Moslavačkoga, koju je također zastupao 1466. kutinski župnik Toma, zacijelo vješt pravnim poslovima.[11]

1473., 18. listopada, spominje se kutinski župnik N i k o l a (»plebanus de Kwthynya«), kao časni sudac u sporu između garićkoga pavlinskog samostana i Mihajla Poljaka iz Beketinaca (Kanjevica).[12]

U popisu župa zagrebačke biskupije od g. 1501. kaže se da se u Kutini nalaze župnik, kapelan i dva altarista ili prebendara. To svakako znači da je Kutina u to doba bila važno i jako duhovno sjedište. Župnik se zvao J a k o b, kapelan Galo, a altarist Nikola.[13]

Posljednji srednjovjekovni poznati kutinski župnik zvao se N i k o l a (»de Kwtenya«), a spominje se g. 1510.[14]

Svećenici rodom iz Kutine

Koliko je Kutina u kasnom srednjem vijeku dala svećenika, toga ne možemo znati zbog oskudnih povijesnih dokumenata. Sačuvala su se imena jednoga kanonika i nekih prebendara.

A n t u n stariji, rodom iz Kutine (de Kuthina), bio je zagrebački kanonik oko g. 1499.—1511. Njegova se kurija, radi sigurnosti od turske pogibli, nalazila u Gradcu-

[11] Ondje, VI, 43, 46, 52.
[12] Ondje, VII, 14.
[13] Rački Franjo, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. Starine JAZU, Zagreb 1872., IV, 224.
[14] Kaptolski arhiv Zagreb, Acta Capituli antiqua f. 92, br. 40, 56.

-Zagrebu, a vrijedila je 32 forinta. Imao je namjeru sagraditi u Zagrebu kuriju za prebendara koji bi svaki dan ispovijedao vjernike u stolnoj crkvi kod oltara sv. Mihajla. Na to je pristao zagrebački biskup Luka i nadbiskup u Ostrogonu. Ne zna se da je ta plemenita namjera ostvarena.[15]

1473. vođena je u Zagrebu parnica između Mihajla Povljaka i garićkoga pavlinskog samostana. Mihajla je kod suda zastupao zagrebački prebendar J a k o b, rodom iz Kutine (de Kwtenna), a samostan — redovnik Dionizije.[16]

Oko g. 1549.—1551. živi u Zagrebu prebendar N i k o l a, rodom iz Kutine (de Kothenya). 1549. bio je prvi svjedok u parnici Bakšić-Blagajski, a 1551. izaslanik Zagrebačkoga kaptola.[17]

Posjednici i plemići u Kutini

Ludovik, hrvatsko-ugarski kralj, svojom poveljom od 13. srpnja 1363. dao je plemiću Latku za bosanski grad-tvrđu Ključ (castrum Cluch) posjede u Moslavini, possessiones Zenthamas, Zabathina i Mentzent, a što sve pripada gospoštiji Bršljanovcu (»ad castrum Bressanouch ... spectantes«, danas Bršljanica). Plemića Latka po kraljevu nalogu trebalo je uvesti u razna sela i posjede koji pripadaju gospoštiji Bršljanovcu, i to u nazočnosti susjeda koji međaše sa spomenutom gospoštijom (»ac omnium aliarum villarum tenutarum et pertinentiarum ipsius castri presentibus vicinis et commetaneis«). Uvođenje u posjed trebao je obaviti Zagrebački kaptol. On je to pokušao, ali nije mogao jer su se uvođenju usprotivili susjedi gospoštije Bršljanovac, pa tako i posjednici u naselju K u t i n i.

[15] Tkalčić Ivan, Monumenta civitatis Zagrabiae, III, 95.
[16] Arhiv Hrvatske Zagreb, Pavlini Garić, VII, 6.
[17] Laszowsky Emil, Habsburški spomenici JAZU, III, 336.

Evo tih susjeda posjednika i plemića: ... de Gersencha (Gračenica) ... de Wratna et parva Huiseuch (Husain?), de Podgoria, Zavodina, Desnicha (Dišnik), Ravenicha (Rvenica), Bolehnich, iobagiones maiestatis de Weliqua inter Pukur et Saploncha (Kraljeva Velika) ... Wztylona et Trebes ... filii Roh ... de Wztylona, Superioris et Inferioris Kotennya usque Lonam ... Kotennya et Pribinch ... Tekeuch ... Kotennycha, Dragenouch, Maior Kotennya, Huiseuch (Husain?) ...[18]

Novom poveljom od 5. svibnja 1364. kralj je Ludovik predao knezu Latku cijelu gospoštiju Bršljanovac, kojoj je pripadala villa Zenthamas s crkvom sv. Tome, Zobochyna s crkvom sv. Ivana evanđelista i Kutina (»iuxta fluuium Kotonya«) s crkvom Sviju svetih.[19]

Zagrebački kaptol izvješćuje 10. kolovoza 1364. da je Latka ili Vlatka Vukoslavića uveo u gospoštiju Bršljanovac. Ovom darovnicom dobio je povlasticu te je odsad potpadao jedino pod kraljev sud.[20]

Iz svega rečenoga možemo zaključiti: u sredini XIV. stolj. postoji dosta prostrana gospoštija Bršljanovac (Bršljanica), koja obuhvaća sjeveroistočni dio gračeničke upravne župe ili županije; ta se gospoštija sastoji od tri veća posjeda: Sveti Toma i Sloboština u blizini Bršljanovca te onaj dio naselja Kutine gdje je stajala crkva Sviju svetih; osim toga, rečenoj gospoštiji pripadao je tada i veći broj malih posjeda; svi ti posjedi dopali su u ruke kralju jer su njihovi nekadašnji vlasnici — jobagijoni župskoga grada-tvrđe Gračenice izumrli; ostali posjednici, bilo predijalci plemići bilo kastrenzi, uživali su i dalje svoje djedovske posjede i branili ih od bilo čije otimačine; takvih je posjednika bilo u prostranom naselju Kutini i Kutinici, Trebežu, Ustiloniji, Gračenici itd.

[18] Cod. dipl. XIII, 296—301.

[19] Ondje, 364—366.

[20] Vjesnik Zemaljskog arhiva Zagreb 1905. (VII), str. 226——227.

U spomenutoj povelji iz g. 1363. spominju se ovi kutinski posjednici: vlasnik Ustilonje i Trebeža magister Ladislav, sin Teutov; suvlasnici Gornje i Donje Kutine te djelomično Ustilonje sve do rijeke Lonje: Ivan, Stjepan i Petar, sinovi Ivana iz roda Roh de Decse; zatim posjednici Kutine i Pribinića: Sebastijan, Andrija i Toma Ladihović, Dionizije i Andrija Ladislavović, Hench i Jakob Pavlović; konačno Ivan Matejev Nabrad iz Kutinice, vlasnik te Kutinice, Draganovca i Velike Kutine; Ivančec i Demetrije Nikolić, gospodari dijela Kutine, a Matej Pribislavov vlasnik je Husaina.

S vremenom najviše se u Kutini proširila i rasprostranila obitelj Roh de Decse. Njezin pradjed župan Roh ili Ruh stekao je brojne posjede g. 1263. i 1265. za kralja Bele na području garićke i gračeničke županije, između rijeka Česme i Save. G. 1273. kralj Ladislav dariva županu Ruhu posjed Decche u garićkoj županiji, pa tako obitelj dobiva nadimak »de Decse«. G. 1373. magistri Ivan i Stjepan, sinovi Ivana Roha, sudjeluju kao suci u parnici zbog pet ribnjaka na rijeci Lonji i hrastove šume između Kutine i Glogovca. Plemićka obitelj Roh izgradila je na svom posjedu u Kutini tvrđu-grad, koja je imala poslužiti za obranu od Turaka.[21]

Plemići obitelji Roh vodili su više posjedovnih parnica. Tako g. 1404. kralj Žigmund naređuje Ivanu Rohu da vrati Albertu, Ladislavu i Đuri Battyanyju posjed Sveti Jakob-Plošćicu jer je taj posjed silom oteo. Inače se zna da je kutinska obitelj Roh de Decse imala posjede također u blizini današnje Stare Plošćice.[22]

[21] Cod. dipl. V, 281, 338, 348—352; VI, 39, 40, 60, 250, 294.

[22] Starine JAZU — XXXIX, str. 241—242.

Od ženskih članova obitelji Roh više se zna o A n i Roh de Decse, koja potječe iz Kutine (»A n n a d e K w t h e n n y a«). Ona je bila udana za Ivana B e n e w d a (1466.—1498.), Tomina sina. Taj je Ivan dobio g. 1466. od kneza Martina Frankopana tvrđu Skrad na Korani kao nagradu za razne zasluge. Ivan je kasnije zbog raznih svađa Skrad izgubio, pa opet dobio i ponovno izgubio; a tako je i Kostajnicu najprije dobio pa izgubio.[23] Poslije smrti muža Ivana vodila je Ana Kutinčanka tešku borbu za svoju muževinu. G. 1504. sklopila je pred Čazmanskim kaptolom ugovor da će grad-tvrđu Ostrožin (kod Topuskog i Bovića) zajedno uživati s Đurom de Dyakowcz i njegovom ženom Elizabetom, udovom iza Nikole Bewenywda. Međutim, 10. ožujka 1505. Ana je silom zauzela grad-tvrđu Ostrožin, a spomenutu Elizabetu i njezinu kćer Margaretu odanle istjerala. Učinila je to možda zato što je kralj Ladislav 24. XI. 1504. zapovjedio Bernardinu Frankopanu da odmah vrati Ani Kutinčanki, udovi Ivana Bewenywda, otetu tvrđu Skrad i druga dobra.[24] Oko g. 1515. čini se da je umrla Ana, pa je Bernardin Frankopan ponovno zauzeo Skrad i stvari gore spomenute Margarete. Tako nastaje nova parnica koja je završena 1524. sudskom odlukom po kojoj poslije Anine smrti imaju naslijediti grad-tvrđu i posjed Ostrožin: Margareta, kći Nikole, i Katarina, kći Tome iz obitelji Bewenywd.[25]

Župe u okolici Kutine

Prema popisu župa zagrebačke biskupije od g. 1334. u okolici Kutine nalaze se ove župe: crkva B. D. Marije in

[23] Vjesnik Zemaljskog arhiva Zagreb 1900. (II), str. 56—59.
[24] Arhiv JAZU Zagreb, D-XXI-85, IV d 49—19, D-XXI-104, D-XXII-22, D-XXII-24.
[25] Ondje, D-XXIV-19, IV d 49—29, D-XXVI-61.

possessione heredum Roh, odgovara današnjem Dišniku, gdje je obitelj Roh imala posjed; crkva B. D. Marije de Mechchenicha između Dišnika i Goila; crkva B. D. Marije de Goyl, danas Goilo ili Zbjegovača; crkva sv. Tome blizu Bršljanice; crkva sv. Ivana de Zobochchina, tj. Slobоština kod Bršljanice; crkva Sviju svetih u današnjoj Kutini; crkva sv. Martina u kraju Kutine; kapela in Kotenna, u naselju Kutini; sv. Nikola de Gersencha, nekada Gračenica, danas Mikleuška; crkve sv. Margarete, Sviju svetih (Stružec), sv. Tome i sv. Martina — sve kod Moslavine, danas Popovače.[26]

Iz popisa župa zagrebačke biskupije od g. 1501. zna se da postoje župe u naseljima: Goilo, Kutina, Gračenica (Gerzencze, danas Mikleuška), Moslavina, Sloboda (Zloboda), na području gospoštije Moslavina (»in pertinentiis Monozlo«), Waralya (Podgrađe kod Hruškovice, tu je i franjevački samostan s crkvom B. D. Marije), Werthlyn (Vrtlinska). U to doba između Goila i Kutine nalaze se tri župe koje ne možemo potanje ubicirati, tj. odrediti mjesto gdje su stajale. Isto vrijedi za jednu župu na prostoru između Kutine i Gračenice (danas Mikleuške).[27]

Prema nepotpunom popisu župa iz g. 1510. u Moslavini (de Monozlo) nalazilo se šest župa. Glavna je župa bila u današnjoj Popovači. Tu je tada živio i službovao župnik Pavao, uz njega dva altarista, Stjepan i Grgur, te drugi Stjepan koji je upravljao tamošnjim hospitalom ili ubožnicom (»Stephanus rector hospitalis de Monozlo«).

[26] Buturac, Popis župa z. b. od g. 1334., kao gore. — Vidi br. 29!
[27] Rački, Popis župa, kao gore. Između Goila i Kutine stajale su 1501. župe: Glathowyna (po Vlatku Vukoslaviću, u kraju Bršljanica—Stupovača), Therchech, Ceknowo, a između Kutine i Gračenice Kaptholomcz (Kaptolac, pripada kaptolu ili kaptolomu, možda kod Repušnice ili sjeverno od nje). Iza Moslavine dolaze župe: Waralya (Hruškovica), Werthlyn (Vrtlinska), Obed (Križ).

U bližoj okolici Moslavine, odnosno današnje Popovače, spominju se tada još ovi moslavački župnici: Plebanus de Monozlo, Thomas de Monozlo, Martinus de Monozlo, Georgius de Monozlo, alter Martinus de Monozlo. Podalje od Moslavine službovali su tada župnici: Petrus de Gradchenica (Gračenica), Plebanus de Varthlyn (Vrtlinska), Martinus de Varalia (danas Hruškovica) i već gore spomenuti Nicolaus de Kwtenya.[28]

Od svih tih srednjovjekovnih župskih crkava sačuvale su se ruševine na početku XVIII. stolj. jedino u Kutini, Strušcu, Osekovu i Goilu[29] Kako je ovaj kraj podrug stoljeća bio pust i nenaseljen, bez stanovnika, zaboravljena su imena nekadašnjih naselja, kao i mjesta gdje su nekoć stajale župske crkve. Prof. Stjepan Pavičić pokušao je s mnogo smjelosti (Hrvatska enciklopedija IV, 211) ubicirati srednjovjekovne moslavačke crkvene župe i crkve, ali s malo uspjeha i više očitih pogrešaka. Svakako je sigurno to da je Moslavina u kasnom srednjem vijeku bila gusto naseljena zemlja i da je imala razmjerno velik broj crkvenih župa i crkava. To dokazuje da je ovdje bila dobro razvijena tvarna i duhovna kultura. Zasluga je to bez sumnje varaljskih franjevaca, a još više pavlinskog samostana u Gariću.

Pavlinski samostan u Gariću

U Moslavačkoj gori treba razlikovati tri mjesta pod imenom Garić: prvo je castrum Garić, grad-tvrđa, sjedište garićke upravne župe, koja se spominje 1256., a 1277. kralj ju je poklonio zagrebačkom biskupu Timoteju (zato

[28] Kaptolski arhiv Zagreb, Acta Capituli antiqua f. 91, br. 28.

[29] Nadbiskupski arhiv Zagreb, Kan. vizitacija arhiđ. Čazma g. 1970. — Kercselich B. A., Notiae praeliminares, Zagrabiae, 454.

se zagrebački biskupi katkada potpisuju »comes de Garich«); drugo je oppidum Garić, podgrađe ili trgovište Garić, gdje su živjeli trgovci i obrtnici te gdje su se držali sajmovi; treće je pavlinski samostan Garygh, koji se nalazio istočno od Jelenske Gornje, na onom mjestu koje se do danas zove Bela Crkva.[30]

Pavlini su došli u Garić, prema istraživanju dra Kamila Dočkala, kanonika, već 1256. To je jedan od najstarijih pavlinskih samostana u Hrvatskoj (još je stariji onaj u Dubici, osnovan 1244.). Samostan je tu postojao do g. 1544., kada su Turci ovaj kraj osvojili, a samostan razorili. Redovnici su srećom osjetili u pravi čas tursku pogibao, pa su svoju arhivsku građu na vrijeme prenijeli u svoj samostan Lepoglavu. Ona se danas čuva u Arhivu Hrvatske u Zagrebu, a sastoji se od 8 fascikula, odnosno 800 dokumenata, od toga su 528 srednjovjekovne povelje. Garićki samostanski arhiv najbolje je sačuvani srednjovjekovni pavlinski arhiv u Hrvatskoj. Brojne papine bule i kraljevske povelje svjedoče da je garićki samostan igrao važnu kulturnu i političku ulogu u srednjovjekovnoj sjevernoj Hrvatskoj.[31]

Hrvatski su plemići nekada radi veće sigurnosti pohranjivali svoje posjedovne dokumente ne samo u kaptolima nego i u samostanima, pa je tako vranski prior Ivan od Paližne (Palešnik) pohranio svoje povelje u garićkom samostanu. Kako je taj Ivan bio protivnik kralja Žigmunda i od njega svladan, kralj je 23. kolovoza 1398. došao u Kutinu i odavle poslao svoje izaslanike s pismom u

[30] Szabo Đ., Sredovječni gradovi, 105—106. — Bösendorfer, Crtice, 82, 260. — Zbornik Moslavina, 77—82.

[31] Arhiv Hrvatske Zagreb, Pavlini Garić. — Dočkal dr. Kamilo, Pavlini u Hrvatskoj (rukopis, djelomično u Župskoj spomenici Kutine). — Hautmann de Ferdo, Jugoslavensko-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati (»Glasnik arhiva Bosne i Hercegovine«), str. 99.

garićki samostan te tražio da mu se izruči sanduk s poveljama i dragocjenostima rečenoga Ivana, tada već pokojnoga.[32]

Spomenuli smo gore parnicu koja je 1473. vođena između Garićkoga samostana i Mihajla Povljaka iz Beketinaca. Zastupnik samostana kod suda u Zagrebu bio je također svećenik V a l e n t K u t i n č a n i n (»de Kuthena«), koji je, nezadovoljan sudskom presudom, uložio utok na kaločkoga nadbiskupa, a pismeni oglas o tome stavio na vrata zagrebačke stolne crkve. Presudu u toj parnici izrekao je zagrebački kanonik i čazmanski arhiđakon Ivan u času kad su Turci doprili do Save i nije htio čekati 15 dana dok se oni povuku. Valent Kutinčanin bio je kućni ili obiteljski kapelan podbana Ladislava Roha de Decse, vlasnika kutinske gospoštije.[33]

Iz dokumenata iz g. 1408.—1409. zna se da je garićka samostanska crkva B. D. Marije imala ove oltare: B. D. Marije, sv. Pavla, sv. Jelene, sv. Katarine, sv. Doroteje, sv. Uršule i sv. Barbare, dakle uglavnom ženski sveci.

G. 1429. propisana su pravila koja se odnose na oporuke garićkih pavlina.[34]

O pojedinim pavlinima malo se što zna. Nikola Ferkel, inače prepošt i skolastik u Požegi-Kaptolu, s prihodom od 30 dukata, ostavio je tu uglednu službu te se povukao iz Požege i otišao u Garić pa postao redovnik pavlin.[35]

G. 1409. spominje se ž u p a i župnik Nikola u Gariću (Garigh). Njegova je crkva bila posvećena također B. D. Mariji. Ta župa nema nikakve veze s pavlinskim samostanom. Ona se nalazila u garićkom podgrađu ili trgovištu, u blizini županijske tvrđe-grada Garića.[36] — Iz ovoga Garića trgovišta potječe svećenik Demetrije Toma de Garyg, koji je g. 1422. sudjelovao kao svjedok u Zagrebu kad je zagrebački biskup Ivan izopćio Zagrepčane iz Crkve zbog počinjenih nasilja prema Zagrebačkom kaptolu.[37]

[32] Arhiv Hrvatske, Pavlini Garić, II, 55.
[33] Ondje, VII, 5.
[34] Ondje: g. 1408., br. 30; g. 1409. br. 35; g. 1429. br. 41.
[35] Monumenta Vaticana I/III, str. 217.

Garićki je samostan također pretrpio razna nasilja i otimačine od sebičnih i opakih okolnih plemića, Čupora Moslavačkih i drugih. No istina je i to da su plemići, svećenici i drugi tijekom stoljeća obilno darivali taj pavlinski samostan. Tako je g. 1433. spomenuti biskup Ivan darovao garićkom samostanu legat od 50 forinti.[38]

Porezni popisi i obračuni 1494—1520

Porezni popisi i obračuni u Kutini i okolici sačuvani su za razdoblje od g. 1494. do 1520. Poreska je obveza izražena u dimovima ili ognjištima. Sadržaj ili vrijednost dima u ovo vrijeme nije nam za sada poznata. No svakako je zanimljivo koji su tada plemići živjeli u ovom kraju i koje su posjede imali.

G. 1494. Bernard Rohfy (Rohović) dobio je od kralja povlasticu da ne plaća porez na svoje posjede: Kothennya, Kaptholowch (Kaptolovec kod Repušnice), Glogoch, Blagay, Sosen.

G. 1495. plaća udova Ladislava Rohfyw de Kwthennya 8 dimova, Matija Rohfyw za posjed Kaptolovec 22 dima, za posjed Blagay i Glogowy 24 dima, za provinciju (oko-

[36] Arhiv Hrvatske, Pavlini Garić, g. 1409. br. 42, 44.
[37] Tkalčić, Mon. civ. Zagrabiae, II, 40.
[38] Ondje, 73. — Buturac Josip, Pavlini u Hrvatskoj, Katolički list 1937., br. 39.

licu) de Kwtennya 40 dimova, za trgovište (oppidum) Kwtennya 23 dima, za posjed Sosen 25 dimova. Prebendar iz Kutine plaća podrug dima.

G. 1507. plaća Toma Bakač Erdödy, ostrogonski nadbiskup i gubernator Zagrebačke biskupije, za trgovište Kutinu 17 dimova, za provinciju Kutinu 25 dimova, za posjed Kaptolovec 24 dima, udovica Ana za svoj dio posjeda u Kutini 43 dima, udovica Frusina za svoj dio posjeda u Kutini 10 dimova, Nikola Fabynczky za svoj dio posjeda u Kutini 3 dima, Nikola prebendar u Kutini 1 dim, župnik u Kaptolovcu 1 dim.

Iste g. 1507. plaćaju župnici u Moslavini 12 dimova, u Slobodi kod Moslavine 6, u Svim Svetima (Stružec) 5, u Varalji (Podgrađe) 12, u Vrtlinskoj 2, upravitelj hospitala (ubožnice) u Moslavini 1, prebendar u Moslavini 3, prebendar u Varalji 3.

G. 1512. plaćaju gospoštija Moslavina s pripadajućim selištima 260 dimova, susjedna Posavina 150, predijalci jednoga selišta 13, gospoštija Obed — Sv. Križ 54, trgovište Obed 52, župnici Svih Svetih 4, u Varalji 12, u Vrtlinskoj 2, u Slobodi 7, u Moslavini 13, magister Stjepan prebendar u Moslavini 2, magister ili upravitelj hospitala u Moslavini 1 dim.

G. 1517. plaćaju Nikola Posegay (Požežanin) 6 dimova banu za posjed Kutinu, Petar Erdedy za posjed Kaptolovec 20, za trgovište Kutinu 20, za provinciju Kutinu 65, Nikola Feleghazy za posjed Kutinu 5 plemićkom sucu, gospođa Ana za posjed Kutinu 42 dima.

Iste g. 1517. plaćaju pavlinski samostan u Gariću 18 dimova, udova Šimunova za posjed Ramača-dol 5, Petar Erdedy za posjed Gornju Gračenicu 10, za posjed Donju Gračenicu 36, za posjed Zedinyncz ondje u blizini 32, župnik u Gračenici 12 dimova.

Iste g. 1517. plaćaju gospoštija Moslavina s pripadnim selištima 258 dimova, Posavina kao dio iste gospoštije Moslavine 155, jednoselišni plemići na području Moslavine 32, župnici u Moslavini 3, u Slobodi 4, u Svim Svetima 4, u Varalji 12, u Vrtlinskoj 1, prebendar u Moslavini 2.

G. 1520. plaćaju Petar Erdewdy za gospoštiju Moslavinu s pripadajućim selištima 252 dima, susjedna Posavina kao dio iste gospoštije 161, župnici u Moslavini 4, u Slobodi kod Moslavine 5, Svih Svetih kod Moslavine 3, u Vrtlinskoj kod Moslavine 3, u Varalji 4, prebendar u Varalji 3, magister ili upravitelj hospitala (ubožnice) u Moslavini 3 dima. Od plaćanja dimnice oslobođeno je 33 posjednika, vjerojatno zato što su stradali od turskih provala i pustošenja.[83a]

[38a] Adamček J. — Kampuć I., Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1976, 4, 9, 24, 29, 49, 90, 97, 124.

DOBA TURSKOG RATOVANJA I VLADANJA 1552.—1687.
Tvrđe za obranu od Turaka

U kasnom srednjem vijeku svi su bogatiji plemići feudalci gradili sebi utvrđene dvorce (castrum, arx). Trebalo se tako osigurati od buntovnih kmetova podložnika, od ratobornih a svadljivih plemića susjeda i konačno od neprijatelja u doba pravoga rata. Zna se da su čak i neke crkve bile opkoljene zidovima i grabama za obranu. Kako je Moslavina uvijek, kao i danas, malo imala kamenoloma, na njezinu je području građeno malo tvrđava-gradova od kamena ili burgova, a više zemljanih utvrda od zemlje i drvene građe.

Kutina se potkraj srednjega vijeka često spominje kao oppidum, tj. trgovište koje ima svoje građane, obrtnike, trgovce i sajmove, a 1494. castellum. Kad se g. 1532. nabrajaju tvrđe-gradovi Petra Erdedija: castrum Moyzlawina, Gellen (Jelen) castrum, Dyanowacz castrum, Plowdin castellum, za njegov posjed u Kutini posebno se ističe — Kuthyna burgum. To bi moglo značiti da i Kutina ima u to doba neku tvrđu za obranu, ali od manje važnosti. To je vjerojatno utvrđeni dvor gospoštije, koji bi bar donekle mogao poslužiti za obranu od Turaka. Đuro Szabo bilježi da se od toga srednjovjekovnog kutinskog grada-tvrđe nije sačuvalo ništa do gradišta u šumi, okružena dubokim šancem. O tome se uvjerio i pisac ovih redaka 1930. No vrijedno je spomenuti da se nadgrobna ploča jednoga člana kutinske plemićke obitelji Roh de Decse s njihovim grbom čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Rečeni grad-tvrđa Plovdin (Blodyn), vlasništvo Erdedija Moslavačkih, spominje se također 1521., 1529.,

1551., 1660. Tvrđa je sagrađena južno od naselja Kutine kao Wasserburg (tvrđa na vodi) oko g. 1500. radi bolje obrane same Kutine od Turaka i sprečavanja njihova prodora prema sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Međutim, ta je tvrđa bila preslaba za obranu, pa su je Turci prodirući iz Bosne prema Moslavini lako osvojili i uništili oko g. 1540.

Muzej Moslavine (Kutina) obavio je 1963. iskapanja i istraživanja na mjestu gdje se nekada nalazila tvrđa Plovdingrad. Tvrđa je stajala na mjestu između šume Novi gaj i livade Jasenina, jedan kilometar jugoistočno od Kutine. Istočno od gradišta tekao je potok Kutinica, odakle se voda izlijevala u šančeve. Sve dovle dolazi Lonjsko polje, koje je nekada od jeseni do proljeća bilo uglavnom pod vodom. Prigodom iskapanja pronađeno je nešto keramičkoga materijala, tako pećnjaci sa žigovima na dnu, zatim željezni predmeti: strelice, vršci kopalja, nakovanj, razni dijelovi poljoprivrednog alata, okovi, potkove i konjske žvale. Željezni su predmeti vrlo korodirani od rđe.

Iznad sela Kutinice u Moslavačkoj gori nalaze se ostaci Kutinec-grada, zabilježeni na starim geografskim kartama. Moslavački je muzej ovdje vršio istraživanja 1966. To je gradište visinskog tipa. Na strmom su brijegu dva čunja, pokrita ruševljem cigle i kamenja, jedan do drugoga, svaki okružen dubokim šancem. I ovdje je pronađeno srednjovjekovne keramike i željeznih predmeta: kovani čavli i potkove.

Od svih srednjovjekovnih moslavačkih tvrđa-gradova najbolje je sačuvan Garić-grad iznad sela Podgarića. Između ruševina mogu se uočiti: dvije kule, zidni plašt s unutrašnjim i vanjskim obrambenim zidom, neke zgrade unutrašnjega dvorišta, gornji i donji plato, cisterna i šanac. Konzervatorski zavod Hrvatske u suradnji s Muzejom

Moslavine obavio je 1964. ovdje pripremne zaštitne radove. Tom su prilikom pronađeni neki željezni predmeti, pećnjaci i keramičko posuđe.

Najvažnija je srednjovjekovna tvrđa-grad ovoga kraja Moslavina. Spominje se već 1316. u povelji kojom kralj Karlo daruje castrum Monozlou Ivanu Baboniću. Kasnije su ovdje vlasnici Čupori Moslavački. G. 1492. postaje vlasnik tvrđe i gospoštije Toma Bakač i s njime obitelj Erdedi. Tvrđa se nalazila ispod brda s desne strane potoka Jelenske. Od nje se do danas nije ništa sačuvalo.[39]

Tursko ratovanje i vladanje

Turci prodirući prema Hrvatskoj i srednjoj Evropi imaju u ratu razne prednosti: golemu vojsku, zadojenu vjerskim fanatizmom, topove za rušenje tvrđava, ratničku državnu organizaciju i stoljetna ratna iskustva. U namjeri da osvajaju sa što manje gubitaka služe se dobro smišljenom ratnom taktikom. Ako se ima koji kraj osvojiti, onda onamo dolaze najprije lako pokretne konjičke čete da opljačkaju nezaštićeno seljačko stanovništvo i popale sela. Uplašeni seljaci, ostali tako bez kuća i imovine, ili bježe u sigurnije krajeve prema zapadu i sjeveru ili se predaju Turcima na milost i nemilost. Plemstvo i malobrojni branitelji u utvrđenim gradovima i plemićkim dvorcima ostaju tako bez hrane i poreskih obveznika, dakle, bez mogućnosti da se dalje sami brane. Pomoć banske i kraljeve vojske dolazi obično prekasno kad su se utvrđeni gradovi već predali Turcima bez jačeg otpora. Seljaci i

[39] Bösendorfer, Crtice iz slavonske povijesti, 79. — Szabo, Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, 105—108. — Iveković Dragica, Rezultati sondažnih arheoloških istraživanja na području Moslavine, Zbornik Moslavine, 351—352, 368—373. — Panović Stjepan, Moslavina i okolina, Zbornik Moslavine, 43—46.

plemići šire na bijegu štetnu paniku o nepobjedivoj turskoj sili i okrutnosti prema pokorenoj raji. Naprotiv, Turci u svojoj propagandi tvrde kako svojim podanicima daju vjersku i osobnu slobodu i lakše poreske obveze.

U obrani hrvatske domovine protiv Turaka osobito se istaknuo kao valjani vojskovođa i hrabri junak Petar Berislavić, hrvatski ban i vesprimski biskup. Rodom je Trogiranin. G. 1513. izvojevao je sjajnu pobjedu nad Turcima kod Dubice. Slava zbog te pobjede bila je tako velika da mu je sâm papa darovao mač i šešir, a već prije te bitke dao mu je 50.000 dukata radi opremanja vojske, a nakon bitke poslao mu je žita, baruta, sumpora i topova. Poslije g. 1513. Berislavić se zadržavao najviše u Moslavini smatrajući da je ovaj kraj više ugrožen od Turaka i strateški posebno važan. G. 1515., 1. rujna, Berislavić se nalazi u Slobošćini (Zlobochina) kod Bršljanice i Garić-grada te odavle nalaže u ime kralja Zagrebačkom kaptolu da pošalje u Jajce 12 kola, natovarenih vinom i pšenicom, radi opskrbe i obrane toga grada od Turaka. Slijedeći dan, 2. rujna, piše iz istoga mjesta podbanu Baltazaru Alapi neka pošalje hrane u Jajce za tamošnju hrvatsku vojnu posadu. Dana 10. srpnja 1518. nalazi se ban-biskup Petar Berislavić u Kutini te odavle (»Ex Kwthyna«) šalje Zagrebačkom kaptolu pouzdanoga glasnika s pismom u kojem moli da se tome glasniku vjeruje.[40] Vjerojatno se radilo o povjerljivim ratnim vijestima. Tijekom g. 1516., 1517., 1518., 1519. i 1520. Berislavić kao ban i sudac rješava razne posjedovne parnice u Križevcima i Zagrebu,

[40] Kaptolski arhiv Zagreb, Acta Capituli antiqua fasc. 94, br. 96; f. 100, br. 48; f. 111, br. 3.

ali mu je glavna briga i rad obrana domovine od Turaka. Poginuo je kod Korenice u junačkoj borbi 1520. Kosti mu leže u biskupskoj grobnici u Vesprimu.[41]

Poslije njegove smrti Turci osvajaju: 1521. istočni Srijem. 1522. kraj oko gornje Une, 1526. ostali Srijem i kraj do Osijeka, 1527. kraj oko Udbine, 1528. Jajce i Banja Luku.

Tako je i Moslavina došla u najveću pogibao, osobito zato što je hrvatsko plemstvo bilo podijeljeno u dvije stranke. Jedni su bili za kralja Ferdinanda (izabran 1527. u Cetinu), a drugi za kralja Ivana Zapolju; vodili su među sobom građanski rat, pustošili jedni drugima imanja. Kako su Erdedi pristali uz Zapolju, kralj Ferdinand daje 30. XI. 1529. Ivanu Kaštelanfiju od Sv. Duha (kod Uljanika) castrum (tvrđu) Dyanwara s pripadnim posjedima, do sada vlasništvo Petra Erdedija. Ova je darovnica bila bez koristi, jer su Erdedi mogli i znali braniti svoje posjede. Zato rečeni Ivan Kaštelanović g. 1532. moli Ferdinanda da mu daruje castrum Dyanwara, castellum Plowdyn i oppidum Kothenya (Kutina) s pripadajućim posjedima, bivše vlasništvo zagrebačkoga biskupa i Petra Erdedija, koji su pali u nemilost kao pristalice Ivana Zapolje. Zna se da je Moslavina vlasništvo Petra Erdedija, a Kutina zagrebačkoga biskupa Šimuna Bakača de Erdöd, a ne Zagrebačke biskupije. Šimun se kasnije pomirio s Ferdinandom, postao ban i boravio uglavnom u Čazmi da bi odavle pratio turska kretanja i suzbijao njihovo napredovanje.[42]

[41] Arhiv JAZU Zagreb, g. 1516.—1520. Vidi Stipišić—Šamšalović, Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije, Zbornik Hist. instituta JAZU, vol. 5, str. 533—553.

[42] Vjesnik Zemaljskog arhiva Zagreb, 1908. (X), str. 16. — Laszowski Emil, Habsburški spomenici, JAZU Zagreb, II, str. 134—135.

Tursko napredovanje nije bilo moguće zaustaviti, jer je Hrvatska bila odviše oslabljena, a bečki dvor nehajan i odviše ovisan o Njemačkoj, gdje je tada vladala međuvjerska borba između katolika i protestanata (luterana). G. 1538. Turci su osvojili Dubicu. G. 1539.—1540. Zrinski se bore za Kostajnicu i Zrin. G. 1540. Ferdinand nalaže Ivanu Ungnadu da utvrdi i čuva Ustilonju (Wztylonyu), tvrđu na utoku Lonje u Savu, jer je želi osvojiti poturica Krsto Svetačković (Zempchey, od Bijele Stijene), zatim ugrožene tvrđe i posjede Franje Kaštelanfija (kod Uljanika). G. 1541. Ferdinand daje pomoć od 1000 for. Nikoli Zrinskome da čuva i brani svoj grad Pakrac (Pekrec), a Jurju Kaštelanoviću 300 for. kao pomoć da čuva Sirač, samostan Podborje (Daruvar) i Solnack, tvrđe uz tursku granicu.[43]

Sve je to bila odviše mala i slaba pomoć u borbi protiv jake turske sile. Turci su postepeno osvajali: 1543. Pakrac, 1544. Staru Gradišku, Cernik i prvi put Kraljevu Veliku. Dana 20. VIII. 1545. zapale Moslavinu i navale na Ustilonju, koju su opsjedali nekoliko dana, dok ih nije odanle otjerao Juraj Wildenstein.

Sudbonosne godine 1552. Turci osvoje najprije Viroviticu, zatim (oko 6. VIII.) Kraljevu Veliku, Keglevićevu Ustilonju te konačno Čazmu i Dubravu. U Čazmi osnuju sandžakat i smjeste vojnu posadu od 1400 vojnika, pješaka i konjanika. Tako je konačno i Kutina i cijela Moslavina pala u turske ruke.[44]

Pad je Čazme uznemirio i hrvatsko plemstvo i Bečki dvor te ih potaknuo da se obrana protiv Turaka što bolje vojnički organizira. Tako su nastali počeci vojne krajine.

---

[43] Vjesnik Zemaljskog arhiva Zagreb 1907. (IX), str. 182.

[44] Laszowski, Habsburški spomenici, III, str. 449. — Horvat, Rudolf, Povijest Hrvatske I, Zagreb 1924., str. 236.

Turci su to brzo osjetili, pa su 1559. razorili Čazmu, a sandžakat prenijeli najprije u Pakrac, zatim u Cernik (1592).

U Moslavini su se Turci osjećali dosta sigurni. Oko g. 1590. nalaze se ovdje 24 age, a to znači dosta jaka vojna posada. Koliko je tu bilo građanskoga stanovništva, kakvoga podrijetla i zanimanja, o tome su beskorisna sva maštovita povijesna domišljavanja.[45] Sigurno je da su na hrvatskoj strani stajale jake tvrđe u Sisku i Ivanić-gradu, a manja u Križu, koje su ne samo sprečavale tursko prodiranje (pljačkaške je pohode bilo teško spriječiti) nego su i prijetile opstanku turske tvrđe i posade u Moslavini.

G. 1591, na početku kolovoza, Hasanpaša provali iz Bosne i sa 16.000 Turaka udari na Sisak. Ovu kaptolsku tvrđu branila su s vojnom posadom dva kanonika: Nikola Mikac i Stjepan Kovačić. Posada se hrabro držala i protjerala Turke od Siska. Zato je Hasanpaša zauzeo i spalio Keglevićevu tvrđu Totuševinu (Topolovac) kod Siska. Kad je za to saznao ban Toma Erdedi, udari 12. kolovoza 1591. na tursku tvrđu Moslavinu, nekadašnji posjed obitelji Erdedi. Opsada je trajala do 15. kolovoza. Turci su se predali pod uvjetom da smiju slobodno, bez oružja, izići iz tvrđe i otići. Poslije toga ban je tvrđu zapalio i razorio. Za ovaj uspjeh dobio je ban pohvalu od kralja. Međutim, general Grasswein tražio je da se tvrđa obnovi i u nju smjesti hrvatska posada jer se čulo da Turci kane obnoviti Jelengrad kod Moslavine i učiniti ga svojim uporištem radi svoje sigurnosti na granici.[46]

Hrvatski je sabor, zajedno s obitelji Erdedi, svakako želio obnoviti tvrđu Moslavinu i tako ne samo pomaknuti hrvatsko-tursku granicu prema istoku nego je i što više

---

[45] Pavičić Stjepan, Zbornik Moslavine I, str. 45.

[46] Pavičić, Ondje. — Horvat, Povijest Hrvatske 279—280. — Szabo, Sredovječni gradovi, 108.

učvrstiti. Posao je olakšan odredbom mirovnog ugovora na ušću rijeke Žitve g. 1606. po kojem Moslavina ima pripasti Hrvatskoj. G. 1608, 3. IX, Sabor zaključuje da kmetovi gospoštije Želin i Novigrad, kojima je gospodar grof Toma Erdedi, imaju sudjelovati kod obnove Moslavine (fortalitii Monozlo). Vjerojatno je da su neki radovi započeli, ali se kasnije odustalo od gradnje, jer su upravo ti kmetovi bili previše opterećeni raznim ratnim daćama. O tome svjedoči poznata seljačka buna u Posavini 1653.[47]

Moslavina, porušena tvrđa i okolina, ostala je tako pusta i nenaseljena tijekom XVII stolj. sve do oslobođenja Slavonije od Turaka. Međutim, kao što je Petar Erdedi 1559. ponosno isticao da je on »comes perpetuus Montis Claudii«, tako su to tvrdili i njegovi nasljednici i željno čekali čas da opet zaposjednu lijepu i plodnu Moslavinu.[48]

Dok su Erdedi zbog otpora svojih posavskih podložnika bili prisiljeni mirno čekati, bečki dvor nije mirovao već je pokušao oteti Erdedima Moslavinu, a Sisak Zagrebačkom kaptolu. Kad su g. 1675. krajišnici iz Ivanić-grada zauzeli »tvrđu« i posjed (castrum et bona) Moslavinu, obitelj Erdedi i Hrvatski sabor oštro su protiv toga prosvjedovali. Zato, kad je Slavonija oslobođena od Turaka, prije sklopljenoga mira, već g. 1690. Erdedi zauzimaju Moslavinu, ali komorski administrator u Požegi nastoji uzalud da to spriječi.[49] Takav je Bečki dvor prema Hrvatima! I vojska i komora otima hrvatsku zemlju.

---

50 Kaptolski arhiv Zagreb (Arhiv Hrvatske, Marulićev trg), borski spisi, IV, 328—329, 451, 497, 518.

48 Vjesnik Zemaljskog arkiva 1906. (VIII), str. 118—119.

49 Zaključci Hrvatskoga sabora (Zagreb 1958., Izdanje Državnog arhiva), I, 361, 363, 523.

Poznata je stvar da su mnoge hrvatske plemićke obitelji izgubile u turskim ratovima sve svoje muške članove i tako ostale bez potomstva i nasljednika te je vladar njihove posjede dijelio tuđincima. Da se to spriječi, po dvije obitelji sklapale su ugovor o uzajamnom nasljeđivanju u slučaju da jedna obitelj izumre. (Npr. Zrinski i Frankopani). Toma Bakač, kardinal i ostrogonski nadbiskup, oporučno je odredio, ako bi ostao bez potomaka njegov rođak grof Petar Erdedi, tada jedna polovica njegovih, tj. Tominih posjeda ima pripasti Zagrebačkom kaptolu, a druga polovica Zagrebačkoj biskupiji. To su posjedi: castrum Okych i Dyanvara, castellum Plodyn i oppidum Kothenya sa svim pripadnim dobrima. Tu su oporuku potvrdili kraljevi Vladislav II., Ludovik II. i Ferdinand I, g. 1629. Ostrogonski kaptol, 1644. ban Ivan Drašković i Čazmanski kaptol. Kako je obitelj Erdedi imala uvijek mnogo članova, Kaptol i Biskupija u Zagrebu nisu nikada ni pravno ni stvarno postali vlasnici Kutine, kao što se to negdje pogrešno tvrdi.[50]

Prema mirovnom ugovoru od g. 1606. na ušću rijeke Žitve, kao što smo rekli, Moslavina je imala pripasti Hrvatskoj. Međutim je istina da je Moslavina od Ilove do Česme za turskoga pustošenja i ratovanja g. 1543. postala posve pusta, njezino se stanovništvo razbježalo, i Moslavina je ostala tako pusta sve do 1690. Turska se posada doduše držala u tvrđi Moslavini do 1591, ali uz nju u Moslavačkoj gori nije bilo nikakvih martoloza, a pogotovo ih nije moglo biti poslije 1591. Na nekoj geografskoj karti iz g. 1657. spominje se put iz naseljene Čazme u Kutinu (»Strass nach Kutina«), što samo može značiti da se u

---

50 Kaptolski arhiv Zagreb (Arhiv Hrvatske, Marulićev trg) Acta Capituli antiqua fasc. 67, br. 1, 4.

doba mira moglo putovati iz Čazme prema turskoj Slavoniji preko mjesta koje je nekada davno postojalo i zvalo se Kutina.[51]

G. 1683. Turci su strahovito potučeni kod Beča te je njihova vlast u srednjoj Evropi zauvijek skršena. Poslije te godine kršćanska vojska potiskuje pomalo Turke preko Ugarske prema Balkanu. Hrvatska banska vojska potukla je 1685. Turke kod Dubice, 1686. kod Kostajnice, 1687. osvojila je Dubicu, Kostajnicu, Kraljevu Veliku, Pakrac, Bijelu Stijenu itd. Tim sretnim ratnim uspjehom oslobođena je i Moslavina zauvijek od turske vlasti.

RAZDOBLJE OD 1687. DO DANAS

Stanovništvo Kutine i okolice

Kad je na koncu XVII. stolj. Moslavina oslobođena od Turaka, bila je posve pusta, bez stanovnika. Zato su njezini zemaljski ili feudalni gospodari grofovi Erdody odmah poslije oslobođenja počeli ovamo naseljavati svoje kmetove ili podložnike iz sisačke Posavine (Martinska Ves, Čiče, Peščenica). Naseljavanje se postepeno vršilo od rijeke Česme kod Križa do rijeke Ilove kod sela Ilove.

Iako je broj doseljenih posavskih obitelji bio razmjerno velik na početku XVIII. stolj., ipak je dosta moslavačke zemlje ostalo još uvijek nenaseljno. Zato su poslije Posavaca, tijekom cijeloga XVIII. stolj., dolazile u

[51] Zaključci Hrvatskog sabora I, Prilog. — Domišljavanja Stj. Pavičića, a možda i još čija, o martolozima u Moslavini i dr. nisu osnovana ni na dokumentima ni na znanstvenoj povijesnoj metodi i kritici. Vidi Buturac Josip, S. Pavičić, Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji, Historijski zbornik Zagreb 1955., 145—155.

Moslavinu mnoge nove obitelji iz Gorskoga kotara, Like i Primorja. Doseljavanje iz ovih krajeva nastavlja se i tijekom XIX. stolj., jer su doseljeni Posavci već tada počeli izumirati. Kad je na koncu XIX. i na početku XX. stolj. vlastelinska zemlja bila rasprodavana seljacima, Moslavinu su poplavili razni doseljenici iz bliza i daleka: Hrvati iz Hrvatskog zagorja i Like, zatim Česi, Madžari, Nijemci i Talijani.

Na doseljavanja novoga stanovništva i u Slavoniju i u Moslavinu mnogo je utjecao preveliki mortalitet i prenizak natalitet starijih moslavačkih doseljenika. Činjenica je da stanovnici, doseljeni ovamo na koncu XVII. i tijekom XVIII. stolj., sve više i više izumiru. O tome izumiranju svjedoče podaci, sadržani u matičnim knjigama, u župskom statusu animarum, u kanonskim vizitacijama Zagrebačke biskupije i poreskim knjigama Požeške i Križevačke županije.

Želimo ovdje dati podatke o naseljavanju Moslavine, o njezinu natalitetu i mortalitetu u prošla tri stoljeća. Da nam prikaz bude pregledniji, razdijelili smo povijest moslavačkoga stanovništva u tri doba: 1. doba 1687.—1800., II. doba 1800.—1880., III. doba obuhvaća vrijeme od 1880. do danas.

Prvo doba 1687.—1800.

Od g. 1690.—1710. doseljavaju se u Moslavinu Erdődyjevi podložnici iz sisačke Posavine, tj. iz gospoštije Želin i Novigrad (sela Hrastelnica, Galgovo, Tišina, Martinska Ves, Kravarsko, Pešćenica, Stare i Nove Čiče i dr.). Još g. 1704. bilo je doseljavanje u punom jeku. Kanonski vizitator Čazmanskog arhiđakonata u svom izvještaju 1704. kaže da nije mogao popisati moslavačkog stanovništva jer se njegov broj još uvijek povećava neprekinu-

tim doseljavanjem. (U župi Osekovo . . . »qui populi ad praesens non sunt numerati, quia nondum stabili sunt, sed in dies accrescunt«.)

Potomci tih doseljenih Posavaca smatraju se danas moslavačkim starosjediocima. Istina je, međutim, ovo: Moslavina svojih starosjedilaca koji bi potjecali od pamtivijeka ili iz srednjega vijeka — zapravo nema. Takozvani »moslavački starosjedioci« uistinu nisu ništa drugo nego potomci najstarijih moslavačkih doseljenika, doseljenih iz sjevero-zapadnog dijela sisačke okolice. Među njima treba razlikovati dva tipa ljudi: jedan je visok i plavokos, a drugi niži i crnokos (»bušaci«). O prvima se može reći da su zauzeli sisačku Posavinu njihovi pradjedovi u doba seobe Hrvata, dok su se djedovi drugih — dinarci, bježeći pred Turcima sklonili u ovaj kraj.

Poslije g. 1710. pa do konca XVIII. stolj. — kao što smo već kazali — selile su se u Moslavinu od vremena do vremena, kap po kap, pojedine obitelji iz Gorskoga kotara, Like i riječko-senjskog Primorja. Najviše ih je došlo u Gornju Jelensku, Moslavačku Slatinu i Čaire. Te su se obitelji asimilirale, tj. stopile s prije doseljenim Posavcima. Prihvatile su njihovo kajkavsko narječje, nošnju i običaje te se i potomci ovih obitelji smatraju danas moslavačkim starosjediocima.

Značajka je ovoga doba: vrlo visok natalitet (oko 60 rođenih na 1000 stanovnika), srednji mortalitet i velik prirodni priraštaj (oko 15 na 1000 stan.). Za primjer spominjemo kutinsku i ludinsku župu. U kutinskoj župi od 1750.—1785. rađalo se poprečno godišnje na 3500 stanovnika toliko djece koliko se godišnje rodi 1930. kad kutinska župa ima 9000 stan. Eto, g. 1784. rodilo se u ovoj župi 264 djece, a od 1920.—1929. poprečno godišnje upravo isti broj — 264 djece.

U Ludinskoj župi rađalo se od g. 1791.—1800. poprečno godišnje na 2500 stan. 158 djece, a od 1920.—1929. na 4500 stan. poprečno godišnje 157 djece. Još je povoljnija stvar u susjednoj kriškoj župi. Ovdje se 1784. na 3800 stan. rodilo 219 djece, a od 1920.—1929. na 6000 stan. samo 180 djece. Svi ovi brojevi sigurno svjedoče da je natalitet u Moslavini u XVIII. stolj. bio doista vrlo povoljan.

Mortalitet moslavačkoga stanovništva u XVIII. stolj. možemo smatrati donekle povoljnim (»srednjim«) zbog visokog nataliteta i velikog naravnog priraštaja. No prema današnjem, dosta povoljnom, mortalitetu moramo kazati da je mortalitet XVIII. stolj. uglavnom nepovoljan, a gdjekada i vrlo nepovoljan. Eto, u kutinskoj župi između g. 1920.—1929. na 9000 stan. umrla su poprečno godišnje 162 stanovnika, a u istoj župi s 3500 stan. između g. 1786.—1800. umiralo je godišnje 195 stanovnika. Slično je bilo i u ludinskoj župi: između g. 1791.—1800. umirao je na 2500 stan. godišnje 141 stanovnik, a između g. 1920.—1929. na 4500 stan. umiralo je 99 stanovnika.

No bilo je u Moslavini tijekom XVIII. stolj. i takvih godina kad je mortalitet bio vrlo nepovoljan jer je kroz godinu dana bivalo daleko više slučajeva smrti negoli rođenja. Evo takvih slučajeva u kutinskoj župi:

God. 1755. rodilo se 267, umrlo 328 osoba

God. 1783. rodile se 302 osobe, umrlo 400 osoba

God. 1785. rodila se 261 osoba, umrlo 392 osobe

U mjesecu svibnju 1783. umiralo je u ovoj župi po 6—7 djece na dan. Pa i kroz cijelo XVIII. stolj. opaža se veliko umiranje djece. Možda je upravo to razlog što su u to vrijeme cijele obitelji u Moslavini izumrle i ostale bez potomaka.

Drugo doba 1800.—1880.

Značajka je ovoga (»kriznog«) doba postepeno opadanje nataliteta i preveliki mortalitet tako da je kroz 80 godina gotovo svake godine bilo više slučajeva smrti nego rođenja. Manjak se kretao od 1 do 8 na 1000 stanovnika. Razloga je moglo biti više: nezdrava voda, isparivanje močvarnoga Lonjskog polja, pijančevanje, pa i svjesno izbjegavanje roditeljstva.

Manjak stanovništva, nastao zbog preniskog nataliteta i prevelikog mortaliteta u Moslavini, popunjavao se doseljavanjem Hrvata iz Like i drugih krajeva. No sve to doseljavanje nije moglo zaustaviti opadanje moslavačkoga stanovništva. To jasno pokazuju slijedeći podaci:

Ž u p a	g. 1822.	1841.	1850.	1870.
Kutina	stan. 3374	3349	3553	3633
Ludina	2569	2420	2020	2007
Voloder	2665	2464	1836	1822
Osekovo	3259	3200	3035	2885
Gornja Jelenska	986	977	703	640
Svega stan.	12.853	12.410	11.147	10.987

Treće doba 1880.—1974.

Značajka je ovoga doba: izumiranje starijega stanovništva, tzv. starosjedilaca, doseljenih u Moslavinu na koncu XVII. i tijekom XVIII. stolj.; doseljavanje Čeha, Nijemaca, Madžara, Talijana, zagorskih i ličkih Hrvata; porast nataliteta, povoljan mortalitet i povoljan naravan priraštaj.

O izumiranju starijeg stanovništva na području uže Moslavine (župe Kutina, Voloder, Osekovo, Gor. Jelenska i Ludina) svjedoče slijedeći podaci. Na tome području bilo je g. 1800. 13.000 rkt. stanovnika. Njihovih potomaka tzv. moslavačkih starosjedilaca, prema popisu stanovnika u studenome g. 1930., bilo je oko 4000, a to je 14% od tadašnjega ukupnog stanovništva ovoga kraja — 29.500.

Pogledajmo napose župu Kutinu i njezina sela! Prvi broj kazuje koliko je pojedino selo imalo rkt. stanovnika g. 1800., a drugi broj — koliko je bilo 1930. njihovih potomaka — »starosjedilaca«:

Kutina	5096	224
Batina	223	35
Čaire	516	95
Husain	509	142
Ilova	811	204
Repušnica	1315	142
Šartovac	305	78
Zbjegovača	531	147
Ukupno	9306	1067

G. 1930. proveli smo anketu u školama na području kutinske i ludinske župe. Obitelji doseljene prije g. 1800. uzeli smo kao »starosjedilačke«, a obitelji doseljene poslije te godine kao novodoseljene. Anketa je pokazala da je g. 1930. od 1. do 4. razreda osnovne škole bilo u kutinskoj župi 831 dijete ili 89% djece novodoseljenika, a 109 ili 11% djece tzv. starosjedilaca; ukupan je broj djece bio 940. U Ludinskoj župi od ukupno 481 školsko dijete bilo je 382 djece novodoseljenika, a 99 djece »starosjedilaca« ili bolje — starodoseljenika.

O izumiranju moslavačkoga stanovništva svjedoče i brojevi onih obitelji koje su nekada postojale, dulje se vremena držale, čak bile razgranate u nekoliko grana, i napokon — izumrle. Tako je Kutina 1786. imala 53 obitelji, od kojih je do 1930. izumrlo 19, a doskora je tre-

balo izumrijeti još 10 (starci ili starice samci, bez potomaka). Husain je imao 1786. 29 obitelji, od kojih je do 1930. izumrlo 9, a doskora je trebalo još 5 izumrijeti. Na sličan način, Šartovac je imao 21 obitelj, od kojih je izumrlo 16; Čaire su imale 26 obitelji, od kojih je izumrlo 17; Zbjegovača 25, od kojih je izumrlo 13; Repušnica 28, od kojih je izumrlo 10, a doskora će još 9; Ilova 41, od kojih je izumrlo 10; Batina 16, od kojih je izumrlo 12.

Poslije g. 1880. na pusta moslavačka ognjišta dolazili su postepeno novi doseljenici u tako velikom broju da su oni g. 1930. činili 80% od ukupnoga stanovništva. Doseljenici su u manjoj mjeri kupovali zemlju seljaka »starosjedilaca«, a u većoj mjeri zauzimali su zemlju koju su putem parcelacije kupili od vlastelina. Od novodoseljenika prvi su dolazili Česi, Nijemci i Madžari i uglavnom zauzeli plodniju zemlju, zatim Talijani i konačno Hrvati; Zagorci i Ličani.

Č e h a je bilo 1930. na području ondašnjega kutinskoga kotara ili sreza oko 1600. Najviše ih je bilo u Ludini, gdje su preko kulturnoga društva i prosvjetnoga rada čuvali nacionalnu svijest.

Od ostalih Slavena doselilo se u Kutinu i u okolicu oko stotinjak obitelji Slovenaca, Slovaka i Poljaka.

M a d ž a r a ima g. 1930. oko 1000 stanovnika. Rasijani su u selima Kutina, Osekovo, Potok, Moslavački Krivaj i drugdje. Prije g. 1880. bilo ih je samo nekoliko obitelji, a poslije te godine pa do prvoga svjetskog rata selili su se svake godine bez prekida. U Osekovu su imali svoju školu. Zanimljivo je da su prezimena nekih madžarskih obitelji imala hrvatski oblik: Tomšić, Rajković, Radić, Horvat itd. Očito se radi o Hrvatima koji su se pred Turcima sklonili u Madžarsku, ondje se pomadžarili, a sada se vratili u stari zavičaj i tako se naravno — rekroatizirali! Stariji doseljeni Madžari g. 1930. malo razumiju hrvatski, a njihova djeca dobro govore i hrvatski i madžarski.

N i j e m a c a ima g. 1930. u cijeloj užoj Moslavini (kutinski kotar) oko 350 stanovnika. U Kutini i u Srp. Selištu govore u obiteljskom krugu njemački, inače hrvatski. Pojedine njemačke obitelji u drugim moslavačkim selima bile su već tada pohrvaćene. U vjerskom pogledu bili su Nijemci podijeljeni u katolike, luterane i reformirane (kalvine).

T a l i j a n a ima 1930. 340 stan. Najviše ih je u Ciglenici, gdje žive osamljeni, bez uže veze s Hrvatima, pa zato g. 1930. teško govore i razumiju hrvatski. Prije doseljenja u ovaj kraj živjeli su u okolici Požege. Izvan Ciglenice ima dvadesetak talijanskih obitelji, razasutih u više sela, uglavnom pohrvaćenih.

Kad je oko g. 1890. bila uglavnom dovršena seoba Čeha i Nijemaca, koji su u Moslavini kupili vrlo dobru zemlju, počeli su se u većoj mjeri seliti H r v a t i, i to na slabiju zemlju. Od g. 1890.—1930. doselilo se ovamo preko 12.000 Hrvata, pa se tako njihov broj povećao od 60% na 85%.

Najnovije doseljeno hrvatsko stanovništvo došlo je iz raznih krajeva: iz Like, Primorja, Turopolja, a najviše iz Hrvatskog zagorja — oko 10.000. Lički su Hrvati u većem broju zauzeli Kutinsku Slatinu, Kletište i Batinu, a kao pojedine obitelji došli su i u druga moslavačka sela. Zagorskih Hrvata ima po svim moslavačkim selima. U nekim selima nalaze se u većini, a u velikom selu Repušnici ima ih 1930. 90%, zbog čega selo zovu »Novo Zagorje«.

Prema službenom popisu stanovnika od g. 1931. kutinski je kotar ili srez imao 28.041 stanovnika, a od toga: 22.490 Hrvata, 1810 Srba, 221 Slovenca, 1627 Čeha i Slovaka, 348 Nijemaca, 985 Madžara, 580 drugih. Prema

ranijim statističkim podacima broj se Nijemaca i Madžara ponešto smanjio.

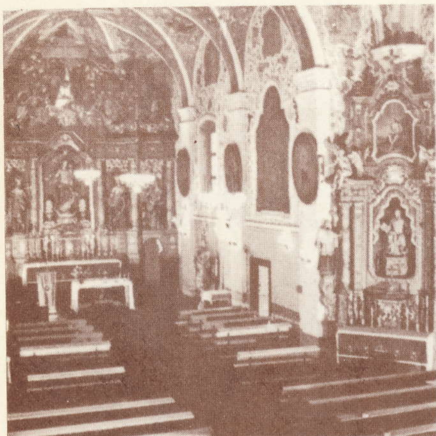
Na temelju različitog ispitivanja i proučavanja možemo Hrvate podijeliti u četiri skupine: 1) oko 4000 Hrvata jesu potomci doseljenika od 1687.—1800. ili tzv. starosjedioci; 2) oko 4000 Hrvata jesu potomci doseljenika od g. 1800.—1880; 3) oko 12.500 Hrvata jesu doseljeni Zagorci od 1890.—1930. i njihovi potomci; 4) oko 1500 Hrvata jesu doseljeni Ličani i Gorani od g. 1890.—1930. i njihovi potomci.

Poprečni broj rođenih i umrlih u jednoj godini dizao se, spuštao i opet dizao u k u t i n s k o j ž u p i ovako:

God. 1707.—1720.	rođ. 45	umr.	—
1721.—1740.	136		58
1741.—1749.	151		102
1750.—1754.	252		139
1755.	267		328
1756.—1782.	262		170
1783.	302		400
1784.	264		205
1785.	261		392
1786.—1800.	208		195
1801.—1810.	202		203
1811.—1820.	154		209
1821.—1830.	167		147
1831.—1840.	126		156
1841.—1850.	115		126
1851.—1870.	110		125
1871.—1880.	98		113
1881.—1890.	100		89
1891.—1900.	139		131
1901.—1910.	189		130
1911.—1914.	202		148
1920.—1929.	264		162

Župna crkva Majke Božje Snježne u Kutini iz 1977. Na manjim slikama ugaone utvrde obzida crkve

Unutrašnjost župne crkve Majke Božje Snježne u Kutini

Slika sv. Roka iz župne crkve u Kutini

Ostaci Garić — grada

Propovjedaonica iz župne crkve Uzvišenja sv. križa u Križu

Godište 1929./30.
ženski IV b razred
kutinske škole

Ivan Bonifacij Pavletić,
redovnik svetačkog glasa
iz kutinskog kraja

Nekadašnja Građanska škola u Kutini

Prvopričesnici iz 1930. u Kutini s Josipom Buturcem, tadašnjim kapelanom

Crkveni pjevački zbor u Kutini iz 1930. — U prvom redu sjede: kapelan J. Butorac, župnik A. Pavlović i orguljaš M. Dolenec

Obnovljeni župni stan u Kutini

Tijelovska procesija (1972.) u Kutini

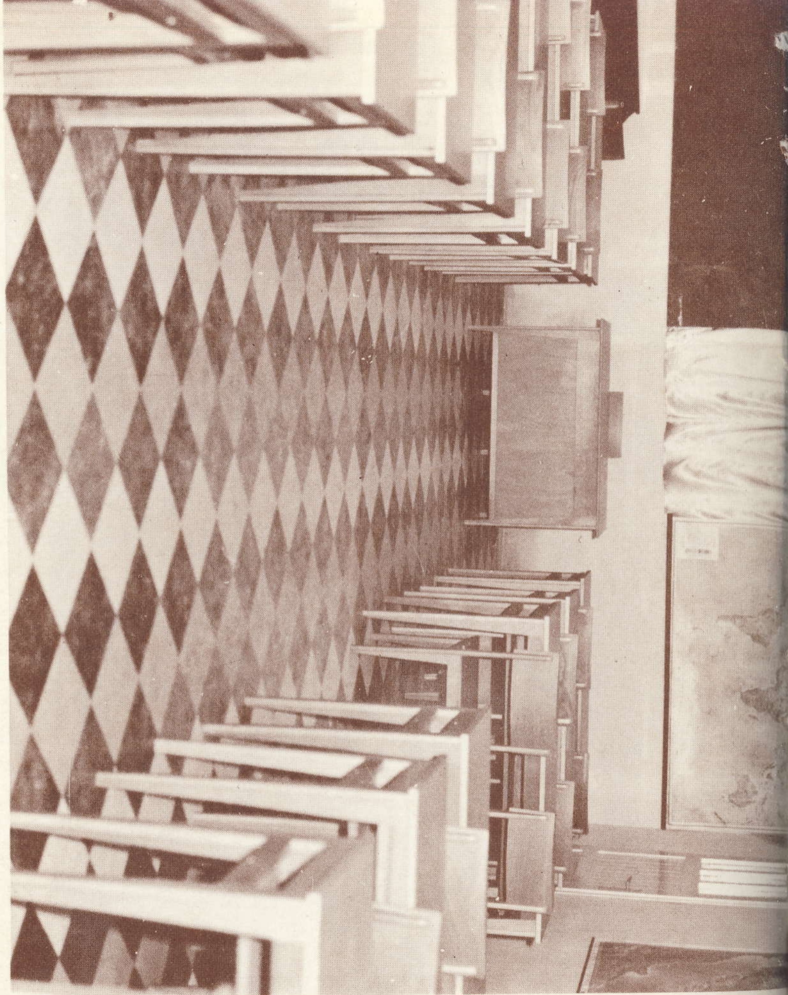
Skupno svečano krštenje u kutinskoj župnoj crkvi

Liturgijsko slavlje u toku misija 1974. u Kutini

Velika tijelovska procesija prilazi kroz naselje crkvi (1952.)

Svečano ukrašena unutrašnjost župne crkve u Kutini

Vjeronauk se u Kutini sada održava u novoj vjeronaučnoj dvorani

Slika iz vremena popravka tornja župne crkve u Kutini (1971.)

Slikovita kapela sv. Fabijana i Sebastijana u Donjoj Gračenici iz god. 1718.

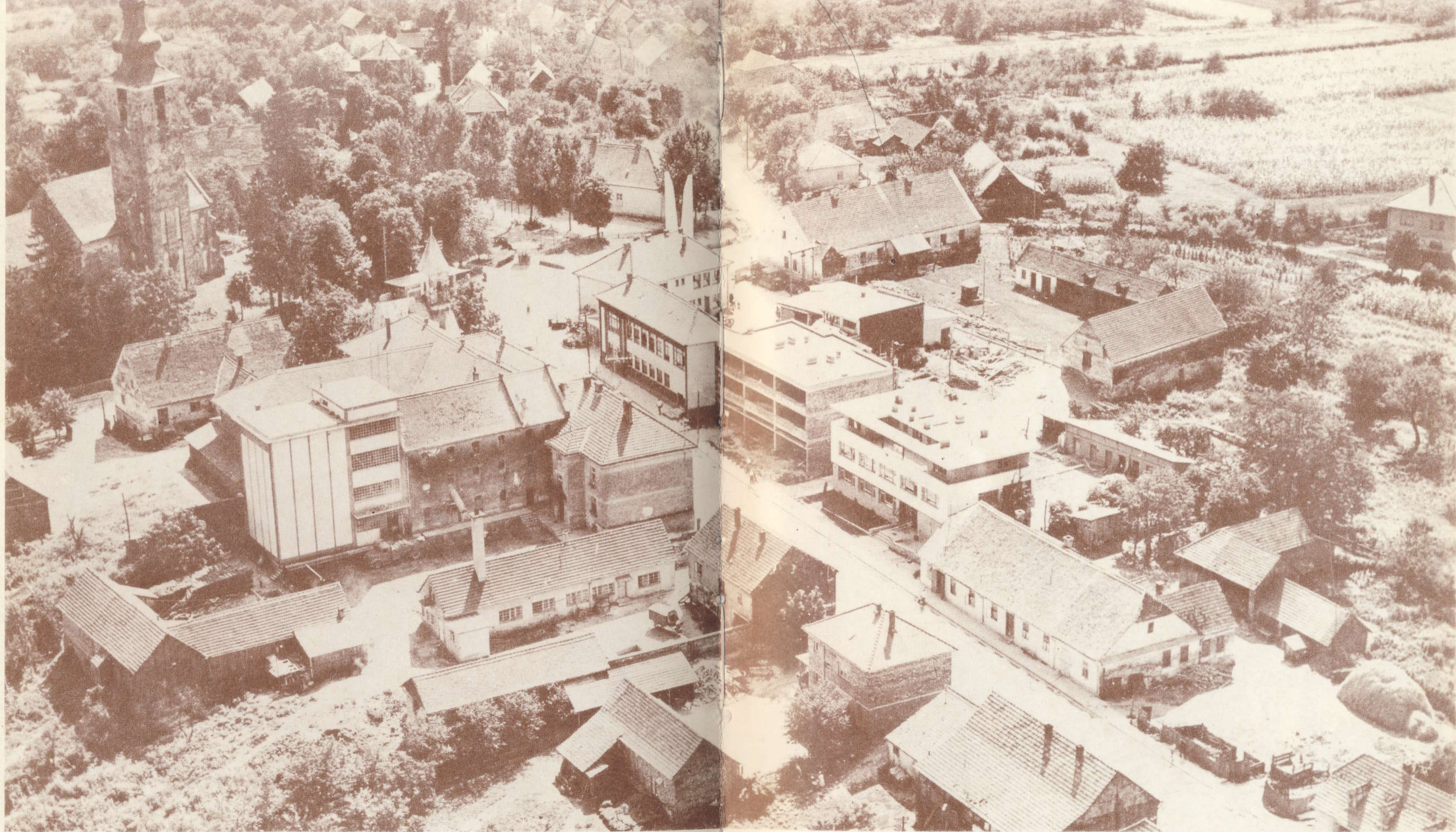
Župni stan i crkva sv. Nikole u Repušnici

Neogotička župna crkva sv. Antuna Padovanskog u Voloderu (sagrađena 1863.)

Župna crkva sv. Alojzija u Popovači

Obnovljena kapela sv. Duha u Goilu

Kapela sv. Duha u Goilu (unutrašnjost), obnovljena 1974.

Panorama naselja Križ s crkvom u pozadini

Župna crkva sv. Nikole u Međuriću

Pogled na župnu ckrvu sv. Ane u Osekovu

Župna crkva sv. Mihovila u Ludini

Moslavačka narodna nošnja

Kapela Srca Marijina u Ilovi

Prizor s voloderskih svečanosti

Narodno kolo iz moslavačkog kraja

Stari kutinski grb

U istoj kutinskoj župi na 1000 stanovnika godišnje se rodilo i umrlo:

1821.—1830.	rođ. 47,	umr. 41
1831.—1840.	35,4	43,1
1841.—1850.	34,3	37,6
1851.—1870.	31,2	—
1871.—1880.	26,9	31,1
1881.—1890.	21,8	19,4
1891.—1900.	32,2	30,2
1901.—1910.	36,5	—
1911.—1914.	29,6	20,8
1920.—1929.	32	21

Slijedeća tri broja kazuju poprečni godišnji prirast promile stanovništva u moslavačkim župama, i to prvi broj za razdoblje od 1793.—1830., drugi za razdoblje 1830.—1880., treći za razdoblje 1880.—1937.:

Gornja Jelenska?; — 10,7; 37
Kutina — 2,7; — 1,6; 7,8
Ludina — 2,5; — 2; 21
Osekovo 4,7 — 4,1; 15,4
Voloder 4,2; — 8,3; 43,8

Od g. 1928.—1938. rodilo se poprečno godišnje na 1000 stanovnika djece, kako slijedi: Gornja Jelenska 31,7; Kutina 28; Ludina 21; Osekovo 22,7; Voloder 23,5.

Obično se uzima da je povoljan natalitet ako se godišnje na 1000 stanovnika rodi 30 i više djece; da je povoljan mortalitet ako poprečno godišnje na 1000 stanovnika umre 20 i manje osoba, i prema tome, ako ostaje na 1000 stanovnika godišnji naravni prirast 10 i više djece. Kad sve to znamo, onda moramo — na temelju iznesenih podataka — zaključiti da je Kutina i ostala Moslavina imala u prošlosti ponajviše nepovoljan mortalitet i

nepovoljan naravni prirast, a često puta i nepovoljan natalitet. U novije se vrijeme mortalitet popravlja, ali natalitet silno opada, pa je zato i naravni prirast stanovništva nepovoljan.[52]

Obitelji kutinske župe od g. 1690.—1789.

Objavljujemo popis obitelji koje su se doselile u pojedina sela kutinske župe u razdoblju od 1690.—1786. Popis smo podijelili u četiri dijela, tako da su najprije popisane obitelji doseljene 1690.—1710., zatim 1711.—1729., onda 1730.—1753., te konačno 1754.—1786. Iz ovoga se popisa vidi da je naseljavanje Kutine i okolice teklo tijekom XVIII. stolj. bez prekidanja, jer je izumrle obitelji trebalo nadoknaditi novim svježim obiteljima iz jugozapadne Hrvatske, za koju se običava kazati da je »trajni arsenal ljudskog materijala«. Kod pojedine obitelji (osim sela Husaina) označujemo znakom x da se obitelj održala do g. 1930., a znakom y da je izumrla u XVIII. stolj. Ako uz ime obitelji nema znaka, onda se radi o obitelji koja je izumrla od 1800.—1930. Redoslijed obitelji ide prema starim kućnim brojevima (1786?).

K u t i n a

Od 1690.—1710. doselile su se obitelji: y Jakšić, x Štefančić 2 kuće, Martinić, Kušan, x Karasić y Horvat 2 kuće, y Mihalić, Dorkanić 2 kuće, x Vražić, y Martinović,

[52] Buturac Josip, Žiteljstvo u Moslavini — Problem nataliteta i mortaliteta u prošlosti i danas, Hrvatska straža, Zagreb, Božić 25. XII.) 1930., god. II., br. 293. Prikaz je uglavnom rađen na temelju matičnih knjiga moslavačkih župa. — Buturac Josip, Natalitet u zagrebačkoj nadbiskupiji g. 1928—1938., Katolički list 1939., br. 9. — Buturac Josip, Žiteljstvo zagrebačke nadbiskupije kroz 150 godina, Katolički list 1941., br. 26, 28—30.

x Krznar, Šajković, x Mikuleta, x Smuđ 2 kuće, Klečić, x Palaić 3 kuće, Zagorec (?), x Petrak 2 kuće, Matković 3 kuće, (1786.), x Beljak, y Baćani 2 kuće, y Okunec 2 kuće, y Španović, y Malovec, x Mikoč, Kudlek, x Mačorec 2 kuće, Kokša, y Skender, x Malović 2 kuće, x Ivančić 2 kuće, y Sokol(ović), y Kesmanić (Kelmanić), y Zvonišćak, y Kursalija, Osvald, Boc, x Baltorić, Matković 2 kuće, y Bušić, y Petković 2 kuće, x Dovranić.

Od 1711.—1729. doseljeni: y Rohak (Rovak), Jurašin, x Iriz, y Veramin, y Pohaterčić (Parterčić) 2 kuće., Lovreković 2 kuće, (1780), Potrkač (Praskač), y Popović, y Košak, y Lainsetrak, y Golis, y Bismak.

Od 1730.—1753. doseljeni: Pastorčić, y Car, Češnjek.

Od 1754.—1786. doseljeni: x Brozović 3 kuće, Desput, Severović, Ladišić, Maroli ili Prašnjak, Pajlud kovač, Vrabec, Milac, x Sinko(vić), Ovanin, x Gašparec, Gušek, Bosota, Vidak ili Petrak, Lugomerec kovač, Bolen, Bardić, x Baron, Štajduar, Milak ili Godinić, Sutić (Žutić?), Rotak, **Babić**.

H u s a i n (izumiranje neistraženo)

Od 1690.—1710. doseljeni: Buban, Dubranec 2 kuće, Habčić, Halevus, Horvat, Kos, Kišanić, Gregan (Grgec, Grgetić), Lončarić 3 kuće, Majčujec, Lipak, Palaić, Posavčić, Sovina, Vražić.

Od 1711.—1729. doseljeni: Skodarin, Vujičić, Šepak 2 kuće (1786.), Mihaljević, Marković, Čortošić (?), Jelinčić, Malović, Mikulić 2 kuće, Bizom(ec), Pudme(t) 2 kuće.

Od g. 1730.—1753. doseljeni: Vuječec, Đuretić 2 kuće, Cvetković, Mihalić, Pavičić, Cvetnić.

Od g. 1754.—1786. doseljeni: Krznar(ić), Brezan, Mataija, Lovreković, Srnadica, Poljanec, Pastorčić, Kocijan, Matušin, Skoković, Turopoljak, Štok, Zebić.

Ilova

Od 1690.—1710. doseljeni: y Belić (Belčić), y Matić, x Jagušt (August?), y Rovišan, x Kraljer, Sovina (Sovar), x Grđan 3 kuće (1729), y Pokupec, Janković 2 kuće, x Dolonšak (Dolački), y Skočan, y Andrijević, Rodić, x Krpes 2 kuće, (1729.), x Petreković.

Od 1711.—1729. doseljeni: y Vragović, y Mekušević, y Bajnović (Banjević), y Kelešica 2 kuće, y Čerić (Cerić), Mikulić 4 kuće, y Kostanjević (Kostanjevec), y Grabrovec 2 kuće, Lisek ili Belić (Kisek, Kivađi?) kovač 4 kuće, (1780.), x Dokmanić 2 kuće, (preselio u Kutinu), Šepec, x Vincek, y Kelenić, x Španović 2 kuće, x Tibić (Tibic), Kušan(ić), x Kukor.

Od 1730.—1753. doseljeni: Tihinec (Tišinić), y Pavičić, y Malović, y Jagatić, y Mikuleta, y Gec, Mašić.

Od 1754.—1786. doseljeni: Komadina, x Sabolović, x Deanić ili Aleksić, Lovrinčić, x Ružička, x Hranitelj 2 kuće, Baćani, Heđevir, Buhin, Škulec, Barbarić, Martinac, Budanković, Bavutović (Darutović), Svilković, x Prevendar, Soltan, Badalić, Miletić.

Batina (Batinjani)

Od 1750.—1780. naseljeni: x Grbavac 4 kuće, Karlić, Jurković, x Kuštreba, Stagar (Sagar), Ivanović 3 kuće, Matković, x Muhar, Atalić, Urban, Kušević, Ivaković, x Desić.

Od 1781.—1786. doseljeni: Filipović, Manjarić, Marković, Malkoč.

Zbjegovača

Od 1700.—1729. naseljeni: Pemper, x Mataija, y Ludić, y Grgurić, Rupčić 2 kuće, y Ivanić, y Marinčić, y Ivančinić, x Buneta 2 kuće, Dragošević, x Prpić 2 kuće, y Komić, x Erendić, y Osetina, Ivanušić, Brincek (Brencek), Kuširović 2 kuće., Gojak, Baretić (Bareta) 2 kuće, y Vlatrouš, y Balent, x Pavletić 3 kuće, (iz ove obitelji potječe Ivan Bonifacije, 1864.—1897., redovnik u Italiji), Umrletić.

Od 1730.—1780. naseljeni: x Tomić 3 kuće, Kragletić (Kugletić) ili Videkić 2 kuće, Majer, x Golac, x Šnjarić, Pavičić 3 kuće, Vukulić (Vukušić), x Gradinac 2 kuće, Skender(ijana), Ilić, Domičić, Jerković.

Od 1780.—1786. doseljeni: Peričić.

Repušnica

Od 1690.—1710. doseljeni: Kramarić 2 kuće, x Repač 2 kuće, x Dovranić (Dobranić), Valcenrač (Valentač?), y Klarić, Potrkač, Kovačić 2 kuće, x Mikulić, x Vincek (Vinček) 3 kuće, x Buić, y Vuković, Habjan, y Mikoleta, y Jušić, x Sever, Debić 3 kuće, Kušan 3 kuće, y Hodijan, Vražić, Trančević x Mesarić, Kocijan.

Od 1711.—1729. doseljeni: y Simić, x Maretić, y Pušić, x Vučak (Vučjak), y Vuić, y Matišćan, Šatović (Šatrović, Šalković), Oricak (Cicak?), x Valentač, x Likoder.

Od g. 1730.—1753. doseljeni: y Lisica, y Sokol, y Josić, Matean (Mautean), x Cicak.

Od g. 1754.—1786. doseljeni: y Slugar, Lukšić, x Iriz, Domitrović, Česnik, Gec.

Šartovac

Oko 1780. doseljeni: Šumetlika, Štajduhar, x Piršić 2 kuće, x Štimac 2 kuće, Jugović, Blagojević, x Mogušić, Vranović, x Opačić, Pavletić, Pezelj, Delač, Pađen, Krmpotić, Krpan, Turić, x Jančić, Herak, Pavičić, Veselin, Sikavica, Švanović, Mitrović, Klobučar, Tonijac ili Jandrić.

Kutinica — Čaire

Oko g. 1780. doseljeni: x Kostelac, x Sladojević 2 kuće, x Dasović 2 kuće, Ciglić, Krizmanić, Kraljevac, Maljevac, Gavran, Špoljarić — odselio se u Kutinu, Marmelić sada u Kutini, Ivančić, Sekulić, Jarmić, x Sertić, x Butina 2 kuće, x Štimac, Javor, Orešković, x Jugović, Pravdaš, Pavičić, Fumić, Pangretić, Petranović 2 kuće, Krpan, Erak.[53]

Iz povijesti naselja

Kutina

Kao što smo gore rekli, Kutina se prvi put u prošlosti spominje 1256. Vjerojatno je postojala i davno prije, ali se dokumenti o životu toga naselja nisu sačuvali. U kasnom srednjem vijeku živi ovdje više srednje imućnih plemićkih obitelji. Veći dio zemljišta u današnjoj Kutini i uz rječicu Kutinicu pripada kutinskoj gospoštiji, koja ima svoje sjedište i utvrđeni dvorac na brežuljku sjeveroistočno od današnje Kutine. Za obranu naselja od neprijatelja izgrađena je mala vodena ili barovita tvrđa Plovdin. Uz plemićki dvor i rečenu tvrđu razvilo se u Kutini trgovište (oppidum), što znači da su ovdje živjeli obrtnici i trgovci i da su se ovdje držali sajmovi. Župa i župska crkva spominje se u Kutini g. 1334., 1364, 1441., 1488., 1501. itd. Kako je ime Kutina obuhvatalo u to doba veliko područje uz rječicu Kutinicu, na tom su se području sigurno nalazile dvije različne župe. Za turskih provala oko g. 1543.—1552. kutinsko je stanovništvo

[53] Nadbiskupski arhiv Zagreb, Kanonska vizitacija arhiđakonata Čazma, župa Kutina, god. 1710. — Župski arhiv Kutina, Matične knjige, Status animarum.

odavle nestalo: djelomično pobijeno, djelomično odvedeno u ropstvo, djelomično raseljeno. Tako je Kutina podrug stoljeća ostala posve opustošena. Nema nikakva spomena o tome da bi Turci pokušali ovdje stvoriti muslimansko naselje i u okolicu naseliti pravoslavne martoloze. To je puko maštanje kojemu ne bi trebalo nasjedati.

Poslije oslobođenja Moslavine i Slavonije od Turaka sele se u pustu Kutinu sisački Posavci, Erdedijevi podložnici, i stvaraju ovdje novo naselje. G. 1695. Bečka komora određuje da u Kutini, Moslavini i drugim područjima na istoku do Cernika popiše i pobire njezine prihode Tomo Flieszar s pisarom Đurom Nagyom.[54] Moslavinu su poslije stanovite borbe zauzeli Erdedi kao svoju gospoštiju, ali gospoštija Kutina ostala je u rukama Komore do 1738., zatim je dobivaju Erdedi, nešto kasnije i Sečeni, tako da su te dvije obitelji zemaljski gospodari gospoštije Kutine do 1848. Poslije te godine oni ostaju u Kutini samo vlastelini ili veleposjednici koji, bez besplatne radne snage ili rabote, ne mogu i ne znaju upravljati veleposjedom, pa ga zato rasprodaju i parceliraju. U pogledu političke uprave Kutina postaje 1745. kotar i pridružuje se požeškoj županiji do 1886., zatim bjelovarsko-križevačkoj županiji, 1924. osječkoj oblasti, 1931. banovini savskoj itd. Katolička crkvena župa obnovljena je u Kutini 1706. Orguljaš ili ludimagister djeluje u Kutini od g. 1732., a kada on postaje magister scholae ili učitelj, to se ne zna. G. 1790. požeška županija određuje gradnju škole u Kutini, što je brzo i učinjeno. Gradnja je nove škole, današnje, izvedena 1875.—1879. Ferdinand IV. na molbu Erdedija i Sečena 3. III. 1837. proglašuje Kutinu trgovištem i podjeljuje joj pravo na godišnje sajmove: 1. i 28. VI.; 2. i 4. XII., robni i marveni sajmovi. Ako padnu na nedjelje ili blagdane,

[54] Lopašić R., Slavonski spomenici za XVII. viek, Starine JAZU, Zagreb, 1902, knjiga XXX., str. 117.

prenose se na slijedeći dan. U to vrijeme ima Kutina kirurga i ljekarnu. 1850. djeluje pošta u Kutini, na cesti Popovača—Novska, za područje bilježništva Kutine i satnija Vukovlja i Garešnice. Telefon je u Kutini uveden 1895., a željeznica izgrađena 1897.

Kutina ima g. 1701. 25 kuća, g. 1710. 55, g. 1771. 72. g. 1880. 324 kuće.

Kutina ima g. 1771. 1160 stanovnika, g. 1818. 996, g. 1831. 1326, g. 1860. 1282 katolika i 59 Židova, 1900. 2080 1931. sa zaseocima 3673 stanovnika. Zaseoci su: Brunkovac, Kletište, Kozji Rep, Ciglena, Lipa, Ravnice, Škare, Glogovac, Krč, Sokolovac, Trebež, Trsišće. Uža Kutina bez zaselaka ima 1931. 2610 stanovnika.

Repušnica

Prema popisu župa zagrebačke biskupije od g. 1501. između župe Kutine i župe Gračenice (danas Gračenica i Mikleuška) nalazila se župa sv. Margarete u mjestu, zvanom »Kaptholomcz«. Narod je to naselje zvao Kaptolomac, jer je od latinskoga »capitulum« skovao riječ »kaptolom« (još i danas u Jastrebarskom). Prema današnjem govoru takvo bi se selo zvalo — Kaptolac. Gdje je taj Kaptolomac ili Kaptolac bio, posebno njegova crkva, to nije lako ustanoviti. Prof. Stj. Pavičić uzima da se to naselje nalazilo u današnjoj Repušnici, a nama se čini da je ležalo negdje na širem prostoru između Kutine i Mikleuške, u okolici Repušnice. Kako se nekadašnje stanovništvo sela Kaptolca razbježalo pred Turcima i ovaj kraj bio pódrug stoljeća bez stanovnika, lako je razumjeti da je staro ime naselja nestalo. Novi su stanovnici oko g. 1700. dali selu ime Repušnica, ali zašto baš takvo ime, to se ne može sa sigurnošću tvrditi (npr. dugo ušorano selo kao »rep«, pa zato . . . možda malo neozbiljno!).

Repušnica ima g. 1701. 20 kuća, g. 1710. 25, g, 1771. 36, g. 1880. 118 kuća.

Repušnica ima g. 1771. 652 stanovnika, g. 1818. 623, g. 1860. 645, g. 1880. 567, g. 1900. 646, g. 1931. 1455 stanovnika zajedno sa zaseocima: Kozarnica, Mramor, Lipa, Tucilača, Glogovac, Novo Brdo, Trsišće. Zaseoci su, kao i u Kutini, nastali tako što su siromašni doseljenici kupovali zemljište podalje od staroga ušoranoga sela i ceste, na tome zemljištu sagradili kuće i — ostali. Tako je cijela trećina današnje (1931.) Repušnice postala selo razbijenoga tipa, kao što je to u Zagorju, odakle doseljenici uglavnom potječu.

Husain

Husain (Husajin) staro je srednjovjekovno naselje koje se spominje već g. 1363., kao »Huiseuch«. I to je naselje za Turaka propalo, pa je svakako neobično da mu se ime sačuvalo u malo predrugojačenom obliku. Kanonski vizitator g. 1710. bilježi ime ovome selu »Oszagyn potok«, svakako malo iskrivljeno, jer se selo u svim dokumentima XVIII. stolj. zove samo Husain. Narodna pripovijetka o Turčinu Husainu, ženi Ilovi, svađi i »batini«, pa bježanju u Zbjegovaču opći je dokaz duhovitih dosjetki i domišljavanja, ali povijesne podloge nema.

Husain ima g. 1710. 16 kuća, g. 1786. 33, 1880. 80 kuća.

Husain ima g. 1771. 394 stanovnika, g. 1818. 278, g. 1860. 343 katolika i 4 Židova, g. 1900. 415, g. 1931. 573 stanovnika zajedno sa zaselcima Novo Brdo, Staro Brdo, Karlovčak.

Batina

Batina (ili Batinjani) je naseljena u sredini XVIII. stolj. Ovamo su se doselili Ličani štokavci i tako stvorili

štokavski »otok« na cesti između kajkavaca u Kutini i Husainu na zapadu i kajkavaca u Ilovi na istoku. Kako se zvalo naselje na ovom razmjerno malom prostoru u kasnom srednjem vijeku, ne zna se, jer je za turskih ratova uništeno.

Batina ima 1771. 21 kuću, 1880. 34 kuće i u zaselku Terezovu 5 kuća.

Batina ima g. 1771. 215 stanovnika, g. 1818. 106, g. 1860. 126, g. 1880. 169 katolika i 5 Židova; u isto vrijeme ima u Terezovu 157 katolika, 12 pravoslavnih i 1 Židov. Zanimljivo je da u tome naselju ima g. 1880. 145 muškaraca i 12 žena to vjerojatno zato što je bilo privremeno naselje šumskih radnika. G. 1931. ima Batina 180, Terezovo 35, svega 215 stanovnika.

Ilova

Ilova je dobila ime po rijeci Ilovi, koja tu u blizini teče i sastaje se doskora s Lonjom. Kako se zvalo naselje na ovom mjestu u kasnom srednjem vijeku, ne može se ustanoviti na temelju premalo sačuvanih dokumenata. Selo se počelo naseljavati na početku XVIII. stolj. Najprije su se selili sisački Posavci, kasnije iz drugih krajeva, u novije vrijeme Zagorci.

Ilova ima g. 1710. 16 kuća, 1771. 64, g. 1880. 145 kuća.

Ilova ima g. 1771. 629 stanovnika, g. 1818. 689, g. 1860. 682, g. 1900. 704, 1931. 943 stanovnika zajedno sa zaselcima: Greda, Novo Brdo, Selište, Staro Brdo, Ilovsko Terezovo, Kutinski Ilovčak.

Zbjegovača — Goilo

Goilo se spominje kao naselje g. 1334. i 1501. sa župskom crkvom B. D. Marije, kao što smo to gore rekli.

Pod imenom Goilo ima se vjerojatno razumjeti i područje današnje Zbjegovače. Narod je ovoga kraja oko g. 1543. pobjegao ispred turske vojske, pa je ovo područje za sve vrijeme turskoga vladanja ostalo pusto i nenaseljeno. Novi stanovnici štokavci iz Like dolaze ovamo oko g. 1720. i na ruševinama srednjovjekovne goilske crkve grade kapelu sv. Duha koja se spominje 1732. To je selo udaljeno od Kutine gotovo dva sata, pa zato vjernici radije polaze na misu nedjeljom i blagdanom u obližnju župsku crkvu u Međuriću.

Zbjegovača ima g. 1771. 39, 1880. 43 kuće.

Zbjegovača ima g. 1771. 522 stanovnika, g. 1818. 284, g. 1860. 244 katolika i 9 Židova, g. 1880. 219, g. 1900. 391, g. 1931. 587 stanovnika sa zaseocima: Debela Kosa, Kutinski Kosovac, Kutinsko Gojilo, Opaljena Kosa, Tanka Kosa (Zbjegovača bez zaselaka ima 1931. 382 stanovnika).

Šartovac

Na mjestu današnjeg Šartovca nalazilo se sigurno i u kasnom srednjem vijeku naselje, ali ne znamo kako se zvalo. (Možda je tu bio dio Kutine?) Ono je za turskih ratova nestalo jer su mu se stanovnici razbježali. Za sve vrijeme turskoga vladanja ovaj je kraj pust, bez bilo kakvih martoloza. Istom oko g. 1730, u isto vrijeme, sele se ovamo iz Like Hrvati katolici i Srbi pravoslavni. Svoje naselje zovu Čačanovac, Cesarovac i Šartovac, koje je konačno prevladalo i ne potječe iz turskih vremena kako se to čini prof. Stj. Pavičiću.

Šartovac ima g. 1750. 49 kuća, 1850. 25 kuća; g. 1771. 32 katoličke kuće; 1880. 36 katol. i pravosl. kuća.

Šartovac ima katolika g. 1771. 245, g. 1818. 98, g. 1860. 140, g. 1880. 109 stanovnika.

Šartovac ima pravoslavnih g. 1830. 35, g. 1860. 53, g. 1880. 103 stanovnika.

Šartovac ima ukupno g. 1850. 189, g. 1880. 212, g. 1900. 340, g. 1931. 435 stanovnika.

Kutinica

Postoje dvije Kutinice: imaju ime po potoku Kutini ili Kutinici, koji izvire ondje ispod Moslavačke gore. Prva se Kutinica zove Selišna Kutinica (po Srpskom Selištu), a druga Krajiška Kutinica jer je nekada pripadala Vojnoj krajini, križevačkoj pukovniji, satniji Vukovje. Ovdje se spominje naselje 1349. Ono je za turskih ratova uništeno. Poslije odlaska Turaka oko g. 1700. dolaze ovamo pravoslavni Srbi. Selišna je Kutinica tokom XVIII. i XIX. stolj. pripadala gospoštiji Moslavini i križevačkoj županiji. G. 1850. ima 21 kuću i 277 stanovnika; g. 1880. (u općini Kutina) ima 32 kuće, 220 stanovnika; g. 1931. 334 stanovnika. G. 1929. ima u Selišnoj Kutinici 30 katolika.

Čaire

Čaire (Čajire) su također dvoje: jedne se zovu Kutinske Čaire, a druge jednostavno — Čaire. Prve su tokom XVIII. i XIX. stolj. pripadale gospoštiji Moslavini i križevačkoj županiji pa kotaru Moslavini i tek od g. 1886. općini i kotaru Kutini. Kako se ranije zvalo ovo srednjovjekovno naselje, ne zna se. Na početku XVIII. stolj. sele se u Kutinske Čaire Hrvati iz Like. Na koncu XVIII. i na početku XIX. stolj. Selišna Kutinica i Kutinske Čaire jesu u našim šematizmima dva imena za jedno selo — danas Kutinske Čaire. Ime »čaire« je turska riječ i znači livadu, ali iz toga ne slijedi da su ovome selu Turci dali to ime i da je ovdje za njihova vladanja bilo stanovnika martoloza.

Kutinske Čaire imaju g. 1771. 36 kuća, 1850. 21, 1880. 26 kuća.

Kutinske Čaire imaju g. 1771. 258 stanovnika, g. 1860. 200 katolika i 6 Židova g. 1900. 237, g. 1931. 354 stanovnika.

Srpsko Selište

Ovo su selo naselili oko g. 1700. pravoslavni Srbi. Selo je pridruženo gospoštiji Moslavini i križevačkoj županiji. Tek g. 1886. pripalo je kutinskoj općini. U selu ima 1850. 36, 1880. 49 kuća; 1850. 241, 1880. 246, 1931. 490 stanovnika. G. 1908. ima 43 katolika, 138 pravoslavnih, 76 luterana i 45 kalvinâ. Gornjim brojevima nisu priključeni zaseoci Srp. Selišta: Gajić-Brdo, Gornje Brdo, Kutinska Krčevina, Kutinski Hruškovec, Selišna Ciglenica.

Kutinska Slatina

Ovo je selo nastalo oko g. 1900. sjeverno od Kutine na velikim krčevinama koje su nekada bile pokrivene vlastelinskim šumama između Kutine i Srp. Selišta. Doseljenici potječu iz Zagorja i Gorskoga kotara. G. 1900. ima samo 21 stanovnik, g. 1910. 70, g. 1931. 314 stanovnika.[55]

* * *

Izneseni podaci jasno i sigurno svjedoče da starije

[55] Nadbiskupski arhiv Zagreb, Ondje. — Osim toga, Kanon. vizit. prot. br. 211 iz g. 1771. — Calendarium Zagrebiense 1799., 1818., 1830. — Schematismus cleri archi—diocesis Zagrabiensis 1860., 1900., 1908. — Sabljar Vinko, Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hervatske i Slavonije, Zagreb 1866. — Političko i sudbeno razdieljenje kraljevina Hrvatske i Slavonije, Zagreb 1889. (stanje žiteljstva prema popisu od g. 1880.). Upravno, sudsko i crkveno razdjeljenje i imenik prebivališta Savske banovine, Zagreb 1937. (popis stanovništva iz g. 1931.).

stanovništvo Kutine i okolice postepeno izumire, i da opustjela ognjišta oživljavaju novi doseljenici, u prvom redu Zagorci, Ličani i Gorani. Dva pitanja: Što bi se dogodilo da nije bilo tih novih doseljenika? Što se ima dogoditi ako prestane priliv nove svježe ljudske snage?

Razdoblje hrvatske povijesti od g. 1800—1880. zove historiografija »kriznim razdobljem«. Za nepovoljno kretanje stanovništva iznose se razlozi: raspadanje obiteljskih zadruga, feudalno uređenje u selu i cehovski odnosi u gradu, što sve zajedno sprečava gospodarski i kulturni razvitak sela i grada. Ovim razlozima trebalo bi svakako nadodati ono što iznose naši pisci kao pouzdani svjedoci svoga vremena i prilika: Antun Reljković, Vid Došen, Kozarac, Korajac i dr. To je želja za lakim i bezbrižnim životom te izbjegavanje svakog napora, a osobito brige za uzgoj djece. Osim toga, poznata je stvar da se gorštaci koji su živjeli na visini od 600 m teško privikavaju na nizinu od 150 m kad se nastane ovdje, u svom novom zavičaju. Još pred kratko vrijeme umiralo je kod nas 30% djece u kolijevci — do druge godine života. Što povjesničar može kazati o stanovništvu Kutine i ostale Moslavine od početka XVIII. stolj. do sredine XX. stolj., mi smo u ovom prikazu rekli prema prostoru i sredstvima koji su nam na raspolaganju, a drugima, pozvanijima ostavljamo da nam pokažu što treba učiniti da se vitalnost naroda održi, i zaustavi postepeno izumiranje.[58]

Župska crkva Snježne Gospe u Kutini

G. 1687. turska je vlast zauvijek srušena u Moslavini. Rat protiv Turske traje i slijedećih godina i svršava kar-

---

[56] Isporedi: Buturac Josip, Stanovništvo Požege i okolice 1700—1950. Zbornik za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije, knjiga 43., Zagreb 1967.

lovačkim mirom 1699. Hrvatski je sabor i narod toliko bio siguran u pobjedu nad dugogodišnjom turskom vladavinom, te već 1690. dolazi narod u pustu i praznu Moslavinu da ovdje na ruševinama gradi nova naselja. Tako se zna da g. 1690. Osekovo ima već 31 kuću, Potok 40 kuća, Stružec 54 kuće, Gračenica 4 kuće. Međutim, svećenika dušobrižnika ovdje još nema, nego župnik ili kapelan iz Ivanića dolazi ovamo radi vršenja duhovne pastve. U Osekovu postoji tada kapela sv. Josipa. Kad je slijedećih godina obnovljena župa u Križu, odavle dolazi župnik u Osekovo. No ni njemu nije lako jer put od Križa do Osekova traje tri sata.

God. 1697. osnovana je župa u Osekovu uz župsku crkvu sv. Josipa. Prvi upravitelj te župe postaje Ivan Pienić. Kako su se tada u Osekovu nalazile ruševine stare srednjovjekovne crkve, nekada župske, moramo kazati da je 1697. zapravo ovdje obnovljena župa, poslije podrug stoljeća turske vladavine. Za gradnju nove crkve upotrijebljeno je također kamenje stare porušene crkve u Strušcu. Župa u Križu preuzela je tada sela Ludinicu, Vidrenjak i još neka u tamošnjoj okolici, tako da je cijela ostala Moslavina u to doba pripala obnovljenoj osekovačkoj župi. Zato se osekovačka župa i crkva s pravom zove majkom svih moslavačkih župa i crkvi.

U kanonskoj vizitaciji g. 1701. kaže se da su naseljena nova sela: Jelenska, Repušnica i Husain, a u Gračenici za pet godina selo se od 4 kuće povećalo na 31. Ipak vizitator primjećuje da se Osekovo tada nalazi među prostranim šumama i da u ovom kraju ima i pravoslavnih stanovnika. Za kanonske vizitacije g. 1704. Jelenska ima već 46 kuća, a selo Popovača počinje da se naseljava, kao i sela Mala i Velika Ludina te Selište (Katoličko).

U ovo je vrijeme sigurno naseljena i Kutina, u kojoj se već g. 1704. spominje kapela, a g. 1710. župa i župnik.

Brdo iznad sela Kutine zvalo se na početku XVIII. stolj., kao i danas, Crkveno Brdo zbog dobro sačuvanih ruševina stare srednjovjekovne crkve i predaje da se tu nekada nalazila župa i crkva. U izvještaju kanonske vizitacije g. 1710. kaže se da su zidovi porušene crkve ostali dosta visoki, a još više sačuvani su zidovi tornja ili zvonika. Dakle, crkva »olim fuit commoda et honesta, modo vero non nisi ejusdem rudera sive parietes sat alti et boni exstant cum turri exposita absque illo fornice. Cui turri sive campanili utrumque alto et obiter tecto applicata est, et extructa lignea ecclesia sive capella . . .« Iz svega ovoga vidljivo je da je uz starinski, dosta sačuvani toranj prigrađena nova drvena crkva ili kapela, u kojoj se nalazi drveni oltar Snježne Gospe (»Divae Virginis ad Nives«).

Župnikove se zemlje nalaze s obje strane ceste prema crkvi (kao što je to, uostalom, bilo sve donedavna). Svakako je zanimljiva napomena da se župnikova zemlja na istoku prostire sve do rječice Kutine (»ex parte orientali usque ed fluvium Kutina extenduntur«) gdje se nalazi mlin, sagrađen za župnika, valjda u ime regalnoga prava. Ova napomena podsjeća na srednjovjekovnu kutinsku crkvu Sviju svetih koja se spominje g. 1364. i nalazi se blizu rječice Kutine.

Kako je na Crkvenom Brdu u blizini crkve bilo g. 1706. malo kuća, a postojala je velika pogibao od hajduka (»propter metum latronum«), župnikov je stan bio sagrađen u Donjoj Kutini, četvrt sata daleko od crkve. Zato se crkveno posuđe čuvalo u župnikovu stanu. Tu su se, zbog velike daljine do crkve, obavljala krštenja.

Prevelika udaljenost od župničke kuće do crkve smetala je ne samo svećeničkoj duhovnoj službi nego i gospodarstvu, jer su zemlje župske nadarbine ležale uglavnom okolo crkve, kao što smo to već napomenuli. Zato se već g. 1710. pomišljalo na gradnju novoga župničkoga

stana koji je dovršen istom g. 1720. Sagrađen je bio od hrastovine uz cestu prema crkvi kraj kuće Mije Češnjaka, dakle na onom mjestu gdje se i danas nalazi dom za župnika. Ta je drvena kuća trajala 60 godina. G. 1780. bila je toliko trošna, te se tada ozbiljno raspravljalo o gradnji današnjega zidanog doma.

Kao što smo rekli, već g. 1704. postoji u Kutini na Crkvenom Brdu kapela, sagrađena od hrastova drveta. U njoj se nalazio oltar Majke Božje Snježne. Oltarna je slika predočavala blaženu Gospu s Djetetom Isusom u krilu. S desne strane oltarne slike stajao je kip sv. Ivana Krstitelja, a s lijeve sv. Nikole. Na oltaru se nalazio tabernakul, obojen zlatnom bojom. U kapeli je bila smještena propovjedaonica i kor. Uz stari srednjovjekovni zidani ruševni toranj podignut je sa zapada i drveni zvonik, koji je g. 1710. imao jedno, a 1725. dva zvona.

Ova drvena kapela postala je g. 1706. župska crkva. Međutim, već za nekoliko godina pokazalo se da je crkva građena na brzu ruku, pa je zato doskora postala trošna i ruševna. Najviše je trošan bio toranj, jer je ležao na slabim temeljima. Kad je već svako popravljanje postalo uzaludno, odlučio je župnik u sporazumu s narodom i Bečkom komorom kao kolatorom da se u Kutini sagradi nova prostrana zidana crkva. Odluka je bila promišljena i čvrsta, što dokazuje činjenica da je još g. 1725. stajala stara drvena crkva, a već g. 1729. nalazila se gradnja nove, današnje crkve u punom jeku.

Najprije se gradilo svetište crkve, a onda lađa. Svetište je bilo g. 1729. već sasvim gotovo, sazidano od pečene cigle na temeljima stare srednjovjekovne crkve (»supra minas expurgatas et fundamentum templi vetus«). Tada se započela graditi i lađa crkve. Imala je izgrađene sasvim nove temelje i na njima zid od pečene cigle, visok četiri stope.

Svetište je bilo najprije sagrađeno zato što je tadašnji kutinski župnik Nikola Levak Karlovčanin želio da se ovdje vrši služba Božja, dok se ne sagradi ostala crkva. Nastojanje župnikovo imalo je uspjeha. Osim krštenja, koje se i dalje obavljalo u župnikovu stanu, vršio je župnik u prostranom svetištu župske crkve tijekom 30 godina svu duhovnu službu. Tu je već g. 1729. bio smješten oltar, prenesen iz stare drvene crkve. Na oltaru se nalazila oltarna slika sv. Marije Snježne i tabernakul, obojen različnim bojama. Malo kasnije postavljena je u svetište i propovjedaonica, a uz svetište sagrađena je sakristija. Iznad svetišta stajao je drveni toranj s dva blagoslovljena zvona. Na vrh tornja, na bakrenoj pozlaćenoj jabuci, ležao je željezni križ.

Gradnja crkvene lađe napredovala je dosta sporo. Trajala je oko 20 godina. Visina zida iznosila je g. 1732. nešto preko dvije orgije ili hvata (3,7 m), g. 1734. tri orgije. Još ni g. 1746. nije lađa crkve bila sasvim gotova. Imala je tek zidove izgrađene, na koje je trebalo staviti krov. Istom g. 1748. bila je crkvena lađa uglavnom gotova. Nad njom je postavljen strop i krov, a u nju kor, tako da se te godine crkva mogla i obijeliti vapnom. Toranj se gradio g. 1752. Imao je dvostruku drvenu kupolu, obojenu zelenom bojom. U toranj su smještena tri zvona; dva su prenesena iz tornjića iznad svetišta, tako da je taj tornjić poslije toga ostao bez ikakva zvona.

Već g. 1746. dakle onda kad još nije bilo krova nad lađom crkve, nalazio se u svetištu mjesto staroga jednostavnoga oltara današnji veliki oltar. K oltaru se išlo preko tri kamene stube. U sredini oltara stajao je kip B. D. Marije s Djetetom Isusom u krilu. Sa svake strane oltara bila su smještena tri stupa. Među stupovima postavljeni su u donjem dijelu oltara nadesno kipovi: sv. Ladislava i sv. Đurđa, a nalijevo sv. Emerika i sv. Martina; u gornjem

dijelu oltara nadesno kipovi: sv. Grgura i sv. Bernarda, a nalijevo sv. Augustina i sv. Nikole. Na najvišem dijelu oltara nalazio se kip presv. Trojstva s kipovima anđela.

Osim glavnoga oltara bila su g. 1767. smještena u crkvu još četiri pokrajna oltara: u svetištu sv. Barbare i B. D. Marije, a u lađi Ranjenoga Isusa i sv. Petra. Oltar B. D. Marije doskora je promijenjen u oltar sv. Apolonije. Nova propovjedaonica postavljena je oko g. 1765. Klupe su za crkvu nabavljene g. 1766. Već g. 1767. nalaze se u crkvi dvije krasne umjetničke ispovjedaonice, krstionica i relikvije sv. Antuna i sv. Hermenegilde.

Iste g. 1767. bila je crkva ukrašena lijepim fresko-slikama i obojena. Slike na zidovima i svodu predočavale su nebo i različne zgode iz života Isusa i B. D. Marije. U svetištu postavljeno je šest velikih slika s eliptičnim pozlaćenim okvirima: sv. Donata, sv. Blaža, sv. Florijana, nadesno, a nalijevo sv. Roka, sv. Ivana, sv. Izidora i Marije della Cabera. U lađu između krstionice i malih vrata smještena je golema slika u elegantnom crnom okviru, djelomice pozlaćenom. Ta slika predočuje B. D. Mariju, zaštitnicu nevoljnih (»Auxilium in tribulatione«).

Crkva je bila potpuno dovršena istom g. 1769. Tada su s južne strane crkvenog dvorišta ili cintora izgrađene arkade radi ispovijedanja hodočasnika, sa svih strana okolo crkve podignut je visoki zid, a na uglovima četiri okrugle kule. Tako je crkva davala dojam male tvrđe (arx). Posvetu crkve i oltara obavio je biskup Galjuf 1777. godine. Posvećenje se slavi na blagdan Presv. Trojstva.

Kutinska je župska crkva, kao i druge barokne crkve, po svojoj vanjštini jednostavna: jedna lađa i visok zvonik na glavnom pročelju, zacijelo radi lakšega čuvanja od zuba vremena i vremenskih nepogoda. No u svojoj unutrašnjosti crkva je upravo raskošno ukrašena zaslugom svojih kolatora (poslije g. 1740.) grofova Erdödyja i

Szecsena. Unutrašnjost crkve, napose svodovi, bogato su ukrašeni štuko-dekoracijom koja uokviruje slike (seko-freske) na svodovima i zidovima. Slike je g. 1779. dovršio Josip Gönner, kao i štuko-dekoraciju. Oltari su drveni, kvalitetne umjetnine. Najvredniji je svakako glavni oltar koji zaprema čitavo svetište. Veoma je vrijedna i barokna propovjedaonica, a zanimljiv je i originalno izveden »Božji grob«.

Na kraju XVIII. i na početku XIX. stolj. malo je bilo u Hrvatskoj tako prostranih i slikama ukrašenih crkvi, kao što je bila crkva u Kutini. Zato je narod kroz dugi niz godina rado hodočastio izbliza i izdaleka Snježnoj Gospi u Kutinu i tu obavljao svoje pobožnosti. A sami Kutinci ponosni su bili na svoju župsku crkvu, pa su u nju stavili natpis koji preveden s latinskoga glasi: Ovako je pobožna Kutina uresila Snježnu Majku 1769. (»Taliter ornavit Niveam pia Kutina Matrem 1769.).

Velika su briga i troškovi kad se crkva gradi i uređuje, a isto tako kad je treba čuvati od kvara i popravljati. Zub je vremena kroz podrug stoljeća zahtijevao više puta da se kutinska crkva obnavlja. Popravci su obično dolazili prekasno. Tako je crkva iznutra izgubila u svetištu dva pokrajna oltara (bez štete!), a izvana tornjić iznad svetišta i dvije kule u sjevernoj ogradi; međutim, dobila je tri kapelice u južnoj i istočnoj crkvenoj ogradi te križni put u arkadama.[57]

G. 1845. vihor je srušio s tornja jabuku i križ, pa je tom prilikom krov tornja obrubljen limom. Slijedeće godine 1846. obrtnik Zocoli, Talijan, temeljito je očistio

[57] Buturac Josip, Moslavačke crkve u XVIII. stoljeću, Katolički list 1941., br. 37. Rađeno prema kanon. vizitacijama u Nadb. arhivu.

crkvu iznutra od prašine i obnovio je. G. 1847. obrtnik zlatar tri je mjeseca boravio kod kutinskog župnika te pozlatio ovdašnje kaleže i svjećnjake.

G. 1855. nabavljeno je kod crkvenoga patronata (kolatora) 40.000 letava da bi se postavila nova ograda oko crkve, župnikova stana i kapele u Goilu. G. 1857. pokrivena je zidana ograda oko crkve i oba tornja. 1864. patronat postavlja novi krov na crkvu.

G. 1866. trgovac Andrija Syrolja poklonio je crkvi luster, kupljen u Beču za 150 for.

Oko g. 1871. popravlja se crkveni krov i crkvena ograda; nabavljena su nova velika ulazna vrata u crkvu (pod tornjem), a uklonjena su velika ulazna vrata u crkveni cintor kao nepotrebna. U to doba nabavljena su mrtvačka kola.

G. 1880. potres (zagrebački) nanio je ponešto štete kutinskoj crkvi i župnikovoj kući. Više su stradale druge zgrade u Kutini.

G. 1896. sisački obrtnici Bruckner i Liebhard obnovili su, tj. ponovno su bojadisali i pozlatili glavni oltar kutinske crkve; zatim, obnovili slike u svetištu (Marijino navještenje i Zaruke Marije s Josipom), obnovili oltarnu ogradu i oboja vrata. Posao je stajao 625 for. Tom je zgodom darovano i kupljeno dosta misnoga ruha i drugih crkvenih potrepština, a na groblju postavljen novi križ s korpusom od lijevana željeza.

G. 1897. Žiga Bathorszcki, ljekarnik i kutinski općinski načelnik, darovao je župskoj crkvi misnoga ruha i drugih potrebnih stvari. Iste godine obnovljen je pod u crkvi i vanjski crkveni zid.

1898. nabavljene su za veliki oltar tri kanonske ploče i svijećnjaci. Sve je to stajalo 280 for. iste je godine obrtnik Dobnik iz Zagreba popravio orgulje za 221 for. i 50 novčića.

G. 1899. Bratovština Srca Isusova u Kutini kupila je kip Srca Isusova za 105 for.

G. 1904. troškom kutinskih župljana postavljen je u arkadama križni put. Blagoslovio ga franjevački gvardijan iz Zagreba o. Marijan Širca. Iste godine poklonio je Kutinčanin, kanonik i sveuč. profesor dr. Gustav Baron, kip Lurdske Gospe koji je smješten u istočnu kulu arkada, preuređenu u kapelu. Kod jedne i druge svečanosti prisustvovao je veći broj svećenika i mnoštvo naroda.

Slijedeće godine, 1905., uređena je u drugoj kuli arkada kapela sv. Florijana, a u crkvenom cintoru posebna kapela sv. Franje Ksaverskog. Kapele je blagoslovio svećenik Franjo Starčić uz sudjelovanje mnoštva naroda.

G. 1907. kupljeno je za župsku crkvu veliko zvono, teško 8 metričkih centi. (Staro veliko zvono imalo je samo 4 metr. centa.) Kako su za vrijeme prvoga svjetskog rata zvona oduzeta za ratne potrebe, g. 1922. kupljena su u Mariboru za 300.000 kruna 3 nova zvona, teška: 484 kg, 326 kg, 236 kg.

G. 1912. poklonio je Kutinčanin kanonik G. Baron sat za crkveni toranj, a Kutinska se općina obvezala da će plaćati majstoru navijanje sata. G. 1926. sat stoji, jer općina ne plaća navijanje.

Do g. 1923. crkveni je krov bio pokriven šindrom i u lošem stanju, te je prokisavao. Brigom općinskoga bilježnika Stjepana Geroča g. 1924. crkvena je lađa pokrivena novim crijepom, a svetište limom. Iste je godine uvedena u crkvu električna struja, i to na sam božićni blagdan.

G. 1924. općina plaća crkveno orguljanje mjesnom učitelju. Kasnije prestaje plaćati, a onda ponovno plaća nastavniku Građanske škole.

G. 1928. zbog potresa pao je sa stropa dio žbuke.

Crkveni je krov počeo prokisavati, pa je 1929. zaključeno da se ima popraviti. Popravke je izveo tek 1931. graditelj Hamer.

Kako su g. 1938. crkvena zvona napukla, bila su prelivena i ponovno blagoslovljena. Te je godine nabavljen i novi križni put jer je stari — iz g. 1904. — dotrajao, izložen u arkadama vjetru i inače nevremenu, pa i oštećenju od strane neodgovorne mladeži. Sadašnji, treći Križni put postavljen je 1972., poklon mons. V. Stankovića.

Za vrijeme rata stradala je zidana ograda okolo crkve, pa je g. 1946. uzidana nova ograda u duljini od 60 metara.

G. 1947. obrtnik Majdak iz Zagreba popravio je orgulje u kutinskoj crkvi za 8000 dinara. Iste godine popravljen je i crkveni toranjski sat za svotu od 13.000 dinara.

G. 1951. nabavljene su za crkvu nove božićne jaslice.

G. 1952. stavljeni su u crkvenom tornju novi podovi, a slijedeće godine 1953. novi prozori.

G. 1957. nabavljen je tabernakul koji se u Velikom tjednu stavlja na pokrajni oltar radi lakšega obavljanja liturgijskog slavlja.

G. 1958. postavljena je žičana mreža na prozorima crkvene lađe.

G. 1959. obavljeni su limarski radovi na crkvi i cintorskim kapelama za svotu od 100.00 dinara.

G. 1960. popravljene su električne instalacije na crkvi i prozori na tornju.

G. 1962. crkva u Kutini, kao i kapela u Goilu, stavljena je pod zaštitu Konzervatorskog zavoda u Zagrebu kao nepokretni spomenici kulture. Međutim, već 1960. pregovara kutinski župnik s rečenim zavodom o popravku trošne krovne konstrukcije na tornju kutinske crkve. Oluja je g. 1966. veoma oštetila crkvu i gospodarske

zgrade, pa je stavljen novi okrugli prozor na crkvi, ali je krov na tornju začudo izdržao. G. 1968. ponovno pregovara župnik s konzervatorima o popravku i glavnoga oltara, koji je trošan od crvotočine, i o toranjskom krovu. Kako je taj krov u većoj opasnosti, još iste godine nabavljeno je drvo za novu krovnu konstrukciju. Posao se otegao, i završen je 1971., a obavio ga je majstor Mato Jurečak iz Martinske Vesi. Plaćanje troškova pripomogli su Kutinska općina s 2,000.000 st. din., a Republički fond Hrvatske za kulturu s 8,000.000 st. din.

G. 1971. Nova konstrukcija kape tornja: betonski vijenac, hrastova konstrukcija, bakreni lim. Izvođač drvne konstrukcije bio je Mato Jurečak iz Martinske Vesi kraj Siska, a limarske radove izveo je Jože Geršak iz Bistrice ob Sotli. Cijena radova cca 150.000 n. d.

Te godine obnovljen je zid (cintor) oko crkve: nova žbuka, krečenje, okapnice, pretres i popravak zidanog krovišta, betonski poduporanj izvana. Troškovi: 120.000 n. d. Radove izveo majstor Vrebac iz Siska.

Iste godine generalno je obnovljen župni stan: buldožerom je maknuto preko pola metra zemlje naslagane oko stana, izmijenjeni svi prozori i sva vrata, skinuta stara i stavljena nova žbuka i fasada, napravljen novi ulaz sa crkvene strane u župni ured, novi ulaz u kuhinju, nova elektr. instalacija, trofazna struja, telefon, krečenje, podovi, tapete, namještaj u ured. Radove izvao Kozjak Branko iz Zagreba.

Isti je majstor te godine izveo obnovu crkve izvana: skinuta dotrajala žbuka, stavljena nova, krečenje, novi žljebovi, nove drvene grede na uglovima krovišta crkve, jer su stare od prokišnjavanja istrunule. Troškovi oko 120.000 n. d.

G. 1972. Nabavljene su nove klupe, jer su stare (bez

posebne vrijednosti) bile sasvim dotrajale, popucale i od crvotočine uništene. Nove klupe izradilo poduzeće »DIP« Kutina. Stajale su oko 40.000 n. d.

Novija gospodarska zgrada adaptirana je za lijepu vjeronaučnu dvoranu. Stare dvije gospodarske zgrade uz cestu, maknute su. Uređen je park, izravnan teren, uređena nova ograda oko bunara. Troškovi oko 50.000 n. d. Te je godine nanovo ožbukan toranj. Radove je izveo Josip Genc iz Bednje. Toranj je okrečen »fasadeksom«. Cijena: 90.000 n. d.

Konačno je »proradila« nova mrtvačnica, koju je dala sagraditi općina. Sprovodi svih onih koji se pokapaju na kutinskom groblju, odvijaju se sada od mrtvačnice.

Već od g. 1971. pokrenut je župski list »Ideja«. Vjeronauk se drži i po udaljenim selima u privatnim kućama: Repušnica, Zbjegovača, Slatina, Radićeva ulica. Laici sudjeluju u liturgiji i katehizaciji. Započelo je s misom mladih uz elektr. harmonij i moderne instrumente. Održavaju se priredbe, izleti, hodočašća, daju se često filmovi u crkvi.

G. 1973. 600 krizmanika pristupa sv. potvrdi. Broj krštenih, vjenčanih i podijeljenih sv. pričesti raste svake godine. U takmičenju na »vjeronaučnoj olimpijadi« među susjednim župama pobjeđuju kutinska djeca.

15. srpnja mladu misu služi domaći sin vlč. Antun (o. Srećko) Koprivnjak, karmelićanin. Tih godina tridesetak odraslih prima sv. krštenje, dok svake godine 30-ak odraslih prima prvu pričest za vjenčanje.

Kompletno je izvedena nova električna instalacija i rasvjeta crkve. Nova četiri lustera, sve lampe, izradilo je poduzeće »Dekor« iz Zaboka. Instalaciju je izveo g. Nikola Plaksij iz Kutine. Sav taj zahvat stajao je oko 50.000 n. d.

Izvedena je prva faza obnove crkve iznutra: zatvoreni otpali dijelovi žbuke na stropu (izveli restauratori iz Za-

greba), truli i vlažni dijelovi zida i žbuke uklonjeni su i ponovo ožbukani, otpali dijelovi lukova i štukature stavljeni su u prvobitno stanje i ofarbane zidne plohe u istom stilu i najboljim materijalima. Preostaje obnova i dopuna fresaka, oltara i dr. pod nadzorom Regionalnog zavoda i uz pomoć općinskog i republičkog Fonda za kulturu . . . Sve ove troškove, osim male pomoći za novu kapu tornja, snosila je župa. Jedan dio novca dobili smo od općine za nacionalizirano crkveno zemljište, dok je najveći dio troškova pokriven doprinosom vjernika.

G. Antolić obnovio je orgulje (svirale, manual, tipke i sl.) i ugradio elektromotor. Trošak: 20.000 n. d. Za đačku misu nabavljene su u svetištu električne, japanske orgulje. Stajale su 20.000 n. d.

Poduzeće »Ventilator« iz Zagreba montiralo je u spremište kraj svetišta »termogen« — peć koja zagrijava crkvu ubacivanjem toplog zraka. Izdatak: 60.000 n. d.

G. 1974. Ove godine elektrificirana su župska zvona. Automatski sat pokreće elektromotore, zvona zvone u redovito vrijeme bez ičije brige. Zvonjenje u neodređeno vrijeme, kao za sprovode, vrši se pritiskom na dugmad ili u sakristiji ili župnom stanu. Radove je izveo majstor Luka Ivandija iz Zagreba. Troškovi: 60.000 n. d.

Misije kroz devet dana vodi o. dr. Josip Weissgerber uz pomoć drugih svećenika, laika, liječnika. U Kutini su štampane i knjige toga misionara: Ljubav u obitelji i Načinimo čovjeka — za obiteljski i vjerski odgoj. Nekoliko stotina tih knjiga podijeljeno je u župi prigodom vjenčanja i krštenja.

G. 1974., 1975. i 1976. posvećeno je više brige kapelama: Gojlu, Ilovi i Repušnici.

U župnoj crkvi na sjevernoj strani dotrajali drveni prozori zamjenjuju se željeznim u istom stilu.

G. 1975. župa ima dva kapelana: vlč. Alojzije Burja i vlč. Josip Antonac.

Kapele i javna raspela u kutinskoj župi

G o i l o

Kao što smo već gore rekli, g. 1334. i 1501. spominje se u Goilu župa i crkva B. D. Marije. Za turskih provala narod se odavle iselio i stradao u borbama, a crkva je porušena. Na početku XVIII. stolj. došli su ovamo novi stanovnici, zatekli stare ruševine i na njima sagradili kapelu Svetoga Duha, jer o nekadašnjoj crkvi sv. Marije nije nitko ništa znao. Ta je kapela g. 1732. postojala, a 1739. bila već u tako trošnom stanju da ju je trebalo porušiti, pa je g. 1746. sagrađena nova zidana kapela. Imala je dva oltara i dvoja vrata (1767.). Za uzdržavanje te kapele brinuli su se stanovnici sela Zbjegovače, jer im je bila blizu, a kutinska župska crkva udaljena čak 14 km. Naokolo kapele nalazili su se vinogradi kojih su vlasnici živjeli u Lipovljanima i okolišnjim ravničarskim selima, a bili su spremni potpomoći uzdržavanje goilske kapele (»Goilo, Goilo, mnogog si napojilo!«). Kapela je obnovljena 1858. Na početku XX. stoljeća goilska je kapela postala dosta trošna, pa je prema nacrtu čazmanskoga kotarskoga graditelja inženjera M. Flögela tako dobro i ukusno obnovljena u novogotičkom slogu da je postala jedna od naših najljepših seoskih crkvica. Ima dvoja sporedna vrata. Neobičan joj tlocrt: tri kruga. Kapela je ne samo iznutra ukusno oličena nego je dobila nove orgulje, koje su, nažalost, prodane salezijancima u Podsused g. 1951. da bi se popravilo krovište tornja. G. 1940. izvršeni su na kapeli neki manji popravci i nabavljeno zvono, 90 kg teško, za 4905 dinara. Poslije rata, g. 1951. ova je kapela ponovno popravljana. G. 1964. zazidana su trošna, nepotrebna vrata i mjesto njih ure-

đena spilja s Lurdskom Gospom. God. 1974. kapelu je generalno obnovio izvana i iznutra majstor Ivan Kabelka iz Kutine. Radilo se skoro 4 mjeseca u teškim uvjetima. Troškovi su iznosili 14 milijuna st. din.

Kapela sv. Franje Ksaverskoga u K u t i n i

Ova je kapela sagrađena usred naselja Kutina — na trgu — u blizini sjedišta Kutinske gospoštije. Bilo je to na početku XVIII. stoljeća kad je vlasnik te gospoštije bila Komora (uprava državnih prihoda). Zato nam se čini da su komorski činovnici potakli gradnju te kapele, pa je gospoštija i kasnije kapelu uzdržavala. No čim je gospoština ukinuta (1848.), a vlastelinska zemlja rasprodana, kapela je zapuštena i napuštena. Kad je još veliki požar g. 1886. uništio središnji dio Kutine, sve dućane i mnoge druge zgrade, propala je zauvijek i stara kapela sv. Franje. Na njezinu se obnovu nije više mislilo, nego je mjesto nje podignut veliki umjetnički kameni križ.

Kameni križ u K u t i n i

G. 1899. dr. Gustav Baron, rođen u Kutini 16. X. 1847., slavio je 25-godišnjicu svoga misništva. Tom je prigodom podigao usred Kutine — na trgu — o svom trošku kameni križ. Zemljište trga pripadalo je nekada gospoštiji, odnosno obitelji Erdödy, a g. 1899. grofu Tolstoju Grossulu, koji je to zemljište velikodušno poklonio kutinskoj župi radi podizanja križa. Nacrt za kameni križ izradio je poznati arhitekt Bollè, a sam križ izradio je zagrebački klesar Franz. Kanonik Baron platio je sav trošak oko postavljanja križa u iznosu od 624 for. i, osim toga, ustanovio zakladu od 50 for. za uzdržavanje križa. Blagoslov je križa obavljen 14. svibnja 1899. uz zvonjavu

zvona i gruvanje mužarâ. Prisustvovalo je 15 svećenika i 6000 vjernika (školska djeca, vatrogasci, činovnici, obrtnici). Misu je služio kanonik Antun Starec, asistirali su dr. R. Vimer i dr. M. Međimurec, a propovijedao je dr. G. Baron.

G. 1956. na zahtjev Kutinske općine, i u sporazumu s kutinskim župnikom, kameni je križ premješten sa svoga starog mjesta u blizinu crkve, tj. na mjesto nekadašnje župnikove bašče, nasuprot bunara. Prijenos je križa obavio klesar Milan Lukinić za svotu od 70.000 din. koju je platila Općina.

Kapelica sv. Ivana Nepomuka u K u t i n i

Iako je sv. Ivan Nepomuk češki svetac, njegovo je štovanje nekada šireno u svim zemljama bivše Habsburške Monarhije kao da je on nacionalni »austrijski svetac«. Poginuo je u rijeci, pa su mu gradili kapele uz rijeke. Tako su vlasnici nekadašnje kutinske gospoštije sagradili kapelicu sv. Ivana Nepomuka uz most preko rečice Kutine. Ne zna se kada je napravljena. Spominje se g. 1902. kad ju je trebalo popraviti. Kapelica se sastojala od zidane niše u kojoj se nalazio drveni svečev kip, zatvoren željeznom ogradom. Ta je kapela služila kao stajalište prigodom tjelovske procesije. G. 1948. kapela je oštećena, a 1958. zauvijek uklonjena.

Kapela u I l o v i

G. 1902. položen je temeljni kamen za gradnju kapele Srca Marijina u selu Ilovi (ima ime po rijeci Ilovi, koja u blizini teče). Već g. 1903. kapela je sagrađena, ali je tek 1906. posve dovršena i blagoslovljena. G. 1913. ilovska je kapela iznutra oslikana. G. 1947. popravljene su orgulje u

Ilovi. Da bi se bilo koja zgrada sačuvala od postepenoga propadanja i uništavanja, treba je neprestano popravljati. Tako je i s kapelom u Ilovi, koja je popravljana g. 1948. (krov), 1950. (žljebovi), 1952. (razni popravci), 1953. (ograda okolo kapele), 1955. (nabavljena slika sv. Antuna Pustinjaka, koji se ondje posebno štuje), 1960. (toranj, prozori, vrata za 60.000 din.), 1962. (nabavljen križni put, služe se večernje sv. mise). Već se g. 1930. pokretalo pitanje osnutka župe u Ilovi, koja bi s tri sela (Ilova, Batina i Zbjegovača) imala preko 1000 vjernika. Kako je Ilova daleko od Kutine podrug sata, a Zbjegovača dva sata, svakako ima razloga za osnivanje župe u Ilovi. To se pitanje u novije vrijeme opet pokreće. Velik broj vjernika to doista želi. Kao uvijek tako i sada ostaje jedna važna zapreka: dobiti svećenika i uzdržavati ga. Kupljeno je zemljište za župni stan. Godine 1972. kapela je ograđena novom betoniranom i željeznom ogradom. (1235 čhv. — g. 1968) God. 1975. kapela je potpuno obnovljena izvana i iznutra u istom stilu. Osim toga, stavljene su pločice na pod, nove klupe, novi lusteri; pločnik i odvod oko kapele. Radove izveo Ivan Kabelka iz Kutine. Troškovi: 150.000 n. d.

Grobljanska kapela sv. Josipa u Kutini

Obitelj Josipa Hetzera sagradila je g. 1925. obiteljsku grobljansku kapelu. Za tu kapelu nabavljena je 1952. nova oltarna slika. G. 1956. uređena je u ovoj kapeli svećenička grobnica za četiri osobe. Trošak uređenja grobnice iznosio je 81.000 din. Obnovljena je izvana i iznutra stavljen je novi strop god. 1973.

Repušnica

G. 1938. blagoslovljeno je u Repušnici zvono koje visi na stupovima jer u selu nema kapele. Zahtjev za gradnju kapele postavljen je 1968. i kasnije u više navrata ponavljan ali bez uspjeha. Udovica gđa Novak Kata iz Repušnice 119, sama, bez djece, ostavlja crkvi svu imovinu. Prijenos polovice zemljišta vrši se odmah početkom g. 1976. Ostalo zemljište i kuća po smrti. Daje pravo useljenja svećeniku u gornji kat kuće odmah. Dio štaglja adaptiran je za kapelu. Mjesne vlasti kočile su i samu adaptaciju štaglja, iako je župa Kutina sve učinila (nacrt . . .) i uplatila sve takse . . . 18. 1. 1976. župnik i dekan kutinski blagoslovio je kapelu i svake nedjelje drže se tamo dvije mise, na koje dolazi oko 300 vjernika. Tu je i redoviti vjeronauk, koji se ranije držao u privatnim kućama od 1971. g. kao i u Radićevoj, Čairama, Zbjegovači 15. 3. 1976. dekretom br. 496/1976. Nadb. duh. stol osniva župu Repušnicu. Prvim župnikom imenovan je g. Alojzije Burja. Time će se olakšati pastva prevelike kutinske župe. To isto će trebati što prije učiniti u Ilovi za tamošnja sela s Ilovom. Iako po natalitetu i doseljavanju nije tako pozitivna kao Repušnica, ilovačka župa će se morati osnovati zbog udaljenosti od Kutine te da se olakša i smanji kutinska župa. Crkvu i gradilište za stan ima.

Javna raspela

U Donjoj Kutini podignuto je javno raspelo 190[illegible] u Batini i Zbjegovači 1906., u Srpskom Selištu (groblje) 1925., u Kutini-Brunkovcu i Zbjegovači-Tavanima 193[illegible] [58]

[58] Spomenica katoličke župe Kutina.

Kutinska župa i župnici

Kutinska je župa doista stara (»antiqua«); propala je za turskih ratova, a obnovljena je poslije Turaka. Obnova je župe provedena g. 1706., kako to svjedoče matične knjige koje se počinju pisati upravo te godine. (Godina obnove župe, zapisana u »Općem šematizmu Katol. crkve g. 1939, sigurno je netočna.)

Govoreći o počecima gradnje župske crkve u Kutini na početku XVIII. stolj. spomenuli smo i nekoliko podataka o obnavljanju kutinske župe koje nećemo sada ponavljati.

Prvi se župnik obnovljene kutinske župe zvao Mijo G o t t h a (možda Gotal). Imao je mnogo brige i posla oko gradnje crkve i stana. Župnikovao je od g. 1706. i ostao ovdje oko osam godina, jer zbog slaba zdravlja ili drugoga razloga nije mogao vršiti teške dužnosti ove župe. Pod kutinsku župu spadala su tada (1710.) sela: Kutina s 55 kuća i 41 sesijom (jedna sesija ima 24 jutra), Repušnica s 25 kuća i 21 sesijom, Ilova s 16 kuća i 11 sesija, Husain (»Oszagyn Potok«) s 18 kuća i 15 sesija. (Šartovac, Batina i Zbjegovača 1710. još nisu naseljena sela!)

Drugi se župnik u Kutini zvao Nikola L e v a k. Rodio se u Karlovcu 1688. Škole je učio u Zagrebu: filozofiju 4 g., moralku ili kazuistiku 2 g. Za svećenika je zaređen 1713. Župnikovao je u Kutini od 1715—1732. On je oko g. 1720. sagradio župničku kuću ili kuriju, tj. dvije zgrade, od kojih je jedna služila za stanovanje župniku, a druga družini. Arhiđakon g. 1725. hvali župnikovu revnost (»Arma defensiva cum solitis cautelis gestat«), a za njegova kapelana Andriju Mickovića, rodom iz Zagreba, traži g. 1732. da se iz Kutine odmah premjesti! Već g. 1732. ima kutinska župa orguljaša (»ludimagister«) Josipa

Hrestaka, rodom iz Ivanića, koji nema škola, nego je kao samouk naučio čitati i pisati. Nije vjerojatno da bi on vršio i učiteljsku službu.

Glede naroda arhiđakon tvrdi g. 1710., i to kasnije ponavlja, da su se o Uskrsu svi ispovijedali i da javnoga grešnika nema.

G. 1733. započeo je župničku službu u Kutini Ivan L i k u š i ć, rodom iz Turopolja. On je nastavio gradnju župske crkve koju je započeo graditi njegov prethodnik Levak. Ništa potanje ne znamo o njemu i njegovu radu.

Treba spomenuti da je 27. kolovoza 1722. rođen u Kutini Franjo Borgia V o g t s, plemić Hrvat, njemačkoga podrijetla, koji se posvetio svećeničkom zvanju u Družbi Isusovoj. Prema podacima isusovačkoga arhiva, Franjo je 1738. imao majku udovicu, dvije neudane sestre, tri mlađa brata, od kojih je jedan svršio gimnaziju. Franjo je kao isusovački đak polazio gimnaziju u Zagrebu, 27. X. 1738. stupio u isusovački novicijat, kao isusovac učio je filozofiju u Gracu, a bogosloviju u Trnavi. Znao je jezike: hrvatski, latinski, a njemački je naučio već u roditeljskoj kući. Službu je vršio u raznim isusovačkim samostanima: profesor u Požegi 1744., u Zagrebu 1745., hrvatski svetačni propovjednik i katehist u Pečuju dvije godine, u Osijeku 1756., u Petrovaradinu 1757.—1760. Tu je umro 10. travnja 1760.

G. 1751. je imenovan, a 1753. instaliran za kutinskoga župnika Ivan P r o t u l i p e c. Rodio se 17. listopada 1718. u Kosunićevu Brdu (modruška biskupija). Učio je gimnaziju (humaniora) u Zagrebu, zatim je studirao 3 g. filozofije kod zagrebačkih isusovaca i 2 g. bogoslovije kod franjevaca te konačno crkveno pravo u Zagrebačkoj isusovačkoj akademiji (»in collegio academico canones sacros«). Za svećenika je zaređen 1743. Prema podacima kanonske vizitacije iz g. 1758., kutinski župnik nema ko-

lona (kmetova ili feudalnih podložnika), nego ima tri inkvilina (bezemljaša), naseljena na zemlji župske nadarbine: inkvilini prema potrebi obrađuju župniku zemlju, a župnik im za to daje plaću u naravi, tj. u životnim namirnicama. Kao što smo gore rekli, za župnika Protulipca nastavlja se gradnja nove župske crkve u Kutini.

G. 1762. započeo je župničku službu u Kutini Antun P o z o j e v i ć. Rodio se u Petrinji 1734., a zaređen je za svećenika 1759. Filozofiju je studirao u Zagrebu, a bogosloviju u Beču. Arhiđakon ga 1767. hvali ovim riječima: pobožan, uzoran, gostoljubiv (»vir devotus, exemplaris, hospitalis«), čita i razmatra, brine se za čistoću crkve. On je završio gradnju lijepe barokne kutinske crkve. Stara župnička kuća ili kurija bila je g. 1767. dobro sačuvana, a za družinu je podignuta nova kuća. Župnika pomažu u službi dva kapelana (1767): Stjepan Mesarić, rodom iz župe Žažina, i Franjo Pejak iz Kravarskoga. Župnikova družina jesu: dva momka kao sluge, kuharica i kućna pomoćnica te dječak koga je župnik uzeo na poučavanje (možda će kasnije poći u sjemenište?). Sva je družina kod naroda na dobru glasu. Ludimagister (orguljaš) Mato Lončarić dobiva za svoju službu plaću u naravi. U župi djeluje Bratovština kršćanskoga nauka pod naslovom Snježne Marije. Arhiđakon g. 1767. ističe da se svi župljani o Uskrsu ispovijedaju i da nema javnih grešnika (psovača, konkubinaraca). Na području župe ima u Šartovcu 14 pravoslavnih kuća.

Kraljevsko ugarsko namjesničko vijeće svojim intimatom (službenim dopisom-okružnicom) od 5. IV. 1796. br. 6911 hvali kutinskoga župnika Antuna Pozojevića, začasnoga kanonika, i stavlja ga drugima za uzor. On je prošlih godina svojom revnošću dao u Kutini sagraditi trivijalnu (pučku ili narodnu) školu koju polaze đaci, a

kad je završe, onda polaze nedjeljom i blagdanom opetovnicu (»repetitionis schola«). Župnik se — ističe intimat — javno pohvaljuje i stavlja drugima za uzor.

Za župnikovanja Antuna Pozojevića g. 1799. bio je učitelj u Kutini Jakob Šutej (Shutey). On se spominje kao kutinski učitelj i g. 1830. i 1834., što znači da je mnogo naraštaja u Kutini naučio čitati i pisati.

Hrvatski je sabor g. 1753. priznao obitelji Pozojević plemstvo koje joj je podijeljeno g. 1578. Ovoj su obitelji osim spomenutoga Antuna pripadala još dva odlična svećenika: Mirko, rođen također u Petrinji (oko 1746.), bečki đak, župnik Ivanić-Kloštra, zagrebački kanonik 1801. —1824.; zatim Đuro, prebendar zagrebačke stolne crkve (oko 1818.—1830.). (Vidi Zaključci Hrv. sabora g. 1753.).

Kanonski vizitator zabilježio je g. 1771. o kutinskoj župi i njezinu župniku A. Pozojeviću između ostaloga ovo: ovdje su na službi dva kapelana; drveni župnički stan toliko je trošan te se u njemu jedva može stanovati, pa zato treba graditi novu župničku kuću; zidana je crkva u dobrom stanju osim krova nad svetištem; crkva ima 5 kaleža, 12 kazula, pluvijal, dalmatike, 16 albi, 4 velika misala i 3 za Requiem. Župnikov je prihod opći 721 for., napose od ispovijedi i bolesničke provizije 110 for. Godišnji je prihod crkve od milostinje 331 forint; g. 1771. nalazi se u crkvenoj blagajni 329 for. 6 novčića, a kod dužnika 328 for. i 36 i 1/2 novčića.

G. 1818. župnik je u Kutini Ivan P e t a n o v i ć, koji ostaje ovdje do svoje smrti 1843. Za njegova vremena g. 1841. imao je u Kutini mladu misu Mato Kunek, rođen u Kutini 1816.

Od g. 1843. do g. 1892., dakle gotovo pola stoljeća, župnik je u Kutini Dragutin P a v č e c o kojem su se još 1930. pripovijedale mnoge i drage legende. Rodio se u Prelogu 1. XI. 1817. Ređen je za svećenika 1840. Kapela-

novao je u Kutini dvije godine, pa je odmah zatim postao ovdje župnik, zacijelo zagovorom strica kanonika Martina Pavčeca, rođenog u Prelogu 1780. Koliko se brinuo za crkvu u Kutini i kapelu u Goilu, rekli smo gore. Ovdje ističemo da se posebno brinuo za katehizaciju i po starom običaju zvonom je pozivao mladež na vjeronauk (g. 1845.). Pavčec je doživljavao hrvatski narodni i politički preporod, pa je teško podnosio Bachov apsolutizam i zato bio 1852. kažnjen od žandara.

G. 1853. sabirao se u Kutinskoj župi narodni zajam. Skupilo se 12.000 for.: župnik Pavčec dao je 400 for., predsjednik (»praefectus«) kutinske općine Đuro Kunek 100 for., bilježnik (»secretarius«) Općine Mirko Đureković 120 for. Taj je zajam nastojanjem župnika Pavčeca i pakračkoga podžupana Mojsija Baltića upotrijebljen u korist i za povećanje plaće učitelja u Kutini i Ilovi.

Župnik Pavčec ne samo prati javni politički život Hrvatske poslije Bachova apsolutizma nego u njemu i sudjeluje. On je zastupnik kutinskoga kotara i protivan je Juliju Jankoviću, daruvarskom vlastelinu, koji je omražen u narodu kao vođa stranke za realnu uniju Hrvatske s Ugarskom; Pavčec prihvaća s hrvatskim narodnjacima personalnu uniju s Ugarskom.

G. 1862. zagrebački nadbiskup kardinal obavio je sv. potvrdu u Kutini. Doček je obavljen kod kuće općinskoga bilježnika Mirka Đurekovića. Krizmalo se 1315 osoba.

G. 1865. dva su isusovca držala 14 dana misije u Kutini. Te je godine kutinski kotar izabrao za narodnoga zastupnika kutinskoga kotarskog suca Josipa Špuna Strižića. Pavčec bilježi u Župskoj spomenici kako je veza

između Austrije i Ugarske veliki politički i državni problem i kako većina Hrvata traži svoju staru hrvatsku konstituciju (ustav).

G. 1866. konačno je vladar potvrdio pravila Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Đakovački biskup Strossmayer darovao je toj Akademiji 200.000 forinti.

G. 1866. na blagdan Snježne Gospe, pjevao je mladu misu u Kutini Ladislav Tanhofer.

G. 1873. sagrađena je u župničkom dvorištu gospodarska zgrada (staja) za 300 for. Građu je dala Općina.

G. 1875. započela je gradnja nove školske zgrade u Kutini. Zgrada je dovršena g. 1879. i prozvana »Magnifica schola« zbog svoje ljepote. Zasluga je to župnika Pavčeca i učitelja Josipa Gažija. Škola se gradila prema planu Zemaljske vlade, a ne prema planu Podžupanije u Križu.

G. 1885. na Glušnicu 22. III., od pušenja duhana nastao je veliki požar u Donjoj Kutini — selu. Tom je prilikom izgorjelo 12 — 15 kuća. Zbog sajamskoga dana na koji dolaze trgovci čak iz Ivanić-Grada bilo je na okupu mnogo naroda koji je sudjelovao u gašenju požara. Tako je spašeno selo od veće štete. Postradalima poslali su darove: Prva hrvatska štedionica 200 for., nadbiskup Mihalović 100 for., Kutinčanin dr. Gustav Baron kanonik, Zagrebački kaptol i drugi.

Slijedeće godine 1886. pojavio se veliki požar na trgu usred Kutine. Požar je uništio sve dućane (inače osigurane), sve gostionice (osim jedne), siromašne seljačke kuće, kapelu sv. Franje Ksaverskoga (o kojoj smo već govorili) i ljekarnu. Pošteđene su vlastelinske zgrade. Poslije požara podignute su na trgu nove zgrade, pa se tako Kutina poljepšala. Kroničar u župskoj spomenici kutinske župe primjećuje: Trgovci su se obogatili, a drugi su pali u očaj.

G. 1887. kaže župnik D. Pavčec u svojoj spomenutoj kronici: Počinju se u Kutinu seliti Nijemci, Česi, Madžari i Hrvati Zagorci. Doseljenicima prodaju zemlju privatnici i erarium, tj. poreska uprava zbog neplaćena poreza (»mediante publica executione per erarium«). Pavčec kao dušobrižnik i rodoljub bolno primjećuje: »... Augetur populus, sed augetur et miseria universalis. Domine, multiplicati gentem, sed non magnificati laetitiam!«

G. 1888.—1889. peronospora uništi vinograde. Od bolesti su stradali i voćnjaci. Narod je ostao bez vina i rakije. Pita Pavčec: Čime će, dakle, platiti porez?

1891. ban Khuen Hedervary pohodio je Kutinu, razgledao s divljenjem crkvu i školu. Narod mu se potužio na svoje velike nevolje i zatražio gradnju lonjsko-poljske željeznice.

Iste godine, 1891., Franjo Gašparić, kapitularni vikar i posvećeni biskup, obavio je u Kutini kanonsku vizitaciju i dijelio sakramenat potvrde.

1892., 16. kolovoza, umro je kutinski župnik Dragutin Pavčec, začasni kanonik, u 76. godini života. Pokopan je u grobnici župske crkve.

Naslijedio ga je umirovljeni župnik B o r o š a Alojz, rođen u Donjoj Stubici 1841., zaređen za svećenika 1865. U Kutini je župnikovao kratko vrijeme od 1892.—1894. Nije se snalazio u ovdašnjim prilikama i poslovima, pa je odavle otišao za prebendara u Jastrebarsko k crkvi-prebendi Sv. Duha.

Od g. 1894.—1901. župnikovao je u Kutini Ivan Nep. G ö s z l, rođen u Daruvaru 1850, zaređen za svećenika 1877., koji je na poziv prvoga vrhbosanskoga nadbiskupa Josipa Stadlera službovao kao svećenik u Bosni od g. 1881.—1894. Kako su u to vrijeme župničke ili nadarbinske zgrade bile u ruševnom stanju, nastojanjem župnika Göszla i preporukom kotarskoga predstojnika Jakoba Šnajdera te su zgrade popravljane za svotu od 4000 forinti. U župnikovu stanu postavljeni su novi jelovi podovi i glinene peći. Na groblju je postavljen novi križ s korpusom od lijevana željeza. 1900. sagrađena je nova klijet u vinogradu. Što je sve župnik učinio za poljepšanje župske crkve, već smo rekli. Zbog njegove taktičnosti išli su mu u svemu na ruku kotarski predstojnik Josip Hoholač i općinski načelnik Gustav Levak.

G. 1899. osnovana je u župi Bratovština Srca Isusova, a g. 1900. isusovci Petar Pančić i Ferdinand Brixi održali su u župi uspjele misije (prije toga su bile 1865!).

G. 1895. parcelirano je zemljište kutinskoga vlastelinstva. Od grofova Erdödyja prešlo je vlastelinstvo u ruke Židova trgovaca, pa tako i patronatska prava i dužnosti prema kutinskoj župi i crkvi. Novi su gospodari već g. 1883. položili kod Zemaljske vlade u Zagrebu jamčevinu u ime patronatskoga prava u iznosu od 10.000 for. Iako se činilo da je u novim prilikama patronat prestao i nadbiskup dobio pravo imenovati kutinskoga župnika po svojoj volji, ipak su g. 1894. Židovi Samuel Steiner i Samuel Betlhein dali svoj formalni pristanak na imenovanje kutinskoga župnika. Poslije toga kutinska općina odnosno vjernici uzdržavaju župu i župnika, a nadbiskup slobodno imenuje župnika.

G. 1895. postavljeni su telefonski stupovi između Kutine i Husaina i dalje prema Slavoniji, jer još nije izgrađena željeznica. Istom g. 1897. sagrađena je željeznička pruga između Dugog Sela, Banove Jaruge, Novske i Pakraca.

Razne nepogode u kutinskoj župi: 1896.—1897. svinjska pošast, tuča i poplave; 1898. tuča; 1899. poplave; 1900. tuča.

G. 1901. otišao je Ivan Göszl iz Kutine za župnika u Bjelovar i ostao ondje do 1916. Te godine postao je kanonik u Zagrebu i tu umro kao začasni komornik Njegove Svetosti g. 1924.

Od g. 1901.—1921. župnik je u Kutini Mato Lovadenić. Rođen je 1861. u Sv. Đurđu, a postao svećenik 1886. Kao što smo gore rekli, njegova je zasluga što je u Ilovi sagrađena nova kapela, a u Goilu tako valjano obnovljena stara kapela, te je nedavno stavljena pod zaštitu Konzervatorskog zavoda u Zagrebu. Župnik Lovadenić mnogo je nastojao oko toga da se župničko lukno konvertira kao plaća u gotovu novcu. G. 1908. lukno je otkupljeno s 4000 kruna godišnje. Tom svotom trebao je župnik uzdržavati dva kapelana, zvonara i davati župljanima svoj podvoz za ispovijedi bolesnika i sprovode. Župnik je Pavčec davao župljanima svoj podvoz, pa je to postao običaj i tako jedinstvena obveza, preteška za župnika u novim prilikama.

G. 1907. imao je u Kutini mladu misu Adolf Petrak (rođen je 1883. u Arnoldsteinu), a 1910. Fran Petreković, rodom iz Ilove.

G. 1907. zagrebački pomoćni biskup Ivan Krapac krizmao je u Kutini 1547 župljana. Kod svečanoga dočeka sudjelovali su vatrogasci, pjevačko društvo »Moslavac« i predstavnici vlasti te škole. Tom je zgodom izveden u Kutini vatromet.

G. 1918. obavio je kanonsku vizitaciju i krizmao 550 potvrđenika biskup Josip Lang. Biskupa je pozdravio općinski načelnik Gustav Levak.

G. 1914. ponovno su držane misije u Kutini. Tom su prilikom osnovana društva: Djevojačko društvo Srca Isusova i Vojska Srca Isusova protiv psovke.

U listopadu i studenome g. 1918. došlo je do svršetka prvoga svjetskog rata i tzv. prevrata, tj. do raspadanja bivše Austro-Ugarske Monarhije i stvaranja Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba. Od prestanka jedne državne vlasti do uspostave druge državne vlasti prošlo je stanovito vrijeme koje su neki ljudi, osobito oboružani vojnici na povratku s ratišta, iskoristili za pljačku. Tako je bilo u raznim hrvatskim krajevima, pa i u Kutini. Evo nekih podataka iz kutinske župske spomenice! Na dan 30. i 31. listopada opljačkani su u Kutini dućani Samuela Goldschmidta, Nikole Helešy-a, M. Ledeckoga, Katarine Skočić i Imbre Bergera. Njegova je trgovina zapaljena i do temelja izgorjela. Osim toga opljačkane su trgovine obitelji Špigler u Kutini i Repušnici, trgovina Vjekoslava Blazine u Ilovi, Joze Šepaka u Husainu, stan liječnika dra Nathana Politzera. Iz župničkoga stana provalnici su uzeli 800 kruna, nešto robe i vina; kasnije su uhvaćeni i suđeni na dosta blage kazne. Već 31. X. proglašen je u Kutini prijeki sud protiv pljačke, pa su se pljačkaši povukli prema Popovači i Ludini, gdje su nastavili pljačkanje. Desetak njih uhvaćeno je u Popovači i strijeljano. Uz željezničku prugu popaljeno je više željezničkih stanica i razbijeno više vagona iz mržnje prema madžarskoj politici ugnjetavanja hrvatskoga naroda. Dakako, to je bila besmislena osveta, jer je željeznica tada već stvarno i formalno pripadala narodima buduće jugoslavenske državne zajednice.

Župnik Lovadenić mnogo se brinuo oko toga da se pravedno uredi u Kutini župnikova plaća. To je teško išlo prije prvog svjetskog rata, a još teže poslije njega. Prema pisanju »Katoličkog lista« g. 1921. br. 7. kutinska župska nadarbina ima: 40 jutara zemljišta; vinograd od jednoga

jutra (»Kozji rep«) uništen je za jednu četvrtinu od filoksere. U gotovom novcu dobiva župnik godišnje 4000 kruna i mjesečno 450 kruna dodatka na skupoću. Ako se od tih prihoda u novcu odbije porez, župnik stvarno prima 416 kruna i 65 fil. na mjesec. Kako je župnik dužan davati župljanima besplatan podvoz za sprovode i ispovijedi bolesnika, mora imati kočijaša kome treba platiti mjesečno 400 kruna te dati stan i hranu. Ako župnik dade zemljište obrađivati uz polovinu ili trećinu, onda od zemljišta jedva dobije toliko da može prehraniti sebe, dva kapelana i šestero družine. Župnik se Lovadenić pokušao nagoditi sa župljanima tražeći povišicu plaće prema postojećoj devalvaciji novca, ali nije uspio. Zato se zahvalio na župi i otišao iz Kutine. Postao je 1925. kanonik u Zagrebu i ondje poslije nekoliko godina umro (1937).

O Lovadeniću na kraju dodajemo da je bio veoma darovit (najbolji đak u svome razredu), osobito je imao smisla za glazbu (bio je predsjednik kleričkoga glazbenog društva »Vijenac«). Kao kutinski župnik revno je propovijedao i katehizirao, savjesno vršio sve svećeničke dužnosti, tako da mu protivnici pravedne svećeničke plaće nisu mogli ni u čemu prigovoriti. Bio je i pravi rodoljub, pa je već 1903. osnovao u Kutini Hrvatsku seljačku zadrugu kao podružnicu Hrvatske poljodjelske banke radi davanja povoljnih zajmova seljacima uz što niži kamatnjak. Tu je zadrugu godinama djelotvorno pomagao zajedno sa svojim kapelanima (Mirko Kapić, Krešimir Pećnjak).

Od g. 1921.—1923. upravlja kutinskom župom Vjekoslav B e n č i ć, koji je ovdje započeo službovati 1. IX. 1914. kao kapelan i orguljaš. Ostao je sâm na velikoj župi pa je duhovna pastva nužno zapinjala. Orgulje su šutjele dok nije g. 1923. preuzeo orguljašku službu učitelj Josip Čejka. Kao što smo prije rekli, 1922. nabavljena su za

župsku crkvu tri zvona. G. 1921. osnovana je u Kutini građanska škola, pa kako je oskudijevala na prostoru, jedna je soba inače tijesnoga župnikova stana g. 1924. iznajmljena za potrebe te škole. 1922. starokatolici »reformaši« pokušali su u Kutini vršiti prozelitsku akciju, ali bez uspjeha. Benčić je iz Kutine otišao u Zagreb, gdje je postao vjeroučitelj osnovne škole, a kasnije prebendar prvostolne crkve.

Od 1924.—1944. župnik je u Kutini Antun P a v l o v i ć, rođen 1874. u Oriovcu, zaređen za svećenika 1898., sinovac Franje Pavlovića, župnika u Zrinskom Topolovcu. Prije dolaska u Kutinu službovao je Antun Pavlović u maloj posavskoj župi Dubočcu. Kako se nije mogao nagoditi sa župljanima glede župničke plaće, Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju — Odjeljenje za prosvjetu i vjeru izdala je odluku po kojoj se na temelju nekadašnjih luknarskih podavanja određuje kutinskom župniku godišnja plaća od 40.000 din. s time da su župljani i dalje dužni davati uobičajene podvoze (Zagreb 18. listopada 1924., br. 40170/1924.).

Za Pavlovićeva župnikovanja tri puta je u Kutini obavljena kanonska vizitacija i podijeljena sveta potvrda: 1924. nadbiskup Antun Bauer, 1934. pomoćni biskup Franjo Salis, 1940. nadbiskup Alojzije Stepinac.

Misije su držali 1927. dominikanci i osnovali Bratovštinu svete krunice, a 1940. isusovci.

Nova su groblja otvorena: 1925. u Čajirama (prošireno), 1935. u Kletištu.

Prigodom kanonske vizitacije g. 1924. nastojanjem kutinskoga općinskog načelnika Stjepana Geroča popravljena je župnikova kuća i gospodarske zgrade, a djelomično i crkva kako smo to gore opisali. G. 1931. ponovno su vršeni popravci i na crkvi i na župnikovu stanu. Tom je prilikom stara staja porušena i sagrađena nova.

Kako se nadarbinski vinograd nalazio u lošem stanju, župnik Pavlović počeo ga je obnavljati već 1924. i nastavio slijedećih godina. Prigodom diobe Zemljišne zajednice u Kutini g. 1929. dobila je župska nadarbina 8 jutara zemlje.

Opća gospodarska kriza u svijetu 1930—1940. bila je razlog što su zapinjali radovi na popravcima crkve, kapelâ i nadarbinskih zgrada. Pokušali su 1933. staru župničku kuću osloboditi od vlage, ali bez uspjeha.

Župnik Antun Pavlović umirovljen je g. 1944. i ostao je u Kutini, u župničkoj kući, da bude na duhovnu pomoć svojim nasljednicima. G. 1948. doživio je zlatnu misu, 1958. dijamantnu misu. Umro je 10. X. 1964. u 90. godini života, 67. svećeničkoj godini. Pokopan je u grobljanskoj kapeli sv. Josipa, u svećeničkoj grobnici.

Od g. 1944.—1945. župnik je u Kutini Ivan Fabečić, rođen 1911. u Velikoj Gorici, zaređen 1934. Službovao je u Kutini kratko vrijeme, zavolio je ovu župu, ali je zbog raznih razloga premješten za upravitelja župe Kamanje, gdje je umro 1958.

Od 1945.—1971. službuje u Kutini Ferdo Orlović, do g. 1953. kao upravitelj župe, zatim kao župnik. Rođen je 1914. u Koprivnici, a zaređen za svećenika 1937. Kapelan je bio u Novoj Bukovici, a kateheta na Petoj muškoj gimnaziji u Zagrebu. Za svoga župnikovanja u Kutini — o tome smo već govorili — Ferdo se Orlović mnogo brinuo oko toga da se župska crkva i kapele poprave, obnove i opskrbe potrebnim stvarima za dostojno bogoslužje. U svom je radu imao dosta teškoća koje je strpljivo i ustrajno podnosio i svladavao. Ovdje spominjemo neke poslove koji se odnose na dušobrižničku službu i župsku nadarbinu. Bio je poliglot. Poznavao je mnoge jezike.

Kanonska vizitacija i krizma obavljena je u kutinskoj župi g. 1957. za 591 potvrđenika i 1963. za 708

potvrđenika. Jednom i drugom zgodom dijelio je sv. potvrdu dr. Stjepan Bakšić, sveuč. profesor, kanonik i generalni vikar, posebno ovlašten za dijeljenje ovoga sakramenta.

G. 1957. obavljene su u župi misije. Držali su ih isusovci Mato Jović i Josip Müller. Sudjelovalo je na propovijedima oko 2000 osoba, ispovjedilo se 2500, a pričestilo tokom misijskih dana 3600.

G. 1947. bile su u Kutini dvije mlade mise: 20. VII. Živka Mihelčića i 12. X. Antuna Kancelarića.

G. 1956., 15. srpnja, imao je u Kutini mladu misu Kutinčanin Vladimir Stanković (Stakor), rođen 1930. Službovao je kao kapelan u Sisku, zatim kao upravitelj novoosnovane sisačke župe sv. Marije, a od g. 1969. upravitelj je hrvatskih dušobrižnika koji djeluju među radnicima Hrvatima na privremenom radu u inozemstvu.

G. 1964. obavili su misije u župi biskupijski svećenici župnici Đuro Pukec i Vinko Kanižaj, inače poznati kao iskusni pučki misionari. Bilo je 1800 ispovijedi i 2800 pričesti.

G. 1966. došle su u Kutinu časne sestre, redovnice Klanjateljice Presv. Krvi, koje su nekada imale provincijalat u Banjaluci (Nazaret ili Budžak), a sada u Zagrebu, Tuškanac 56. Nastanile su se u Crkvenoj ul. 39. One pomažu župniku kao katehistkinje i orguljašice. Kao vjeronaučna dvorana služila je neko vrijeme stara družinska kuća uz župnički stan, a od 1972. nova posebna zgrada, sagrađena u župnikovu dvorištu.

Katehizaciju je u kutinskoj župi godinama vršio kapelan zajedno s ostalim svećeničkim dužnostima (ispovijedi bolesnika, sprovodi itd.). G. 1930. kapelan je imao 7 škola, odn. 21 školsko odjeljenje, odn. preko 1000 đaka. Osobno je bio preopterećen, a uspjeh — uz svu revnost — osrednji i slab. Kapelanu Vladimiru Margetiću

(1938.—1945.) pošlo je za rukom da bude imenovan samostalnim vjeroučiteljem. Međutim, poslije rata župnik bez kapelana katehizira — neko vrijeme — u školama: dvije u Kutini, Repušnici, Husainu, Mišinki, Ilovi, Zbjegovači, Goilu, Šartovcu, Slatini, Selištu, Čairama i Kutinici — — dakle u 13 škola. U školu se moglo dolaziti jedanput mjesečno. Od 7. X. 1947. svećeniku je pristup u školu zabranjen, pa je katehizacija ubuduće obavljana u crkvi i kapelama.

Od g. 1946. dalje — po starom običaju — hodočašće kutinske župe u Mariju Bistricu vrši se 13.—15. kolovoza.

O Božiću — radi blagoslova kuća i dr. — i o Uskrsu pomažu župniku u duhovnoj pastvi svećenici iz Zagreba, dominikanci i dr.

Prvopričesnička pouka počinje poslije Uskrsa i traje do ljeta. Prvopričesnika je svake godine bilo poprečno oko 120.

Na početku g. 1949. oduzete su župniku crkvene matične knjige, zajedno s registrima, i predane državnom ili civilnom matičaru. Župnik se za svoje potrebe može uvijek poslužiti tim maticama. Od toga vremena župnik vodi matice koje imaju vrijednost jedino za područje crkvene uprave i službe.

Od 1954. dobiva župnik stalnoga kapelana — duhovnog pomoćnika, koji pomaže u katehizaciji i drugim duhovnim poslovima.

Tjelovska je procesija do 1954. obavljana na samo Tijelovo u četvrtak, a od 1956. u tjelovsku nedjelju. Na Markovo je procesija išla po starom običaju do prve njive, zasijane pšenicom.

Od g. 1960. drže se svibanjske i listopadske pobožnosti u župskoj crkvi i kapeli u Ilovi pod vodstvom svećenika. Župnik se godinama vozio dvokolicama (»bicikl«), a kad mu se narušilo zdravlje, dobio je na dar motorni kotač radi obavljanja svoje službe.

G. 1946. Agrarna je reforma od 48 jutara župske nadarbine ostavila župniku maksimum od 17 jutara u sporazumu sa župnikom. Zbog traženja gradilišta oduzeto je župniku do g. 1956. još pet jutara uz novčanu odštetu, a ostavljeno mu je 12 katastarskih jutara.

G. 1964. uređen je javni bunar kraj župnikove kuće troškom od 100.000 din. Polovicu je platio župnik, a polovicu Općina.

1971. 20. II., umro je župnik Ferdo Orlović, u 57 g. života. Pokopan je u rodnom gradu Koprivnici. Naslijedio ga je 21. III. 1971. Željko Slonjšak.[59]

Rođen 29. IX. 1936. u Žbilju Donjem. Zaređen za svećenika 1961. Kapelan u Samoboru (1962.—64.) župnik u Bogićevcima od 1964. do 1971.

Znameniti župljani kutinske župe

V o g t s Franjo (1722.—1760.), isusovac, službovao je kao nastavnik i propovjednik u raznim isusovačkim samostanima, kao što smo to gore prikazali.

P a v l e t i ć Ivan Bonifacije, sluga Božji, rodio se 25. lipnja 1864. u Zbjegovači. Roditelji su mu bili: otac Marijan Pavletić i majka Ana rođ. Stanković. Imao je dva brata i sestru. U roditeljskoj kući dobro se odgajao te se zarana isticao pobožnošću. Školu je polazio u Ilovi. Kad

---

[59] Ondje. — Kanon. vizitacije u Nadb. arhivu u Zagrebu. — O Mati Lovadeniću, Katolički list 1921., br. 7. i 1937, br. 25, str. 302. — O Franji Vogts-u isusovcu vidi Vrela i prinosi IV. str. 83, Sarajevo 1934. — O A. Pozojeviću Knjiga intimata župe Rovišće g. 1796.

mu je bilo 11 godina, umru mu u roku od mjesec dana i otac i majka. Tako je ostao na brizi starije sestre, djevojke od 18 godina, i ujaka Vinka. Kao dječak čuvao je kod kuće stoku. Kad je ponešto ojačao, dolazi u Kutinu da uči postolarski zanat. Bio je sretan što mu je crkva bila blizu pa ju je rado pohađao. Iz Kutine ode u Križ radi učenja zanata, a odavle čak u Graz.

Ovdje je stupio u Katoličko obrtničko društvo koje je vodio svećenik Werk i upoznao se s nekim mladićem iz Moravske koji se spremao da otputuje u Rim. Taj je mladi Moravac u Rimu stupio u redovničku družbu Bezgrešnoga začeća i pozvao Pavletića da mu se pridruži poznavajući njegovu sklonost prema duhovnosti.

Ivan Pavletić prihvati poziv, dođe iz Štajerske u Zbjegovaču, odrekne se baštine u korist mlađega brata, pribavi sebi od župnika i vlasti potrebne dokumente, oprosti se od rodbine pa se zaputi prema moru, a onda lađom do Ankone i dalje do Rima.

G. 1887., 28. lipnja, stigao je Ivan u redovničku kuću »Concettinaca«, u bolnicu Sv. Duha u Sassiju. Redovnička je družba osnovana brzo poslije proglašenja dogme o Bezgrešnom začeću sa zadaćom da se bavi dvorbom bolesnika. Dana 8. XII. 1887. Ivan je obukao redovničko odijelo i dobio ime Bonifacije. Radi koristi družbe i siromaha Pavletić se usavršava u postolarskom zanatu, a kasnije kao vrstan majstor poučava druge u zanatu. Odlikovao se pobožnošću i dobrim shvaćanjem prave duhovnosti. Poslije položenih redovničkih zavjeta poslan je u Lombardiju da ondje bude zamjenik nadstojnika sirotišta. Kad se odanle vratio u Rim, postavljen je za učitelja novaka. Njegove krhke tjelesne sile doskora su klonule pod teretom preuzetih dužnosti koje je fra Bonifacije savjesno vršio. Poglavari su ga poslali na liječenje (vjerojatno od tuberkuloze koju je naslijedio), ali je bilo prekasno i uzalud. Na

Dušni dan. 1897. primio je sakramente umirućih, a 4. XI. predao je dušu Bogu. Doživio je 33 godine života. Pokopan je na groblju svoje redovničke družbe blizu groblja sv. Cirijaka na Campu Veranu. Svi koji su ga poznavali smatrali su ga svecem. Učitelj novaka koji ga je bolje poznavao od drugih dao je izjavu kako mu se čini da se fra Bonifaciju ukazivala Majka Božja i davala mu duhovne pouke.

G. 1900. objavio je »Glasnik sv. Josipa« životopis fra I. B. Pavletića. G. 1922. tiskan je u Italiji na talijanskom jeziku životopis pod naslovom: Silvio Vismara O.S.B., Fr Bonifacio Pavletić, dei religiosi Concettini. Appunti biografici, Milano 1922. Tip. Pontif. e Arcivesc. S. Giuseppe.

Baron Gustav rodio se u Kutini 16. listopada 1847. Pučku je školu polazio u Kutini, Bjelovaru i Koprivnici, a gimnaziju u Požegi i Zagrebu. Bogosloviju je započeo u Zagrebu, a završio (tri godine) u Beču. G. 1873. postaje nadstojnik nauka u sjemeništu i profesor Nad. liceja. G. 1876. položio je doktorski ispit, postao docent na Bogosl. fakultetu za jezike sirski, kaldejski i arapski, a doskora i profesor iz biblijskih nauka. G. 1886. izabran je za rektora Sveučilišta u Zagrebu. Od 1898.—1908. omiljeni je rektor sjemeništa. G. 1895. postao je kanonik, 1906. apostolski protonotar, a 1912. generalni vikar zagrebačke biskupije. Kao rektor sveučilišta održao je govor o temi: »O znamenitosti one knjige koju svi poznajemo pod imenom Biblije ili Sv. pisma«. Od njegovih rasprava, objavljenih u Katoličkom listu, spominjemo važnije: »Braća Isusova« (1882.), »Sjetimo se što smo« (1887.), »Isusova parabola o buntovnih vinogradarih« (1888). Baron je bio izvrstan odgojitelj, dobar govornik, isticao se u javnom crkvenom životu. Podijelio je u dobrotvorne svrhe 100.000 kruna.

Posebno je pomagao novčano crkvenu glazbu i svoju rodnu župu kako smo to naprijed opisali. Umro je u Zagrebu 25. ožujka 1914.[60]

Gospoštija Kutina

Kad je Slavonija oslobođena od Turaka, Bečki je dvor (vladar i njegovi savjetnici) nastojao prigrabiti sebi kao zemaljskom gospodaru sva zemljišta ili gospoštije nekadanašnjih a izumrlih plemića feudalaca. Bivši zemaljski gospodari morali su vjerodostojnim poveljama dokazati svoja prava na pojedini posjed u oslobođenoj Slavoniji. Tako je Bečki dvor odn. Dvorska komora (uprava kraljevskih prihoda) na koncu XVII. stolj. (1695.) zauzela gospoštiju Kutinu, postavila u njoj svoga upravitelja i činovnike te gospoštijske prihode ubirala u svoju korist. Komorski nam izvještaj nije pristupačan (u Zagrebu) pa bilježimo broj sesija prema kanonskoj vizitaciji iz g. 1710.: Kutina 41, Repušnica 21, Husain 15, Ilova 11 sesijâ. Ti su brojevi vjerojatno pretjerani, ali značajni.

Na početku XVIII. stolj. grofovska obitelj Erdödy, inače vlasnik gospoštije Moslavine, uporno i odlučno tvrdi da gospoštija Kutina pripada od davnih, predturskih vremena njoj pa zato treba da joj se vrati. Borba je za Kutinu dugo trajala. Tek g. 1738., 20. ožujka, kralj Karlo predaje gospoštiju Kutinu sa sedam posjeda (possessiones) ili sela obitelji Erdödy, vlasnicima Moslavine, ali uz obvezu da će se pokoravati sudbenosti i porezima, prema običajima u donjoj Slavoniji.[61]

---

[60] Katolički list 1914., str. 149—164. — Hrvatska enciklopedija II, 253.

[61] Vjesnik Zemaljskog arhiva Zagreb, 1903., str. 186. — Kampf Julije, »Požega« (Požega 1910.), str. 178.

Hrvatski je sabor, kao i obitelj Erdödy, dobro shvatio što želi Bečki dvor postići spomenutom obvezom: izdvojiti Kutinu, barem privremeno, ispod vlasti Hrvatskoga sabora i bana, kao i poreskih obveza prema kraljevini Hrvatskoj. Zato je Sabor g. 1741. zaključio da se distrikt (kotar) Kutina ima pripojiti križevačkoj županiji kojoj je odvajkada pripadao i kraljevini Hrvatskoj, kojoj do sada nije plaćao poreza (»ad cassam Regni publicam nihil contribuisset«). Kraljica je Marija Terezija doduše potvrdila taj saborski zaključak, ali se Komora protivila provedbi toga zaključka. Njoj je uspjelo pridobiti kraljicu da naknadno (1743.) donese odredbu po kojoj Kutina ima pripasti novoosnovanoj požeškoj županiji i u toj županiji snositi terete prema broju sesijâ.

Bečki je dvor, po svom starom perfidnom običaju, tražio od Hrvatskoga sabora dokaze da Kutina nije ratom ni oružjem oslobođena od Turaka nego da iz drugih razloga pripada križevačkoj županiji i Hrvatskoj. I Sabor i Erdödy dokazivali su da je Kutina samo dio moslavačke gospoštije, kojoj treba da se vrati, a Erdödy su podjednako gospodari Moslavine i Kutine. Banska konferencija 23. XI. 1743. predlaže kraljici da odmah pripoji distrikt Kutinu »corpori suo dominio Montis Claudii« i križevačkoj županiji glede državne vlasti i poreskih obveza. G. 1745. Hrvatski sabor ponovno urgira da se Kutina pripoji križevačkoj županiji u smislu art. 51 Diete (zajedničkog ugar.-hrv. sabora); granica između križevačke županije i gradiške pukovnije neka bude kanal Trebež i rijeka Ilova. G. 1746. Sabor ponovno urgira reinkorporaciju distrikta Kutine križevačkoj županiji, pa dok Ugarska dvorska komora podupire priključak Kutine užoj Hrvatskoj, Bečki se dvor i dalje tome odlučno protivi. Sabor i kasnije svake godine sve do g. 1755. ponavlja svoj zaključak od g. 1741., a Bečki dvor ostaje uporno kod svoga stajališta kako bi što

više oslabio kraljevinu Hrvatsku. Tako će Kutina ostati, kao dio »oslobođene« ili »osvojene« Slavonije, u sastavu slavonske požeške županije sve do ukinuća Vojne krajine.[62]

Gospoštija Kutina ima g. 1745. 62 sesije (jedna sesija sastoji se od 24 jutra), i to Kutina 24 sesije, Repušnica 12 i 1/8, Husain 5 i 1/4, Ilova 8 i 1/2, Zbjegovača 2, Batina 3, Šartovac (»Cesarovac«) 7 1/8 sesije.

Prema izvještaju od g. 1750. Erdödyjeva gospoštija Kutina ima svega 61 i 11/24 sesija, 287 kuća, a plaća u ime zemljarine (terestral) 677 for. i 87,5 denara. Broj je sesija približno jednak gore spomenutom od g. 1745. Značajno je koliko koje selo plaća u ime zemljarine: Kutina 264 for., Husain 53 for. i 62,5 den., Zbjegovača 22 for., Batina (Batinjani) 33 for., Repušnica 133 for., 37,5 den., Ilova 93 for., 50 den., Šartovac 78 for., 37,5 denara.

Ostale su obveze podložnikâ prema Kutinskoj gospoštiji u to doba: od ribarenja u Lonjskom polju daju gospoštiji svaku treću ribu; plaćaju po dva groša za kola trske; u ime žirovine domaći kmetovi plaćaju 4 a strani 6 groša od svakog svinjčeta. Za mlin kašikar nije se plaćala taksa. Podložnici su dobivali drvo, građevno i ogrjevno, u gospoštijskoj šumi besplatno (gratis) i bez posebne kontrole. Po deset podložnikâ držalo je svaki dan stražu (vjerojatno noću radi osiguravanja sela od mogućnosti požara i krađe), a 18 stalnih pandura s harambašom brinulo se za opću sigurnost na području gospoštije; ovi su bili oslobođeni od svih davanja gospoštiji jer su svoju službu vršili bez plaće. Dva su čuvara nadzirala ribolov na Lonji. Crkvene desetine u ovoj gospoštiji nema. Rabota se daje isprva samo za javne radove (mostovi i dr.) i gradnje gospoštijskih zgrada, a kasnije i za obradu alodijalnoga zemljišta koje u sredini XVIII. još ne postoji.[63]

Vlasnici kutinske gospoštije poslije g. 1738. bili su neko vrijeme samo grofovi Erdödy, inače zemaljski gospodari u Moslavini, Varaždinu i Jastrebarskom itd., a kasnije dolaze ovamo kao gospodari također grofovi Szecseni de Temerin.

Županijska skupština u Požegi g. 1785. priznaje grofa Ivana Nep. Erdödyja de Monyorokerek kao plemića svoga područja, a u katastru plemića požeške županije zapisani su, osim njega, još Juraj st., Kajetan, Antun, Aleksandar i Juraj ml., svi kao vlasnici kutinske gospoštije. Štoviše, do g. 1797. Josip grof Erdödy veliki je župan požeške županije.

Karlo grof Szecsen de Temerin (u Bačkoj) postaje oko g. 1780. također gospodar u kutinskoj gospoštiji, zapravo gospodar jednoga dijela te gospoštije. (Kako i zašto, iz objavljenih i pristupačnih dokumenata nije vidljivo.) Karlov sin Nikola (1830.—1837.) i unuk Antun (1845.) bili su veliki župani požeške županije.[64]

---

[62] Zaključci Hrvatskoga sabora, IV, 287, 383, 409; V, 26, 33, 123, 125, 137, 148, 173; VI, 6, 10, 29, 70, 138, 144. (U gospoštiji Sutini ima 242 orgije ili hvata mostova pa Đuro Erdödy traži da mu se plaća mostarina, a Sabor to preporučuje kraljici.) — Gavrilović Slavko, Obnova slavonskih županija i njihovo razgraničavanje sa vojnom granicom (1745.—1749.), Zbornik Matice srpske za društvene nauke, sv. 25 (1960.), str. 60—61. — Erdödy su se morali boriti ne samo za Kutinu nego i za Moslavinu. Ovdje su im krajišnici g. 1693. počinili velike štete, a. g. 1713. varaždinski general Eneja Caprara drži u svojoj vlasti Moslavinu. Ona kao posjed Erdödyja tek g. 1719. i dalje plaća porez kraljevini Hrvatskoj. Zaključci Hrvatskog sabora, II, 13, 14, 16, 252; III, 79, 91, 133, 142, 143, 146.

[63] Vjesnik Zemaljskog arkiva 1903., str. 184. — Gavrilović Uvođenje urbara u požeškoj županiji (1745.—1762.). Godišnjak Filoz. fakult. u Novom Sadu III. (1958.), 68—69.

[64] Laszowski Emilij, Matica plemstva županije Požeške, Srijemske i Virovitičke, Zagreb 1903., str. 19—20, 82. — Kempf, »Požega«, 246, 252—255. — Vjesnik Zemaljskog arkiva 1907. (IX.), str. 199.

Gospoštija Kutina bila je 1786. podijeljena između obitelji Sečena i Erdedija ovako: Sečenima je pripadala pastirska kuća br. 19, zidanica br. 20, alodij sa zgradama br. 22, gospoštijski dvorac br. 23, dom provizora br. 24; Ljudevit Erdedi bio je vlasnik kuće — hrastove zgrade br. 21, a Karlo Erdedi vlasnik kuće br. 24 (provizorov dom), kuće br. 25 (gostionica), br. 26. (gospoštijski dvorac).

U isto vrijeme kuća br. 4, bliže crkvi, bila je najprije zgrada za uredovnice Kutinskoga distrikta ili kotara, a kasnije zgrada za uredovnice Kutinske općine.

Sela Husain i Repušnica pripadala su grofovima Sečenima. U Husainu nalazila se gospoštijska kuća koja je služila kao skladište za plodove i druge potrebe. Vlasnik sela Ilove i Zbjegovače bio je Karlo Erdedi, koji je u oba sela imao skladišta za spremanje i čuvanje poljskih plodina i drugih stvari.

Vlasnici Kutinske gospoštije grofovi Erdedi i Sečeni vršili su u kutinskoj župi, prema običajima u Hrvatskoj, Ugarskoj i Austriji, prava i dužnosti kolatora ili patronata. Njihovo je bilo pravo predlagati biskupu župnika, a dužnost brinuti se za gradnju i popravke župske crkve i župničke kuće.[65]

Gospoštija je najmanja ili najniža upravno-politička jedinica. Upravnu i sudsku vlast vrši u njoj zemaljski gospodar (vlastelin, spahija), i to preko gospoštijskog suda. Sudu predsjeda osobno vlastelin ili njegov službenik (komeš). Uz predsjednika prisustvuju tri prisjednika i županijski sudac. Gospoštijski fiškal vrši službu izvjestitelja ili bilježnika.

Gospoštijski sud proglašava, na području gospoštije, sve upravno-političke naredbe viših vlasti (Požeške županije, Hrvatskog sabora, Hrvatskog kraljevskog vijeća, ka-

[65] Župski arhiv Kutina, Status animarum.

snije Kr. ugarskog namjesničkog vijeća. To je sud prve molbe ili prvostepena instancija od koje idu prizivi ili apelacije Županijskom sudu u Požegi. Kod gospoštijskog suda rješavaju se sporovi između vlastelina i podložnikâ, među kmetovima, između kmeta i ostalih osoba (plemića, građana).

Pred gospoštijskim sudom raspravlja se o političkim i kriminalnim deliktima. Ako vlastelin nema tzv. »pravo mača« (ius gladii), svaki teži slučaj treba prijaviti Županiji (u Požegi) da ona o njemu raspravi i sudi. Pred gospoštijski sud dolaze oni politički i kriminalni delikti za koje je predviđena kazna od 24 batine (štapom) ili globa (birsag). Krivac se kažnjava najprije globom, zatim tjelesnom kaznom (batinanjem). Starci i boležljivi, miesto tjelesne kazne, stavljaju se okovani u zatvor na 3 dana i kažnjavaju, ako je takav običaj, globom od 15 novčića (krajcara).

Prema urbarskim odredbama gospoštijski sud sudi onome: tko bez ovlaštenja posiječe šumsko stablo; tko trese žir, sabire šiške, toči piće izvan određenog vremena, uvozi odrugud meso i prodaje; tko nosi oružje i drži lovačke pse; tko javno sabire hranu za zatvorenike ili deputaciju; tko tajno dotjera svinje u gospoštijsku šumu; tko bez znanja vlastelina kupuje, prodaje ili zamjenjuje urbarijsko zemljište (dobiveno od vlastelina na uživanje); tko pusti stoku u kvar.

Vlastelin ima upravno-političku vlast nad kmetovima ili podložnicima na temelju urbara (tj. zakona u kojem je vladar odredio obveze podložnikâ prema gospoštiji), a sudsko-kriminalnu ako mu je vladar podijelio ius gladii.

Urbarski propisi štite kmeta protiv prekršajâ i okrutnosti vlastelina. Okrutnost ispituje i kažnjava županijski fiškal i sud. Svaka se šteta mora kmetu nadoknaditi, a nepravedna kazna kažnjava se globom.

Glede nasljedstva vrijedi pravilo: kmet na samrti raspolaže samo stečenom imovinom, a djedovina ostaje nasljednicima.

Brigu za javni red i sigurnost u selu prenosi vlastelin na seoske knezove i odbornike. U većem selu mogu biti dva kneza. Vlast vrši knez po običaju ili gospoštijskom statutu. Za vrijeme službe ne plaća gospoštijskih ni državnih daća. Seoska općina bira bilježnika, podkneza, biroa (stražara koji hvata krivce), poljara, desetara i odbornike.

Obveze seljaka kmetova prema vlastelinu ili spahiji mijenjale su se tokom vremena, jer su se i urbari mijenjali, a bile su uglavnom ove: seljak je od jedne sesije ili 24 jutra zemlje davao vlastelinu godišnje 56 besplatnih rabotara ili težaka, oko 3 for. u gotovu novcu, 1 kola drva sječenih u vlastelinskoj šumi. Svoje vino smjeli su seljaci prodavati samo od Miholja do Đurđeva. Ogrjevno i građevno drvo, kao što smo već gore spomenuli, dobivali su besplatno u vlastelinskoj šumi.

Seljaci kmetovi imali su također obveze prema državi (kontribucija), županiji (domaća blagajna, cassa domestica) i župniku (lukno u naravi i štolarina u novcu). Sve u svemu, obveze su bile teške, pogotovo u doba rata, pa je i ovdje dolazilo do seljačkih pobuna. Davanje u naravi bilo je lakše negoli u gotovu novcu, jer je seljak malo što mogao prodati ili kao nadničar doći do novca.[66]

Seljačke pobune

Poznata seljačka buna u križevačkoj županiji i varaždinskom generalatu g. 1755. nije zahvatila Kutinu, nego moslavačku gospoštiju. Kad je ovamo došlo povjerenstvo da ispita tužbe Moslavčana, oni su tvrdili da su nekada bili vojnici castrenses, tj. bili su dužni držati stražu u tvrđi Moslavini. Kad je granica prema Turskoj pomaknuta na Unu i Savu i moslavačka tvrđa porušena, kao nepotrebna, Moslavčani su postali kmetovi te su davali rabotu za gradnju plemićkoga dvora i gospodarskih zgrada u naselju Moslavini. G. 1754. Moslavčani se tuže povjerenstvu na gospoštijskog upravitelja Rafaja Jos. i druge gospoštijske službenike jer su im nametnuli prevelika i nepravedna davanja. Povjerenstvo se nije htjelo baviti tužbama Moslavčana protiv gospoštije nego je željelo popisati njihove obveze prema državnoj blagajni i kraljevini Hrvatskoj, koja je iz svojih sredstava uzdržavala Bansku vojnu krajinu. Moslavčani su se protivili takvom popisivanju. Neki su od njih željeli biti pripojeni varaždinskoj vojnoj krajini u nadi da će ondje biti manje opterećeni raznim obvezama. O tome opširno piše Adam B. Krčelić u »Annuama«, a Ljudevit Ivančan kritički u Vjesniku Zemaljskog arkiva III, str. 80.[67]

Kmetovi su samo izuzetno služili vojsku, ali su se tome uglavnom protivili prema načelu: Ili vojnik ili kmet, ali ne obadvoje! G. 1778. kmetovi su se opirali regrutaciji, osobito u Moslavini. Grof Ladislav Erdedi, veliki župan križevačke županije i moslavački vlastelin, tvrdi da su regruti pobjegli u šume i u druge krajeve, a koji su ostali kod kuće da obrađuju polja, postavili su straže radi suzbijanja potjere za vojnim bjeguncima. Gospoštije nisu mogle silom provesti regrutaciju. Kad su spomenute godine 1778. četiri moslavačka gospoštijska lugara pokušala uhvatiti regruta Antuna Juratovića iz Volodera, seljaci iz Volodera i Krivaja napali su lugare pištoljima, puškama, kol-

[66] Bösendorfer dr. Josip, Agrarni odnosi u Slavoniji, Zagreb 1950.

[67] Krčelić B. A., Annuae ili Historija 1748.—1767., Zagreb 1952., 228—235.

cima i sjekirama, dobro ih istukli, a regruta oslobodili. Kotarski sudac Sladović pokušao je uhvatiti drugoga mladića iz obitelji Juratović, ali bez uspjeha. Od 130 regruta križevačke županije samo je 53 uhvaćeno i uistinu regrutirano. Teškoća oko regrutacije bilo je i kasnije, osobito 1807. u ratu protiv Napoleona.

G. 1821.—1822. opirali su se regrutaciji i plemići i seljaci, i u zagrebačkoj i u požeškoj županiji. Bio je to zapravo otpor protiv samovolje Bečkoga dvora, koji se nije obazirao na volju i odluke Hrvatskoga sabora. Plemići su se doskora pokorili jer im je služba u vojsci ili »danak u krvi« glavna dužnost prema vladaru i domovini, a kazna za otpor — gubitak posjeda. Seljaci kmetovi dulje su se opirali regrutaciji, osobito u Kutini. Poslije skupštine Požeške županije 18. XII. 1822. došao je iz Požege u Kutinu sudac Stjepan Žuvić da obavi ovdje regrutaciju. Čim se za to saznalo, mladići, sposobni za vojnike, sakrili su se kojekuda, a neki se i naoružali radi davanja otpora. Žuvić se poslužio silom, ali je samo malo njih pohvatao i otpremio u Požegu. Radi smirivanja otpora došla je 3. siječnja 1823. posebna deputacija iz Požege u Kutinu. Ona se uvjerila da je »otpor prema regrutaciji utemeljen na ukorijenjenoj odvratnosti seljaka prema vojsci.« Poslije mnogo nagovaranja i uvjeravanja kako treba poštovati vladarevu naredbu, šest se mladića odazvalo, a 14 njih se i dalje skrivalo i prijetilo oružjem. Neki su govorili da se neće pokoriti pa makar im kuću zapalili. Drugi su već bili u rukama seoskih knezova, ali su im se istrgli prijeteći sjekirama i puškama. Prigodom hvatanja nekoga mladića pogođen je iz puške neki kutinski seljak i zatim umro. Mladić je doduše uhvaćen, ali nije primljen u vojsku, već je predan sudu radi kažnjavanja. Poslije svega toga odredio je kraljevski komesar Antun Adamović da kutinski sudac ima pohvatati očeve odbjeglih regruta, pa ako im se

sinovi za sedam dana ne prijave za vojsku, treba njihovu braću regrutirati mjesto njih. Osim toga, seljacima treba oduzeti oružje, a odbjegle mladiće proglasiti kriminalcima. Ova je mjera uspjela, otpor je seljaka skršen, pa je do konca siječnja 1822. regrutacija provedena u cijeloj požeškoj županiji.

Na koncu XVIII. i na početku XIX. stolj. podložnici kutinske gospoštije vodili su duge urbarske parnice sa svojim zemaljskim gospodarima, grofovima Erdedima i Sečenima. G. 1815. parnica je završena na štetu seljaka. Oni se, međutim, nisu pokorili sudskoj presudi nego su uskraćivali rabotu, tražili pravo na šumu i regalna prava (slobodno točenje pića, lov i dr.). Zbog napadaja na službenike požeške županije došla je u Kutinu vojska te kolovođe seljaka pohvatala i kaznila. Poslije toga nastao je prividni mir, ali je otpor protiv feudalnoga gospodarstva i dalje tinjao pod pepelom i čekao pogodan čas da ponovno bukne i još se više rasplamsa.

G. 1836. seljaci iz Husaina potužili su se banu na Kutinsku gospoštiju što ih previše opterećuje rabotom, a na Požešku županiju zbog prevelikog poreza. Gospoštija je odgovorila banu da navodi tužbe nisu točni, a županija je preporučila da se žalba sela Husaina kao opravdana povoljno riješi. Vođa nezadovoljnih seljaka u Kutini bio je tada Đuro Valek. Kad je 12. IV. 1837. došao u Kutinu kotarski sudac Martin Janković i objavio seljacima koliko imaju platiti za štete, nanesene gospoštijskim šumama, i kada je tumačio kako se gostionice imaju dati u zakup u ime vlastelinovih regalnih prava, javio se Đuro Valek s tvrdnjom da se općinske gostionice ne mogu davati u zakup, da će on i dalje slobodno točiti piće i da se polovica rabote po novom urbaru može otkupiti. No kad je to gospoštiji ponudio, ona je to odbila.

Odlukom Požeške županije od g. 1834. kutinski distrikt (kotar) trebao je kroz osam godina svake godine iskopati i prevesti po 300 kubika kamena za izgradnju ceste. Kad se zna da u Kutini i bližoj okolici nema kamena, nego ga treba izdaleka dovoziti, onda je lako shvatiti da je obveza, nametnuta kutinskom distriktu, uistinu preteška. Tako je mislio i kutinski kotarski sudac te je tvrdio da će određena izgradnja ceste trajati četrdeset godina, ako seljacima ovoga kotara ne pomognu susjedni kotarevi.

Na dan 13. travnja 1837. trebalo je u Kutini birati općinskoga (seoskoga) bilježnika. Seljaci su imali pravo birati, a gospoštija je izabranoga potvrđivala. Međutim, gospoštija je predložila ljekarnika Kuševića, koga seljaci nisu htjeli birati. Po nagovoru svojih vođa: rečenoga Valeka, Tome Balena i Marka Grubača, seljaci su izabrali za bilježnika Shytkey-a (Šitkej), inače kirurga. Uzdali su se da će on dobro zastupati i braniti njihova prava. Kako je taj izbor obavljen uz galamu i prijetnje, gospoštija ga nije potvrdila. Štoviše, spomenuti sudac Janković dade uhititi Valeka i dvojicu njegovih drugova s namjerom da svu trojicu uputi u Požegu, u županijski zatvor. Kad se to pročulo, dvadesetak ljudi dođe pred suca i zatraži da se uhićeni odmah puste na slobodu. Sudac je taj zahtjev odbio. Sutradan, 14. travnja provali oko 150 ljudi u kuriju suca Jankovića sa zahtjevom da se uhićeni puste i s prijetnjom da su spremni za Valeka krv proliti i poginuti. Kako su u ovoj stvari s Kutinom bila složna sva sela kutinske gospoštije, sudac se nije usudio uhićene slati u Požegu, pa su oni pobjegli noću iz kutinskoga zatvora.

U ovo su vrijeme podložnici Repušnice prestali davati rabotu, Šartovčani odbili da siju gospoštiji kukuruz. Knezovi su se tužili da ih podložnici vrijeđaju kad im oni prenose naloge gospoštije.

Po odredbi Požeške županije došao je iz Pleternice u Kutinu odred vojnika, a malo kasnije i vojnici Slavonske generalkomande. Dolaskom vojnika uspostavljen je u Kutini mir. Uzdržavanje te vojske stajalo je 341 for. 32 krajcara, što je svih sedam sela kutinske gospoštije platilo g. 1838.—1839. Uz pomoć vojske pohvatane su vođe »kutinske bune«, kojoj je izbor bilježnika bio samo povod, a razlog volja za oslobođenjem od kmetstva. Đuro Valek kažnjen je s dva mjeseca zatvora i 40 batina, Šimo Deanić i Andrija Strnadek s 40 batina, a Tomo Balen i još petorica seljaka s 25—30 batina. Za desetak godina kasnije — 1848. ukinuto je kmetstvo u Hrvatskoj.[68]

Kao što su druge hrvatske županije g. 1848. podnijele Hrvatskom saboru svoje želje i zahtjeve, tako je to učinila 27. lipnja 1848. i požeška županija (»Želje i zahtevanja naroda županije Požeške«). U tim se zahtjevima, zajedno s ukinućem kmetstva, osobito traži: ukidanje regalnih prava (krčmarenje, mesarenje, mlinarenje), da se narodu dade dosta šume za ogrjev i građu te dosta pašnjaka; slobodna žirovina u gospoštijskim šumama, vraćanje krčevina seljacima itd.

Ukidanje kmetstva i oslobađanje seljaka od obveza prema feudalcima bilo je popraćeno kako drugdje tako i u Kutini stanovitim ispadima i neredima.

U rujnu 1848. piše Vjekoslav Landenhaufer u ime grofa Sečenija, bivšeg vlasnika kutinske gospoštije, Požeškoj županiji kako bivši podanici gospoštije ne poštuju sada postojeće odredbe o šumama, nego nezakonito ulaze

---

[68] Gavrilović, Prilozi istoriji seljačkih nemira u Hrvatskoj i Slavoniji 1778.—1848., Historijski zbornik Zagreb, (XVII.), 1964., 119, 140, 155—158.

u šume, sijeku drvo samovoljno gdje im se hoće, napadaju lugare i tako »neizmerni kvar čine«. Osim toga, čine štetu na livadama, oranicama i vinogradima, sijeku i pale plotove, ruše klijeti u vinogradima.[69] Trebalo je proći dosta vremena da se od nekadašnje gospoštijske šume i pašnjaka, uz sudjelovanje državne vlasti, odvoji odgovarajući dio šume i pašnjaka i preda seljacima na upravu, čuvanje i korištenje. Tako su nastale tzv. zemljišne zajednice (šume) koje su se negdje podijelile »urbarskim pražitnicima«, a negdje održale do 1945.

Bivši feudalci zadržali su plemićke naslove, alodijalne posjede i goleme šumske prostore, ali su ostali bez besplatne rabote. Pokušali su gospodariti plaćajući nadničare, ali nisu uspjeli doći do željena prihoda. Zato su prodali najprije oranice i livade, a kasnije i šume bankama i trgovcima, koji su ih uz veliku dobit prodavali dalje, i to građanima i siromašnim seljacima. Tako su nestali i crkveni patronati ili kolatori o kojima smo gore govorili, a dužnost uzdržavanja crkve i župnika prešla je na vjernike, najprije posredovanjem općine, a kasnije izravno bez ikojeg posredovanja.

Politička uprava

Rekli smo da je od oslobođenja Moslavine od Turaka pa do g. 1848., dakle podrug stoljeća, niža politička uprava u Kutini i okolnim selima bila u rukama zemaljskoga gospodara ili gospoštije, dakle i gospoštijska uprava i politička uprava bila je u istim rukama. Zbog takvoga političkoga i društvenoga uređenja moglo je lako doći do samovolje vlastelina i njegovih službenika. Da bi se takva samovolja spriječila, vladari (Karlo 1737., Marija Terezija 1756.) izdali su urbare ili zakone kojima se potanko određuju prava i dužnosti i podložnika kmetova, i feudalaca vlastelina. Da bi se urbar vjerno držao, za to se imala brinuti županija kao drugostepena upravna politička vlast, zatim razni viši sudovi. Županija je bila podijeljena na distrikte ili kotareve, u kojima su kotarski suci kao povjerenici županije bdjeli nad redom i zakonitošću, primali tužbe i izricali presude u manje važnim predmetima. Tako je i Kutina kao kotar imala svoga kotarskog suca. Njegova se uredovnica, kao što smo rekli, nalazila nekada u Crkvenoj ulici blizu crkve, a stan ili kurija vjerojatno negdje u blizini.

[69] Gavrilović, Agrarno-socijalna zbivanja u požeškoj županiji 1848.—1849., Godišnjak Filoz. fakult. u Novom Sadu V. (1960.), 37, 40—41.

O gospoštiji kao političkoj upravi i vlasti već smo govorili. Preostalo je da još nešto više kažemo o službi i vlasti seoskih općina i knezova.

Svako selo ili posjed (possessio) kutinske gospoštije imalo je svoju posebnu ili vlastitu općinu (communitas). Tako Kutina, Repušnica, Šartovac, Husain, Batina, Ilova i Zbjegovača — dakle, u svemu sedam općina. Općina izabire odnosno predlaže 3—4 čovjeka, od kojih vlastelin izabire i imenuje jednoga za kneza, pa je on tako pouzdanik i naroda i vlastelina. Služba mu traje od Svisveta do Svisveta.

Političke su dužnosti seoskoga kneza: 1. nadzor nad rabotom, napose kod popravka mostova; 2. briga oko podvoza za vojsku; 3. briga oko konačenja vojske; 4. nadzor nad državnim i općinskim radovima; 5. nadzor nad općinskim službenicima; 6. nadzor nad vatrogasnim spravama; 7. hvatanje zločinaca i predaja vlastima ili županiji; 8. procjena imovine siročadi; 9. određivanje odštete za štetu na livadama i oranicama; 10. vršenje raznih odredaba vlastelina.

Gospodarske su dužnosti kneza: 1. briga da se općinske livade i oranice valjano obrade; 2. briga da se općinski novac troši u sporazumu s odbornicima; 3. upravljanje svim općinskim dobrima; 4. briga da se u općinskoj kući ne priređuje gozba.

Bilježnik bilježi u posebne zapisnike (protokole) dopise, napose naredbe vlastelina i županije; vrši popis imovine od koje se plaća porez državi i županiji; vodi registar podvoza i pisama; vodi blagajnički dnevnik.[70]

Upravno-političku vlast, kao što smo rekli od oko g. 1690. do 1738. ima Bečka komora, zatim obitelj Erdedi, i s njom od oko g. 1780. obitelj Sečen, obje obitelji do 1848.

Čim je obitelj Erdedi g. 1738. dobila gospoštiju Kutinu — o tome smo prije govorili — nastojala je da ju i stvarno i formalno pridruži svojoj staroj gospoštiji Moslavini i križevačkoj županiji. To je isto tražio i Hrvatski sabor, ali bez uspjeha, pa je kutinska gospoštija g. 1745. priključena obnovljenoj požeškoj županiji, koja je tada inkorporirana kraljevini Hrvatskoj i podvrgnuta vlasti hrvatskoga bana i sabora.

Od g. 1745. do 1854, odn. 1886. Kutina se s okolinom nalazi na području požeške županije, a u samoj Kutini postoji sjedište Kutinskoga kotara. Kad je neko vrijeme požeška županija bila podijeljena u dvije podžupanije, onda je Kutina s kotarom pripadala pakračkoj ili tzv. gornjoj podžupaniji.

Kad je g. 1848. ukinuto kmetstvo i feudalno uređenje, Kutinski je kotar obuhvaćao 15 sela, 1 zaselak, 1 predij, 829 kuća, od toga tri plemićka dvorca i tri marofa. To su

[70] Bösendorfer, Agrarni odnosi, 202, 205.

sela kutinske župe (bez Čaira), zatim Brekinska, Gaj, Goveđe Polje, Imsovo Selo, Kreštelovac, Marino Selo, Pakračka Poljana, Trojeglava, Uljanik.[71]

Sve do sredine XIX. stolj. upravna i sudska vlast nalazila se u jednoj ruci. Spomenimo neke kutinske suce: 1790. Dragutin Odobašić podsudac (podređen velikom sucu u Pakracu Dragutinu Zengevallu), 1882. Stjepan Žuvić, 1837. Martin Janković, 1845. Josip Žuvić, 1849. Dragutin Gvozdanović, 1861. Dragutin Tucić, zatim Josip Maljevac, koji je 1863. premješten u Daruvar, pa je na njegovo mjesto u Kutinu došao Josip Špun-Strižić, 1869. Dragutin Tucić, 1870. Aleksandar Gajer.[71]

U doba Bachova apsolutizma g. 1854. Kutina je s bližom okolinom pripojena zagrebačkoj županiji i sisačkoj podžupaniji, a moslavačkom kotaru. Međutim, padom toga apsolutizma Kutina se vraća požeškoj županiji.

God. 1869. formalno, a g. 1871. stvarno je ukinuta vojna krajina na području križevačke i đurđevačke pukovnije. Ostala područja vojne krajine malo-pomalo preuređivana su i pripajana kraljevini Hrvatskoj. Nova reorganizirana uprava počinje djelovati 1. rujna 1886. u županijama, a zaokruživanje kotara i općina provedeno je tek 1888.[72]

Prema toj reorganizaciji Kutina je pripojena bjelovarsko-križevačkoj županiji, a kotaru u Križu (Vojnom Križu, jer je nekada bio u vojnoj krajini). Kutinska općina obuhvatila je tada sela: Batinu, Terezovo, Husain, Ilovu, Kutinu, Repušnicu, Srpsko Selište, Čaire, Kutinicu, Šartovac, Zbjegovaču. Prije toga Srp. Selište, Čaire i Kutinica

[71] Sabljar, Miestopisni riečnik, 216.

[72] Kempf, »Požega«, 243, 256, 295, 300, 305, 308.

[73] Ondje, 311.

pripadali su kotaru i općini u Moslavini (Popovači). Kutinska je općina g. 1880. imala 4.453 stanovnika i 892 kuće.

Doskora se pokazalo da je kriški kotar s općinama Čazma, Dubrava, Ivanić-Kloštar, Križ, Kutina, Ludina i Popovača odviše prostran, što otežava redovitu upravu, pa je taj kotar podijeljen u dva kotara — Čazmu i Kutinu. Tako je opet proradio (1894.) kotar u Kutini, koji je 1931. imao tri općine: Kutinu, Ludinu i Popovaču, 114 naselja, 28041 stanovnika.

Zakon o područjima općina i kotara u Narodnoj Republici Hrvatskoj od 27. rujna 1962. broj 20507-1962. određuje postojanje kutinske općine s 52 naselja. Značajno je što su ovoj novostvorenoj općini pripala i neka slavonska sela preko rijeke Ilove: Banova Jaruga, Međurić, Janja Lipa, Piljenice, Jamarica, očito zato što ta sela geografski i gospodarski naginju prema Kutini. Istim zakonom i zbog istih razloga kutinska općina pripojena je sisačkom kotaru, koji je poslije nekoliko godina ukinut. Sada je kutinska općina izravno podređena Saboru SR Hrvatske i njegovu Izvršnom vijeću.

OBILAZAK MOSLAVINE

Moslavina je onaj kraj domovine naše harvatske, u koj me godine 1841. postavi sudbina moja. Lep je to kraj; lepoga blaga, vele lepih i dobrih ljudih ima tu . . .

Za uspomenu moju na Moslavinu, i za uspomenu Moslavine na mene nazvao sam ove pesmice »Moslavankami«. Bože daj, te bi se Moslavanke ove onako dopadale, kao što se dopadaju Moslavanke in natura, a pohvale neće falit . . .

LJUDEVIT VUKOTINOVIĆ,
hrvatski književnik,
1847.

MOSLAVINA

Uputimo se dakle na nagovor ilirca LJUDEVITA VUKOTINOVIĆA suvremenom cestom od Zagreba na istok, pa ćemo već na 50. kilometru susresti jedinstvenu goru koja stoji osamljena u nizini.

To je MOSLAVAČKA GORA.

Rimljani je nazvaše MONS CLAUDIUS po caru Klaudiju, koji je na njezinim blagim obroncima posadio vinovu lozu koja daje nadaleko čuvena moslavačka vina.

Zato i cijeli kraj zapadno od središnjeg gorja Međuriječja (Psunja, Ravne gore i Papuka) između ILOVE i GAREŠNICE na istoku, ČESME na sjeveru i zapadu — LONJE na jugu, nazivamo: M O S L A V I N O M.

Krenimo u turistički obilazak ovog kraja . . .

Nagrada će nam biti: jedinstvene prirodne ljepote što ih taj kraj posjeduje kao i izvanredno kulturno i sakralno blago naših crkava koje je još uvijek stranom pa i domaćem turistu posve nepoznato.

NA KRATKOM OBILASKU

Krenemo li suvremenom cestom od Zagreba prema Beogradu (392 km) na 36. km nailazimo na IVANIĆ-GRAD, kamo vodi lijevo od suvremene ceste 2,5 km dugi

odvojak, kojim dolazimo na staru moslavačku cestu. Mjesto je poznato po tvrđavi koja je u prošlosti uspješno odolijevala Turcima. Ako imamo vremena nastavimo i u ČAZMU (22 km), koja slavi ove godine (1976.) 750-godišnjicu svoje župe (1226.) a postojao je ovdje i poznati čazmanski kaptol (1229.). Od više crkava što ih je ovdje bilo, sačuvana je samo stara dominikanska crkva sv. Marije Magdalene, koja se spominje 1323, a izgrađena je u obliku gotičkog križa s dva tornja. U 18. st. ona je barokizirana. Ne propustimo posjetiti njezinu izvanrednu ponutricu (42 x 17) s osam krasnih baroknih oltara, što su ih izradili domaći majstori. Vrijedna je i osobito lijepo izvedena propovjedaonica s mnoštvom kipova s prizorima iz Starog zavjeta.

Ako nastavimo od Ivanića istom cestom na istok, nailazimo nakon 24 km na POPOVAČU, gdje se nekoć nalazio stari grad MOSLAVINA iz 1316. U tom se mjestu nalazi rustikalno uređena crkva u kamenu novijeg datuma. Zato je možda zanimljivije razgledati zgradu bolnice na prekrasnom položaju, u stvari nekadašnji dvorac grofa Erdödyja. Barokni je dvorac izveden u obliku zatvorenog četvorokuta s unutrašnjim dvorištem. Pred pročeljem se nalazi izdužena zgrada iz polovice 18. stoljeća.

Od Popovače, koja leži na podnožju Moslavačke gore, vodi cesta za obližnji VOLODER (3), mjesto koje nam je poznato po VOLODERSKIM JESENIMA, a centar je moslavačkog vinogradarstva. Od Volodera vodi 17 km, duga cesta za KUTINU — cilj našeg sakralno-turističkog obilaska Moslavinom, jer posjeduje najljepšu baroknu ponutricu u kontinentalnom dijelu Hrvatske — crkvu MAJKE BOŽJE SNJEŽNE.

Međutim u KUTINU se može doći i izravno suvremenom cestom Zagreb—Beograd tako da na 61,5 km nailazimo na križište, od kojeg se može ići ili za Popovaču (3)

ili za SISAK (22), staro keltsko-rimsko naselje SEGESTICA ili SISCIA, koje je za Rimljane bilo središte posavske Panonije, a kasnije sjedište moćnog hrvatskoga kneza Ljudevita Posavskog. U 16. st. ovdje je na utoku Kupe u Savu izgrađena tvrđava, koju su Turci uzaludno nastojali osvojiti. Ovaj kraj obiluje poznatom ruralnom-posavskom arhitekturom kuća rezbarenih u drvetu. Poznati su ovdje i lovni tereni, a i kupališno lječilište Topusko.

Produžimo li ipak od spomenutog križišta dalje ne skrećući za Sisak, tada ćemo na 76 km naići na odvojak (3) koji će nas dovesti u KUTINU.

Od KUTINE sjeveroistočno put ide preko GAREŠNICE (19), koja je u srednjem vijeku bila sijelo županije i koja ima baroknu crkvu sv. Marije (1752.) za DARUVAR (33), poznato kupališno lječilište još iz rimskog vremena. Tu možemo vidjeti baroknu crkvu sv. Trojstva s dva tornja, koja potječu iz 1764. godine. Ili krenimo iz KUTINE i u drugo kupališno lječilište LIPIK (37), poznato po svom bolničkom parku, ili produžimo još 4 kilometra u PAKRAC, u kojem možemo razgledati dvije vrijedne crkve· pravoslavnu i katoličku.

Spomenimo još i to da je 11 kilometara od KUTINE udaljena BANOVA JARUGA, u kojoj se održavaju poznate »fašničke svečanosti«. Ali ovog puta bi nas mnogo više zanimalo da razgledamo u obližnjoj JANJA-LIPI kapelu sv. Martina, izrađenu od drveta u kasnom baroku 17.—18. stoljeća. Kapela je pokrivena šindrom, a ima karakteristični trostrani završetak. Pred glavnim je pročeljem otvoreno predvorje iz kojeg se diže zvonik. Kapela je pod zaštitom.

Od drvenih kapelica treba ovdje spomenuti i onu u DONJOJ GRAČANICI, koja leži nedaleko od KUTINE između autoputa i stare ceste. Ovdje možemo uživati u kapelici sv. Fabijana i Sebastijana, koja je sagrađena 1718. od

drveta i isto tako pokrivena šindrom. I ona je pod zaštitom. Uz barokni oltar u njoj vrijedna je i slika na platnu: Mučenje sv. Sebastijana.

A sad se konačno zaustavimo u KUTINI — cilju našeg putovanja! Mjesto je danas značajno u prvom redu zbog velike ekspanzije stanovništva.

Svrstalo se danas u »gradove gljive« koji za 10 godina udvostručuju broj svog stanovništva.

60-tih godina već se stanovništvo povećalo za 65%, a 1977. se predviđa povećanje na 20.000.

Tomu treba dodati da u neposrednoj gravitacionoj zoni KUTINE ostaje još daljnjih 30.000 stanovnika, tako da se i danas primarnim sektorom privrede poljoprivredom bavi 20% stanovništva, dok je oko 50% zaposleno u Kutini u tercijalnim djelatnostima (administracije, servisi i ugostiteljstvo), koje potiče u prvom redu nagli razvoj petrokemije, što sve daje mogućnost mjestu da se i turistički razvije.

Osim toga, KUTINA leži na području arheoloških nalazišta, etnoloških znamenitosti, izvanrednih sakralnih spomenika, prirodnih ljepota i vinogorja, objekata za odmor i rekreaciju, lovnih i ribolovnih revira, kulturne tradicije i manifestacija, kao i muzeja.

Pa kad smo došli u centar tog mjesta tražeći MUZEJ MOSLAVINE koji će nam mnogo toga ispričati o prošlosti moslavačkog kraja, pogledajmo u središtu arhitektonski vrijedne zgrade: kina, ljekarnice, osiguravajućeg društva kao i ostale zgrade na sjevernom dijelu gradskog parka na glavnom trgu koje će nam moći svojom siluetom dočarati kako je KUTINA izgledala nekoć.

MUZEJ MOSLAVINE s povijesnom, arheološkom zbirkom nudi nam iz bogatog fonda prigodne i stalne izložbene postave.

Tu ćemo zato razgledati »Moslavačku sobu« s originalnim drvenim namještajem koja je u sredini prazna jer joj je namještaj postavljen uz zidove. Tu ćemo isto tako vidjeti i krevete koji su tako visoki da se na njih penjalo klupicom.

Vrijedna je u muzeju i stalna izložba kipara i slikara, od kojih Miroslav Šutej ima u Kutini i atelje. Tu ćemo vidjeti djela Branka Šuteja, Smiljana Holya, Lovrenčića, Dogana i Tartaglie.

Vrijedna je stalna izložba slika Rudolfa Donassyja, koji je ovdje i rođen.

Zanimljiva je i okolina KUTINE.

U prvom redu to je stari grad GARIĆ, koji leži used Moslavačke gore. To je nekad bio jedan od najstarijih hrvatskih burgova. Potječe iz 1256. Spominje se još 1163. kao GARIG.

Ostaci grada šire se u ovalu od sjeveroistoka na jugozapad, tako da je danas od cijelog grada sačuvan samo šanac. Grad se, u stvari, sastojao od dva dijela: vanjskog i unutrašnjeg, koji su bili opasani zidovima.

Vlasnik mu je bio biskup Timotej, koji je bio graditelj najstarijeg dijela katedrale. Tu su i dvije kule za obranu. Veća kula, u obliku četvorine, visoka je 18 m a široka 12. Debljina zidova je 2,5 metra! Manja ima visinu od 10 metara. Interesantne su dvostruko oblikovane strijelnice na kulama. U donjem dijelu one su normalno otvorene za direktni hitac, dok su u gornjem ukošene da bi se strijelac zaštitio od protivnika.

U neposrednoj blizini GARIĆA je i objekt ruševina pavlinskog samostana sv. Marije pod Garićem ili BIJELA CRKVA, kako je narod inače zvao pavline zbog boje njihove odjeće. Samostan potječe iz 1295. To je nekoć bila najveća crkva u Moslavini! Živjeli su ovdje pustinjaci.

Ne treba zaboraviti ni na obnovljenu grobnu kapelicu u GOJILU istočno od Kutine. Kao bijela golubica stoji na vrhuncu, odakle se pruža krasan pogled na okolicu. Crkva je posvećena sv. Duhu i izrađena je od opeke. Uz eventualni kružni prostor kasnije joj je prigrađen izduženi dio povrh kojeg je zvonik i sakristija koja je zaobljena. U kapeli su tri barokna oltara.

Obnovljena je i crkva u ILOVI.

Spomenimo sada još i planinski rekreacioni centar PODGARIĆ, koji je udaljen 16 kilometara od Kutine, s umjetnim jezerom i motelom, a poznat je i po lovnom turizmu jer je ovo područje bogato: jelenima, srnama, divljim svinjama, zečevima i fazanima.

Pri svem tom ne treba zaboraviti ni na druga mjesta što leže u široj okolici Kutine.

Turistički obilazak tih mjesta upoznat će nas uza sve ostalo i s takvim sakralnim blagom koje nam po svojoj izvanrednoj vrijednosti ne bi smjelo više ostati nepoznato. To više što obično u inozemstvu tražimo ono što možemo vidjeti i kod kuće.

Tako na primjer u KRIŽU možemo vidjeti najstariju crkvu ovog kraja koja potječe iz 11. stoljeća, a nalazi se pod zaštitom. Ona je ponajprije zanimljiva po tome što možemo u njoj promatrati sve građevinarske stilove od romanike, pa preko gotike i renesanse sve do baroka. Veoma je vrijedan inventar u njoj. Glavni je oltar tektonskog tipa s tordiniranim stupovima i bogatih skulptura.

Crkva ima veoma lijep položaj jer se nalazi na dominantnom uzvišenju a posvećena je sv. Križu.

Vrijedno je u mjestu pogledati i pravoslavnu crkvu s lijepim ikonostasom i sliku Majke Božje s apostolima, rađenu u bizantskoj tradiciji.

Na 13. kilometru od Kutine nalazi se mjesto VOLODER, koje je do sada najviše učinilo u turističkom smislu

za moslavački kraj. Tako je poznata manifestacija u rujnu VOLODERSKE JESENI daleko prešla okvire same Moslavine. Ta priredba postaje iz godine u godinu nezaobilazni punkt turističkog obilaska Moslavinom, a ušla je u turističke programe mnogih naših agencija.

Te su priredbe uspjele potaći interes ne samo za materijalna dostignuća ovog prelijepog kraja, već su potakle i smotru narodnih običaja, plesova i uopće naše narodne baštine.

Ipak unatoč svemu, ako i krenemo da bismo pribivali poznatoj voloderskoj berbi grožđa jednoga jesenskog vikenda, ne zaboravimo i na duhovnu potrebu koju trebamo isto tako zadovoljiti na putovanju.

Krenimo zato u volodersku neogotičku crkvu sv. Antuna Padovanskog iz 1863., koja, iako je novijeg datuma, izvana veoma skladno djeluje. Zahvalimo u njezinoj isto tako skladnoj nutrini Bogu na darovima što nam ih je dao. Uzdignimo oči pritom prema lijepoj slici Majke Božje, a ne zaboravimo na kraju pogledati ni baroknu monstrancu i lijepo oblikovan kalež.

Ili da krenemo sjeverozapadno od Kutine u OSEKOVO, koje leži s druge strane autoputa. Užitak će biti mnogostruk. Nećemo moći vjerovati svojim očima da u tom mjestu postoji tako vrijedna barokna crkva sv. Ane s pobočnim kapelama i s veoma vrijednim baroknim inventarom, među kojim se napose ističe propovjedaonica s 4 evanđelista.

Ali u tom mjestu možemo vidjeti i još nešto.

Tu se nalazi najstarija gostionica (1527.), vjerojatno još iz Gupčeva vremena, koja je i danas u uporabi. Potječe iz vremena kad su se u Moslavini počele eksploatirati šume.

Takav je i čardak od hrastovine četvorokutnog tlocr-

ta, star 250 godina. Cijela je njegova konstrukcija drvena, pa i klinci kojima su daske prikovane. Interesantne su i tri grede dužine 18 metara.

U GORNJOJ JELENSKOJ možemo razgledati župsku crkvu sv. Ivana Krstitelja iz 1789. Tu ćemo vidjeti veoma lijepi kip »Tužnog Krista« u baroku. Lijepi su i oltari, a posebno glavni, koji je tektonskog tipa, a potječe iz 1778. Kad smo već ovdje, pogledajmo i veoma lijepu monstrancu što ju je izradio naš poznati medaljar Ivo Kerdić.

Ili da u LUDINI razgledamo isto tako uspjelu ponutricu crkve sv. Mihaela iz 18. st. Naročito su lijepe rokoko orgulje, ništa nije manje uspio barokni inventar: 5 oltara s propovjedaonicom.

Karakterističan je ulaz u samo mjesto, gdje će nas na kalvariji dočekati tri obnovljena raspela.

Ili da se uputimo u mjesta u kojima žive i drugi narodi osim naših.

Takvo je mjesto CIGLENICA sjeveroistočno od Kutine. To je naselje Talijana, koji su se ovdje naselili kao šumski radnici u 19. stoljeću. S malo snalažljivosti naići ćemo na jedan izniman specijalitet ovog kraja. To je talijanski sir »formaj«, koji se i danas ovdje izrađuje u staroj alpskoj tradiciji kraja odakle su Talijani došli. Naime, mlijeko se za ovaj posebno ukusan sir siri u želucu teleta! Nije ništa manje poznata ni talijanska salama. Pa bilo vam u slast!

U HERCEGOVCU gdje žive pripadnici Čeha i Slovaka možemo pribaviti festivalu narodnih pjesama i plesova tih naroda.

Naš obilazak moslavačkog kraja neće biti cjelovit ako ne posjetimo bar neka arheološka nalazišta koja će nam ispričati davnu prošlost ovog kraja.

U prošlosti je ovaj kraj bio pokriven šumom. Rano se razvio i lov na divljač koja je živjela u šumama.

Naselja su bila ovdje od zemunica koje su bile ukopane u zemlju a samo im je krov stršio iznad zemlje. Bio je pokriven šibljem i oblijepljen blatom.

U prvim su pretpovijesnim nalazištima ovog kraja nađeni neobrađeni ili poluobrađeni predmeti oruđa i oružja, a ostaci žitarica upućuju na najraniju tradiciju obrade zemlje.

Zanimljive su i otkopane posude s duboreznim šarama i s ručkama koje pokazuju njegovanje smisla za oblikovanje.

Od rimskih su nalazišta interesantni: OKEŠINEC i HERCEGOVAC, gdje su nađene opeke golemih dimenzija (45 x 60), što ukazuje na postojanje prolaznih stanica rimskih logora.

I u samoj Kutini postoji lokalitet CRKVIŠTE, što su ga Turci razorili, a građa crkve po kojem je nalaz i dobio naziv, upotrijebljena je za gradnju nove crkve.

Osim GARIĆ-GRADA postoje kod potoka Jelenske i ostaci JELEN-GRADA, koji se spominje u poznatoj Nemčićevoj baladi: »Grob kaluđera«.

Uz arheološku ovdje je jako velika i etnološka tradicija koja se posebno uspješno može uklopiti u buduću turističku ponudu ovog kraja.

Migracije su u ovom kraju bile uvijek jake.

U najnovije doba ovom su kraju dali svoje crte i mnogi doseljenici iz Posavine, Turopolja, Bosne i Like, Gorskog kotara i Korduna koji dođoše u njega zbog njegova brzog privrednog razvoja.

Inače naselja u Moslavini formirala su se uz staru cestu Zagreb — Dugo Selo — Kloštar Ivanić — Vidrenjak — Popovača — Kutina — Slavonski Brod na dodiru obronaka Moslavačke gore i posavske nizine.

To je u etnološkom smislu odredilo i tip naselja.

U južnom dijelu Moslavine prevladavaju drvene hrastove kuće na kat okrenute užim dijelom prema ulici. Znaju biti u staroj posavskoj tradiciji i lijepo ukrašene. Danas one više služe kao klijeti u vinogradima gdje su i prenesene.

Ipak još i danas ima u Moslavini kuća gdje se može naći starog inventara i predmeta za rad u kući i na polju. Posebno su lijepo oblikovane stare preše za grožđe.

U sjevernom dijelu Moslavine prevladavaju, za razliku od juga, prizemnice, a uz drvo se javlja kao građevni element i cigla.

Kuće se sastoje obično od tri sobe.

Tu su se javile kulturne etno-karakteristike svojstvene nizinskim područjima: narodno rukotvorstvo u tekstilu, izrada nošnje od lana i konoplje i polikromne vrpce oko pasa na ženskoj odjeći u prošlosti.

Želimo li i danas doživjeti tkanje na starim tkalačkim stanovima, tada krenimo u MALU MLINSKU u garešničkoj općini, gdje je opet doživljena davno zaboravljena djelatnost izrade raznih odjevnih predmeta kačkanjem i pletenjem, a rade se i gobleni i ćilimi.

I ova djelatnost pokazuje kojim putem može krenuti u budućnosti naš kontinentalni turizam.

Tomu se može dodati i velika tradicija ovog kraja u preradi brašna u obliku raznih vrsta kruha.

Ne zaboravimo da je nekoć kruh bio jedina hrana u ovom kraju!

Zato i postoje toliki nazivi za razne vrste kruha od kojih nabrajamo samo neke:

— CIPOF, pšenični kruh koji se pravio o Božiću kad se ide u čestitanje.

— KOVRTANJ, kruh koji se vješao o klin na zidu, ili

— MAKARUN, koji se preliven mašću jeo umjesto žganjaca.

Sve nam to otkriva mogućnosti da narodnu tradiciju koristimo i prilikom turističkih smotri, crkvenih blagdana i raznih drugih zgoda.

Treba samo imati umješnosti!

Svemu se ovome može priključiti i VINOGRADARSTVO, prastara moslavačka kultura.

Nekad statično i zaostalo, danas svojim razvojem potiče i druge djelatnosti naše privrede, a posebno je prikladno da bi se s pomoću njega razvio ovdje izletnički, tranzitni i boravišni turizam.

Vinogradarstvo se razvilo na prisojnim obroncima Moslavačke gore, koja ima tu povoljnu značajku da ima preko 45% terena pod nagibom od 10—20%, što je najpovoljniji nagib za razvoj te kulture.

Ta se kultura javila odmah nadomak naselja, ili u njihovu zaleđu: Kutina, Voloder, Ludina, Gračenica, Popovača, Ruškovica i Mustafina Klada.

Ipak su najbolji vinogradi koji idu od Pešćenice, pritoke Česme, na zapad, pa preko južnih obronaka Moslavine do Kutinice, lijevog pritoka Lonje.

VOLODER je mjesto koje predstavlja centar vinogradarstva.

Od 1913. ovdje postoji vinogradarska zadruga.

U svojim kapacitetima u voloderskom se podrumu preradi i do 120 vagona vina godišnje.

Iako ovdje ima preko 30 vinskih sorti grožđa, ipak je najviše razvijena bijela vinska sorta, napose graševina, koje ima 25% na vinogradarskim površinama Moslavine, pa sklet s 20%, uz jače vinske sorte kao što su burgundac i traminac.

Još je 1913. godine otkupljena stara klijet od grofa Erdödyja, u kojoj se nalazi VINARSKI MUZEJ sa 20 ekspo-

nata. Tu možemo razgledati stare vinske tijeske, stare bačve i alat za rad u vinogradarstvu. Ima i oko 50 predmeta etno-materijala iz moslavačkog kraja.

Možemo vidjeti i staru PREŠNICU na 48 m², a na 70 m² nalazi se prostorija u koju mogu doći izletnici preko vikenda.

Tomu se svemu priključuju u turističkom razvoju ovog kraja i još dvije privredne djelatnosti: LOV i RIBOLOV.

Šumovito je područje Moslavine puno divljači. Šumsko gospodarstvo »Garjevica« upravlja šumskim fondom u kojem se nalaze mnogobrojni primjerci visoke i niske divljači, od jelena, srna, divljih svinja pa sve do zečeva i fazana.

U središtu Moslavačke gore postoji lovni dom VILENJAK, koji služi lovu na visoku divljač. Objekt ima 20 soba te tekuću toplu i hladnu vodu.

VILENJAK je udaljen od KUTINE 12 kilometara asfaltnom cestom.

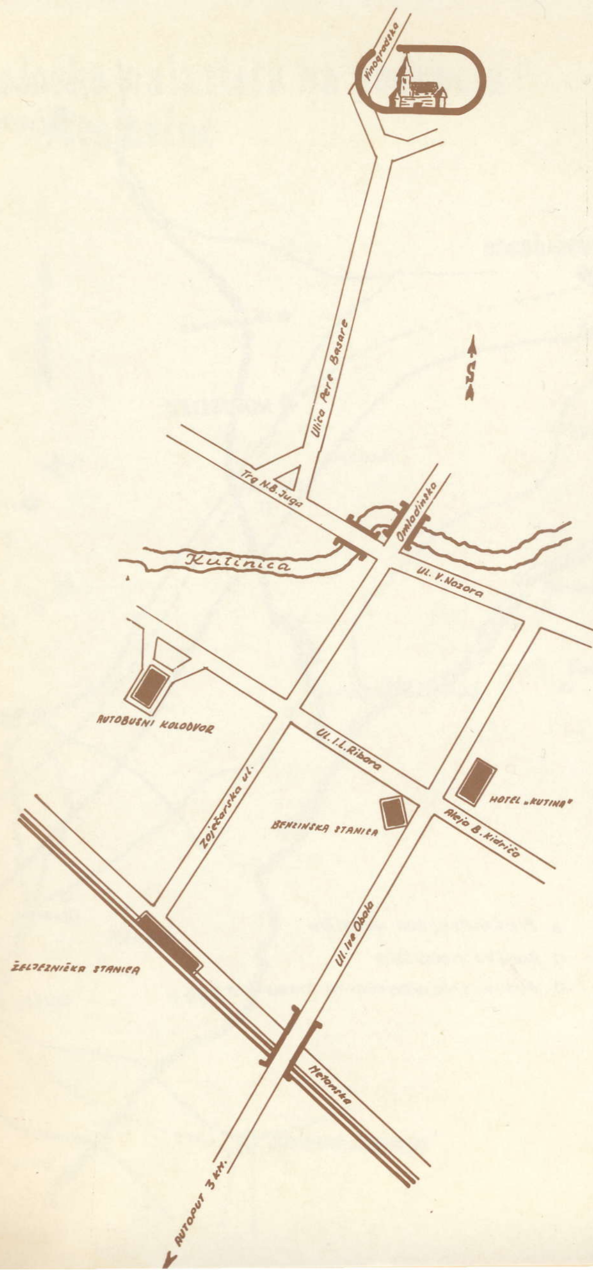
Poznata su i lovišta oko POPOVAČE: Kajgana, Tomašica, Zdenčac s lovnim objektima: Velika Pašijara i Trnovički Popovac. Tu je razvijen i lov na fazane.

U MIKLEUŠKOJ postoji također lovačka kuća »Jelen«. Ima umjetno jezero, dugačko 100, a široko 30 metara.

Ribolov je razvijen ne samo na moslavačkim rijekama: Lonji, Česmi i Ilovi nego i na umjetnim jezerima. Tako na primjer jezero BAJER kod kutinske stanice treba u budućnosti postati ribolovni centar. Postoji nadalje ribnjak između Lipovljana, Piljenice i Banove Jaruge na 750 hektara, a još je veći od njega onaj na Ilovi kod Kaniške Ive na 100 hektara.

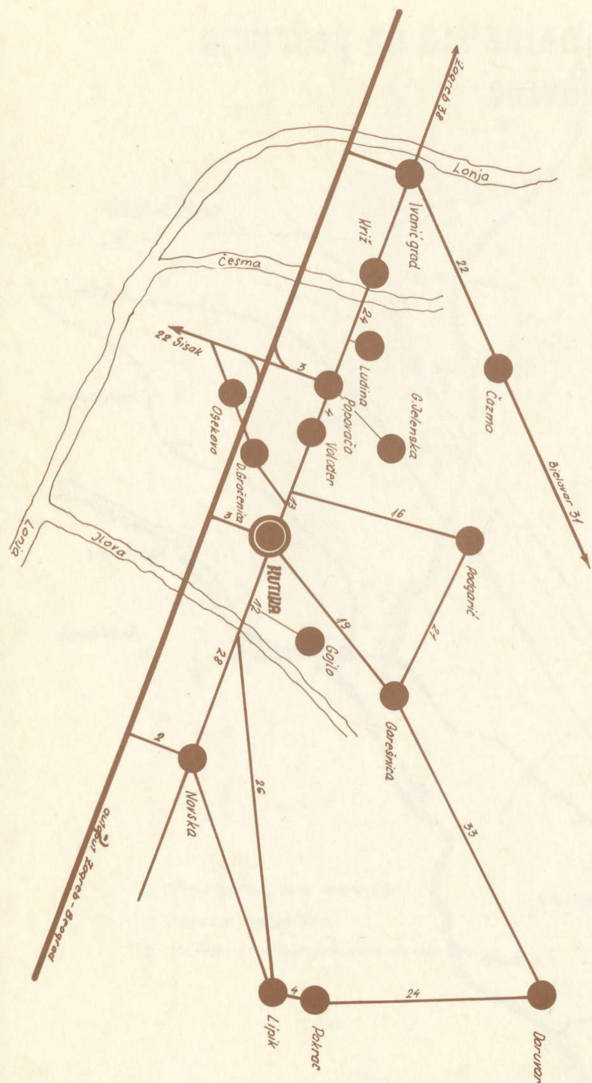
Kod Repušnice postoji opet ribarska kuća Čeperlin.

Poznati su i ribnjaci u Končanici kod Daruvara.

Arheološka nalazišta na području Moslavine

MOSLAVINA
glavne udaljenosti

RAZGLED KUTINSKE CRKVE

Predstavlja za svakog čovjeka, bio on vjernik ili ne, glavnu sakralno-turističku atrakciju KUTINE, u koju vrijedi navratiti i zbog crkve same, a da ništa drugo i ne vidimo.

To je crkva MAJKE BOŽJE SNJEŽNE.

Ipak, nemojte se odmah uputiti u razgledavanje njezine izvanredne ponutrice!

Jer i pristup njoj kao i okoliš oko nje upravo su stvoreni da nas pripreme za ono što ćemo doživjeti u toj jedinstvenoj crkvi našeg kontinentalnog baroka.

Zato se najprije polako uspnimo Basarinom ulicom, koja vodi k crkvi i razgledajmo dobro očuvane primjerke moslavačkih kuća od tesane hrastovine na kat.

Veoma su to lijepi primjerci, a i dobro očuvane kuće, naše ruralne arhitekture.

I na njima se danas vide vjesnici novog vremena. Svaka ima cijevi plinovoda na sebi.

Jer na plinu počiva i od njega živi cijela Kutina.

Već pri samom vrhu platoa na kojem se nalazi kutinska crkva, na kraju Basarine ulice, stoji posljednja kuća lijevo.

To je kuća župskog stana, koja se nalazi na istom mjestu gdje se i u prijašnja vremena nalazio takav isti stan.

Tek od njega puca izvanredan pogled na kutinsku crkvu, moslavačku ljepoticu.

I ne samo to, pogledom možemo sad obuhvatiti sve ono što smo do sada rekli o Moslavini.

Jer tu se nalaze vinorodni brežuljci s klijetima, nazrijevaju se tornjevi i obrisi kutinskog petrokombinata, a sve to u sjeni KRIŽA što ga je načinio obnovitelj zagrebačke katedrale Herman Bolle . . .

Sve u sjeni KRIŽA . . .

I mrtvačnica na kojoj bi pozavidjeli i veći gradovi, kamo dolaze naši dobri Moslavčani na vječni počinak.

Tek nam se sad, okruživši širi krajolik, pogled svrće na drvored koji vodi k crkvi.

U njegovim sjenovitim krošnjama uz molitvu naći ćemo i hlada.

Drvored završava kod zida koji opasuje crkvu podsjećajući nas na prošlost kad su se takve građevine morale i braniti.

Prolaskom kroz vrata na zidu, naći ćemo se konačno pred sakralnim biserom i ciljem našeg turističkog obilaska: KUTINSKOM CRKVOM.

Njezina nas vanjština ne može upozoriti na ono što nas u njoj očekuje.

Tek ulaskom u samu crkvu shvaćamo zašto smo ovamo došli.

Oči će nam najprije zaokružiti po izvanredno oslikanom stropu i zidovima na kojima se nalaze oslikani u štukatur-okvirima iluzionistički prizori iz života Isusova i Marijina.

Umjetnički je dojam nezaboravan!

Strop nam odjednom postaje lebdeći baldahin od kojeg ne možemo odvojiti pogled.

Zatim možemo razgledati bogato izrezbareni barokni inventar u crkvi: oltare, propovjedaonicu, krstionicu, pa ispovijedaonice i još mnogo toga što će sâm posjetitelj iznova otkriti u njoj.

Ne zaboravimo pri tom promotriti veoma umjetnički vrijedne slike postrance na zidovima u ovalnim okvirima. Velike su to starine . . . Ali tek kad konačno stanemo pred glavni oltar, shvatit ćemo što ta crkva predstavlja. Glavni oltar, koji zauzima cijelo svetište, upravo vrvi baroknim svecima koji, postavljeni u dva vertikalna reda, upućuju na beskraj kojem svi težimo.

Zato nas ti mnogobrojni sveci na oltaru, postavljeni i po vertikalnoj i po horizontalnoj osnovi, upozoravaju da štovanju Gospoda nema granica.

Cjelina se doima nezaboravno.

Ali kao i u svakom uspjelom baroknom djelu unatoč uklapanju u zajedničku cjelinu, svaka se figura ovdje doživljava posve autonomno, napose stoga što su kipovi međusobno odijeljeni vertikalnim stupovima, koji naglašavaju individualnost tih kipova. A oni opet svi zajedno stoje pravilno raspoređeni oko glavnog kipa MAJKE BOŽJE S DJETETOM, koji simbolizira onu Snježnu GOSPU iz davnih kutinskih crkava, kojoj je narod stoljećima hodočastio, tražeći tako utjehu, podršku i smirenje.

Prihvatimo zato na kraju sve ono što nam crkva može pružiti, a što je lijepo izraženo u riječima njezina sadašnjeg čuvara i promicatelja, župnika ŽELJKA SLONJŠAKA, kako čitamo u župskom listu IDEJI:

Neraspoloženi ste i hladni?
Dođite u kutinsku crkvu
i bit će vam toplo i duši i tijelu.

SAŽETAK

Kraj između ILOVE i GAREŠNICE na istoku, ČESME na sjeveru i zapadu — LONJE na jugu nazivamo MOSLAVINOM.

Ovaj kraj Hrvatske dobio je naziv prema najstarijoj planini Jugoslavije MOSLAVAČKOJ GORI, koja stoji osamljena u nizini.

Moslavina je naseljena u pradavno vrijeme tako da posjeduje značajne arheološke lokalitete, od kojih je najpoznatiji GARIĆ GRAD u srcu Moslavačke gore, jedan od najstarijih hrvatskih burgova (12. st.).

Na dodiru Posavlja i obronaka Moslavačke gore razvila su se naselja: Ivanić-Grad, Čazma, Križ, Popovača, Ludina i Kutina, privredni centar Moslavine, udaljena od Zagreba, glavnog grada Hrvatske, samo 80 kilometara.

Posjet Kutini je izvanredna prigoda da razgledate jedinstvenu baroknu ponutricu crkve MAJKE BOŽJE SNJEŽNE iz 18. st. jedan od najljepših spomenika sakralne arhitekture u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Crkva posjeduje izvanredni barokni inventar (oltare, propovjedaonicu i ispovjedaonice itd.), među kojim se naročito ističe glavni oltar bogato ukrašen baroknim kipovima. Izvanredni dojam upotpunjuju stropne i zidne fresko-slike iluzionističkog karaktera.

Moslavina je inače kraj prirodnih ljepota, izvanrednih lovnih i ribolovnih područja, a napose vinogradarstva, kojem je centar u VOLODERU, mjestu poznatom po održavanju VOLODERSKIH JESENI u rujnu. To je smotra kulturno-privrednih, folklornih i kulinarskih specijaliteta ovog kraja.

U turističkom obilasku Moslavine ne treba zaboraviti ni ostala mjesta koja posjeduju, uz sve ostalo, i vrijedno sakralno blago: ČAZMU, KRIŽ, OSEKOVO, GORNJU JELENSKU, LUDINU, itd.

Sve potrebne informacije u vezi sa sakralno-turističkim obilaskom dobit ćete u župskom uredu u Kutini, Basarina 65.

SADRŽAJ

Dragoj Ivonki

Za Uspomenu i

dugo sjećanje

ova knjiga

od bake Gpić